

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

THOR LANGE

BIDRAG TIL EN LIVSSKILDRING

AF

C. NYROP

KJØBENHAVN

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKJÆR)

1917

THOR LANGE

Trykt i 120 Exemplarer.

THOR LANGE

BIDRAG TIL EN LIVSSKILDRING

AF

C. NYROP

KJØBENHAVN

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKIÆR)

1917

FRU NATHALIA LANGE
FØDT DE PROTOPOPOFF

I

ÆRBØDIGHED OG TAKNEMLIGHED

FORORD.

MED THOR LANGES Død stansede en Brevvexling, som jeg satte Pris paa. Langes Breve vare fulde af Temperament. Hans brede og dog altid fine Form gjemte baade Energi og Vilje, og han veg ikke tilbage for et stærkt Udtryk. I de Breve, vi vexlede, spillede en Tid de Mindesmærker, han lod rejse herhjemme, en væsentlig Rolle, og det vil derfor kunne forstaas, at jeg efter hans Død kunde føle Trang til at samle alle de Langeske Mindesmærker i Billeder for derved at vise ham som den varme Fædrelandsven, han var. Jeg begyndte ogsaa herpaa, men lidt efter lidt fik mit Arbejde en anden, bredere Karakter, og det er nu blevet til den lille, her foreliggende Bog, som jeg gjerne vilde skulde staa som en hjærtelig Tak for det Venskab, ja i en bevæget Tid langt mere end Venskab, som Lange og Hustru lod mig og mine blive tildel.

Mit Kjendskab til Lange skriver sig fra en forholdsvis sen Tid, men just derfor interesserede det mig stærkt at blive bekendt med en Række Breve fra hans Ungdom, som velvilligt bleve stillede til min Raadighed. Det er væsentlig dem, der lod mig ændre mit lille Arbejdes Karakter. Samtidig har jeg selvfølgelig paa bedste Maade benyttet hele hans danske Produktion. Men desværre er hans store russiske Produktion en lukket Bog for mig, og da jeg ikke mente at burde udskyde mit Arbejde i maaske lang Tid, har jeg heller ikke kunnet be-

nytte den vistnok ganske omfattende Samling Breve til ham allesteds fra, som bevares i Moskva.

Til sidst bringer jeg en varm Tak til de Mange, der have givet mig Oplysninger og ved Udlaan af Breve vist mig Tillid. Blandt dem særlig Hr. Overlærer AXEL SÖRENSEN, der tillige har været mig en god Vejleder ved sin livlige og smukke Bog om Ungdomsvennen. En særlig Tak maa jeg ogsaa rette til Frk. Overlærerinde ANNA P. KRARUP, Hr. og Fru Langes trofaste Veninde, der paa mange Maader har staaet mig bi.

I Februar 1917.

C. Nyrop.

FØRSTE BEKJENDTSKAB.

I Konsuluniform.

SOLEN skinnede varmt en Dag i den sidste Halvdel af Juli Maaned 1888, Kong Kristian IX gav den Dag Avdiens ude paa Amalienborg, og der var ikke faa Avdienssøgende. Mellem dem var der særlig Een, en rank, fremmed udseende, yngre Mand, der tildrog sig Opmærksomhed. Han bar en rig, guldbroderet Uniform, der formeligt lyste, hver Gang Solens Straaler faldt paa den. Jeg forhørte mig om, hvem det var, og Svaret lød: russisk Statsraad, dansk Konsul i Moskva Thor Lange. Kort efter var jeg forestillet for ham, og jeg saa for første Gang det

spillende Liv i Thor Langes brune Øjne, talte for første Gang med den forunderligt milde og dog saa kjække og stærke Mand.

Jeg interesserede mig i høj Grad for at erfare det mest mulige om de Sølvsgager, som Kristian IV's Søn, Greve Valdemar Kristian paa sin uheldige Bryllupsfærd til Rusland havde haft med som Gaver til Czaren og sin forventede Brud, Prinsesse Irene; nu vare de alle samlede i det store Museum Orushájnaja Paláta i Moskvas Kreml. Hvad jeg vidste om dem, havde jeg meddelt i et Par Notitser i »Tidsskrift for Kunstindustri«, men jeg vilde gjerne kunne meddele mere,

og jeg fik beredvilligt Lov til at tilskrive Konsul Lange mine Ønsker. Heraf benyttede jeg mig snart, og jeg fik nu baade Beskrivelser og Tegninger fra Moskva. Det var næsten, som om jeg viste den iforvejen stærkt optagne Mand en Tjeneste ved at lægge Beslag paa hans Tid og Arbejde ogsaa i denne Sag. Jeg fik Brev paa Brev fra ham, og det lød efterhaanden stærkere og stærkere: Kom selv herover, De vil bedst med egne Øjne kunne se paa Gjenstandene, og der föjedes endnu venligt til: herovre er mit Hjem Deres Hjem.

Den 16. Juli 1889 hedder det: »Kom og vær vor Gjæst, ogsaa min Hustru indbyder Dem og lover Dem, at Alt skal blive gjort for at gjøre Dem Opholdet saa behageligt som muligt«, vi skulle, »som det hedder paa Russisk«, bestræbe os for, »at De ikke vejer færre Pund ved Hjemkomsten end ved Afrejsen«. Saaledes lød det til mig, en Fremmed, og den store Venlighed, der brugte saa elskværdige Ord, gjorde Indtryk. Den 28. Avgust 1890 holdt jeg mit Indtog i Konsulatet, der laa i Povorskaja Klebni Peréulok d. v. s. i Øvre Brødstræde i Moskva. Thor Langes Vogn hentede mig paa Jernbanestationen, og i Hjemmet blev jeg hjærteligt modtaget af hans Hustru; han selv var paa den Tid optagen af »Tjeneste« i den kejserlige Undervisningsanstalt, han var ansat ved.

Da Tjeneren havde faaet min Overfrakke og jeg var kommen op ad en smuk stor Trappe, stod jeg foran en fin, for ikke at sige sart udseende Dame, ikke høj, men distingveret, der med et stort Dannebrog som Baggrund — det hang udbredt paa Væggen — tog sig udmærket ud, og fra hvem der tonede mig et »Velkommen« imøde. Den russiske Fyrstinde Natalia Michailovna de Protopopoff, der i 1883 havde rakt Thor Lange sin Haand, havde i Kjærlighed til sin Husbond lært hans Lands Sprog, og det blev mig hurtigt klart, at der var godt at være i et Hus, der stod under hendes stilfærdigt sikre Styre. I ethvert af Husets store Værelser brændte i et Hjørne foroven altid en lille Lampe foran et Helgenbillede. Saaledes er det russisk d. v. s. græsk-katolsk Skik, men Fru Langes

stille Religiøsitet bunder dybere end i kirkelig Skik og Brug, den er Barn af en fast Tro paa Gud Fader, Søn og alle hans Hellige, en Tro, der altid lader hende tænke fromt, først paa Andre, sidst paa sig selv.

Paa den bedste Maade blev jeg ikke alene ført om i Moskva og Omegn, men jeg fik ogsaa Lejlighed til at gjøre Bekjendtskab med en Række særligt russiske Retter, saaledes bl. A. med baade Borsch (Suppe med Kjød i) og Schtschi (Kaalsuppe) osv. Opholdet blev i Sandhed paa alle Maader gjort mig behageligt. Selvfølgelig kom de »danske« Sølvsager i Orushájnaja Paláta ud af det store forseglede Skab, de stod i (alle Museets Skabe vare forseglede), men — her blev jeg sørgeligt skuffet. Vare alle disse som Regel mægtige Sølv-gjenstande end Gaver fra Danmark, dansk Arbejde vare de ikke. Som jeg andensteds har gjort Rede for, vare de tre Taarne, der fandtes som Sølvmærke i de fleste af dem, ikke Kjøbenhavns men Hamborgs. De i flere Retninger ejendommelige og interessante Arbejder vedkom ikke dansk Guld-smedekunst. Her led jeg en Skuffelse, men iøvrigt staar Opholdet i Moskva som en straalende Landvinding for mig. Jeg lærte to ikke alene elskværdige, men betydelige Mennesker at kjende; der blev mellem det Langeske Hjem i Rusland og mit Hjem i Danmark knyttet et Baand, som siden stadig har haft Betydning for mig, og som fik et særligt Indhold ved de af Thor Lange her i Landet rejste historiske Mindesmærker. En Dag kom jeg til at fortælle om, hvorledes min ældste Broder og jeg som Dreng ved et Besøg i Finderup forgjæves havde søgt Oplysning om Laden, hvori Erik Glipping var bleven dræbt. Ingen vidste Besked om, hvor den havde ligget, hvad vi Dreng fandt underligt, og i den Anledning ytrede Thor Lange, at der paa det Sted ligesom paa andre Steder af lignende historisk Betydning burde rejses passende Minder, der gav den fornødne Oplysning, og han fortsatte: Vil De hjælpe mig, vil jeg yde økonomisk Støtte til, at en saa god Sag kan blive begyndt.

Efter femten Aars »Tjeneste« i Rusland var Thor Lange fuldt indlevet i dette Lands Tilstande, og han følte sig vel tilpaa i de store, glansfulde Forhold, han som den uniformerede og beordnede »Georgij Ivanovitch« kunde bevæge sig i dér. Men dog tilhørte hans Hjærte hans Fædreland. Han søgte paa enhver Maade at øge det lille Danmarks Ære, og han følte Betydningen af at bringe Kjærligheden til Alt, hvad dansk var, i frugtbar Væxt ikke mindst i Danmark selv. Her kunde de historiske Minder hjælpe, og saa rejste han ikke eet, men flere, ja mange Minder i det kjære, fjærne Fædreland.

Han »tjente« i Rusland med Iver og Alvor, men han levede dog paa en vis Maade særlig i og for Danmark. Og samtidig med at jeg saa dette, begyndte jeg at ane et andet Dobbelforhold. Jeg saa, hvorledes han arbejdede i Nutiden, ustanseligt og rastløst, som hans Natur vilde det, men at han samtidig følte sig knyttet til en helt anden, forlængst svunden, væsentlig vel middelalderlig Tid, hvad han selv ofte til Tider har givet Ord, saaledes som naar han i sin tiltalende lille Skildring »De profundis« lader den i hans Digtning saa ofte forekommende begavede og skjønne russiske Ungpige Varja — Varvara Alexandrovna Martinoff — sige ham, at han ikke hørte hjemme ved Institutet, hvor han tjente, men »mellem Arthurs Ridderne af det runde Bord«. Den fromme Tapperhed og mystiske Higen mod den hellige Gral, som udmærkede denne Ridderkreds, hørte ogsaa med til hans Sjæls Udrustning.

Thor Lange stod som den altid modige, evnerige Mand, men samtidig som en mærkelig nervøst fornemmende og derfor i mange Tilfælde lidende Natur, noget, der dog paa ingen Maade tör sættes i Forbindelse med, at han aldrig var og aldrig blev legemligt stærk. Paa en forunderlig Maade rakte Liv og Dröm hinanden Haanden hos denne højt begavede, fine og sjæfulde Mand. Det passer med hans altid adelsbaarne Tanker, at han levede i en sikker Tro paa, at den Lange-Slægt, han tilhørte, udgik fra Danmarks berømmelige Hvide-Æt, samtidig med at det var en Kjendsgjærning, at hans

Moders Slægt — hun var født v. Holtendorff — stammede fra Hohenstaufferne. Fordums Stortid talte derved manende til ham, og han lyttede med sin poesifyldte Sjæls fine Øre efter, hvad han mente, den fordrede, at han skulde gjøre. Thor Langes hjærtevarme, tungsindigt kjærlige Sind saa paa en for almindelige Naturer uforstaaende Maade altid op mod det Ideale.

RUSLAND.

I daglig Uniform.

DEN 14. April 1875 rejste Thor Lange lige fyldt 24 Aar til Rusland. Med Skib gik det fra Kjøbenhavn til Königsberg og derfra med Jernbane til Petrograd. Han rejste sammen med tre andre unge filologiske Kandidater, Peter Axel Jörgensen, Hagbart Olsen og Villiam Norup. Paa det russiske Undervisningsministeriums Vegne havde Statsraad A. Georgievskij forhandlet med Konferensraad Madvig om at interessere sig for at skaffe danske Filologer til Rusland; de skulde ansættes som Lærere i klassiske Sprog ved de Gymnasier, som Landets Regering den Gang

ønskede særlig stærkt fremmede.

Det var en bevæget Tid i Rusland. Kejser Alexander II havde efter Freden i Paris 1856 kastet sig over liberale Reformer. Ved i 1861 at hæve Livegenskabet havde han skjænket de russiske Bønder Friheden, han indførte endvidere lokale Raadsforsamlinger, de saa kaldte Semstvoer, osv. osv., men den polske Opstand i 1863, som han kvalte med haard Haand, lod ham ændre Kurs. Den tidligere Liberalisme forsvandt aldeles fra de styrende Kredse, og modsatte Strømninger brødes derefter i Samfundet haardt mod hinanden, hvad der bl.

A. gav sig Udslag i en Række uhyggelige Attentater, der naaede opad til Kejseren. Som de Mænd, der vare Ledere for den nye konservative Bevægelse, nævntes Undervisningsministeren Dmitrij Andrejevitch Tolstoj, den senere Generalprokurør for den hellige Synode Konstantin Petrovitch Pobjedonosoff, hvem Thor Lange kalder »Ruslands fattige og retfærdige Aristides«, samt den mægtige Redaktør af den udbredte »Moskva-Tidende« (Moskovskija Vjedomosti) Michail Nikoforovitch Katkoff, og her skal særlig lægges Mærke til den Sidste. Med ham fik Thor Lange nemlig, som vi senere skulle se, ikke lidt at gjøre; oprindeligt endog yderligt frisindet, var han nu det storrussiske Selvherredømmes sikreste Mand.

Der fandtes paa den Tid, skriver Sonja Kovalevskij i sin Bog, der i dansk Oversættelse hedder »Liv i Rusland«, næppe en adelig Familie, hvor der ikke var Splid mellem Forældre og Börn. Selv havde hun, Datter af en adelig General, i 1868 atten Aar gammel indgaaet et af de gængse Skinægteskaber med en begavet ung Student for frit at kunne komme til at studere i Udlandet, og den ogsaa adelige, elegante Gardeløjtnant, Pagen fra Alexander II's Hof, Peter Alexejevitch Krapotkin blev ikke alene en kjendt Videnskabsmand, men en fremtrædende anarkistisk Agitator. I sine »Erindringer«, der se Alt med Bevægelsespartiets Öjne, omtaler han bl. A. de ovennævnte Gymnasier, der efter hans Mening spillede en politisk Rolle. Han skriver: »Overalt i Rusland trængtes der til tekniske Lærestalter, men Ministeriet oprettede udelukkende filologiske Gymnasier, fordi man mente, at de overdrevne Kvanta af Latin og Græsk vare det bedste Middel til at hindre Eleverne i at læse og tænke paa egen Haand«.

Til disse Gymnasier var det, der blev søgt Lærere i Udlandet. Da de fire danske Kandidater kom til Petrograd, traf de bl. A. en norsk Kollega, Louis Gaarder, og flere czekiske. Tidligere var det væsentligt tyske Filologer, som havde faaet Ansættelse, men det var öjensynligt for at dæmme op imod dem, at den russiske Regering nu henvendte sig andensteds.

Katkoff var en bestemt Modstander af al tysk Indflydelse i Rusland.

Som det heraf fremgaar, var der paa forskjellig Maade Kamp i og om Gymnasiebevægelsen. Det er imidlertid et Spørgsmaal, om de danske Filologer strax mærkede det. Der-til var deres Tid sikkert for optagen. Det gjaldt for dem om hurtigt at blive i Stand til at aflægge den Prøve, der skulde vise, at de paa Russisk kunde undervise i de klassiske Sprog. Allerede i Kjøbenhavn havde de under daværende Docent Vilhelm Thomsen begyndt at studere det russiske Sprog, men der var langt tilbage i saa Henseende. Strax da de kom til Petrograd fik de en Lærer, der mærkeligt nok var danskfødt, Lektor ved det teologiske Akademi i Petrograd Rasmussen, der paa Russisk holdt mundtlige og skriftlige Øvelser med dem; de oversatte fra Latin til Russisk. Og paa Universitetet gennemgik de under Professor Weissmann et mere videnskabeligt Kursus. De fire danske Filologer hævdede ved en af Øvelserne her Madvigs Syn paa de homeriske Digtninge, Iliaden og Odysseen, som digteriske Helheder i Modsætning til Teorien om, at de ere sammenkomponerede Folkesange. Thor Lange fortæller herom i et langt Brev til Madvig.

De arbejdede stærkt paa at tilegne sig det vanskelige fremmede Sprog, de fik Roes for deres Fremskridt. Men Prøven blev desværre kun aflagt af tre af dem, den fjerde, Hagbart Olsen, fik Tyfus og døde trods omhyggelig Pleje den 13. December 1875. De tre fik noget ind i 1876 Ansættelse, Jørgensen i Kijev, Lange i Moskva og Norup i Voronesh.

Selv under det strenge Arbejde med Tilegnelsen af det russiske Sprog kunde Thor Langes unge Muse, betegnende nok, umuligt holde sig stille; der blev sendt Digt paa Digt hjem til Vennen fra baade Skole- og Studentertiden Adjunkt Axel Sørensen, og endnu i 1876 udkom Thor Langes første danske Digtsamling »Fra fremmede Lande«. Det er herefter fuldt forstaaeligt, at han i det ovennævnte Brev til Konferensraad Madvig kunde tale om, at han følte sig træt. Her fik imidler-

tid de nye Forhold, den forandrede Luft og den forandrede Levemaade Skylden, f. Ex. naar han beklager, at han og hans Kammerater havde gjort en Del gode Bekjendtskaber, som de desværre manglede Tid til at dyrke. Helt som Eneboere levede de dog slet ikke. Kunde de nye Forhold trætte, lokkede de paa den anden Side end ogsaa stærkt. Thor Lange skriver i et Brev til Magister Sigurd Müller, hvem han forelagde nogle af Digtene, der sendtes hjem til den ovennævnte Digtsamling: »Meget skjönt og dejligt ser og hører jeg herovre, i mange Retninger svælger jeg i Stof til Nydelse og Arbejde«, og i et Brev af Januar 1876 til Axel Sörensen hedder det endog: »Vi danse, drikke Champagne, spise Konfekt og komme somme-tider hjem Kl. 6 om Morgenen, hvilket er meget tidligt herovre«.

Dette gjælder dem alle, men om sig selv tilføjer Lange endnu: »Damerne ere saa venlige at finde mig livlig. Jeg kysser ogsaa pænt paa Haanden, som den russiske Skik byder, og bliver til Gjengjæld kysset paa Kinden«. Forholdene vare helt anderledes end i Danmark. I et senere Brev fortæller han med en stille Forundring, hvorledes han en Aften i en forrygende Snestorm havde maattet følge en Dame hjem fra Selskab ved at kjøre med i en Slæde og hele Tiden holde hende om Livet, da de ellers ikke havde kunnet sidde i det smalle Kjøretøj.

Der synes at have været et uudtømmeligt Fond af Livsmod i ham. Det er nærmere beset utroligt alt det, han kunde overkomme. Foruden med det russiske Sprog og med de Digte, han sender hjem, er han endnu ivrigt beskjæftiget med den ypperlige Oversættelse af Catuls Digt om Peleus' og Thetis' Bryllup, som skulde udgjøre hans Bidrag til et under Arbejde værende Jubilæumsskrift til Madvig, og med Hensyn til de Digte, der bleve sendt hjem, maa det erindres, at de vare Frugten af et Studium paa Petrograds Biblioteker, som han forøvrigt er i højeste Grad misfornøjet med; det fremgaar tydeligt af en Række livlige Breve til hans Skolekammerat og

Studiefælle den senere Museumsinspektør, Dr. phil. Chr. Jørgensen. Herhjemme havde Lange lagt sig efter at studere Folkepoesi, dette Studium vilde han gjerne fortsætte i Rusland, men de nævnte Bibliotekers Hjælpe midler vare kun ringe og det endog med Hensyn til Ruslands egen Folkepoesi, hvad dog ikke hindrede ham i at være fuld af Planer. Han føler Lyst til at oversætte det oldrussiske Heltedigt Kvadet om Igor, som han sysler med, og han mener at kunne skrive en Afhandling om det af de nordiske Varæger grundede Rige i Novgorod; den skulde oplæses ved et Møde i det filologisk-historiske Samfund hjemme, som hans Tanker beskjæftige sig meget med. Af Interesse er det ogsaa at høre, at da hans Kundskaber i Oldnordisk paa en eller anden Maade vare komne for Dagen, blev han af Universitetets Dekanus gjort opmærksom paa, at man savnede en Docent i dette Fag, og at han hellere burde søge at afhjælpe dette Savn end blive Gymnasiallærer i Latin og Græsk. Den Fugl lod han dog flyve.

Lange er, som det ses, ivrigt med paa en Mængde Omraader, men med een Ting er han absolut utilfreds, og det er med Klimaet. Vinteren synes han bedst om, selv om saa Overskjæget, naar han bider Læberne sammen for ikke i for store Drag at indaande den skarpe Luft, fryser fast til Underlæben og derved helt lukker Munden. Efteraaret er absolut ubehageligt, og Sommeren langtfra god.

I et Brev af Juni 1875 skriver han til Axel Sørensen: »Aften have vi imod Sædvane fri og tage derfor ud, naar det bliver svalt, ud i den vidunderligt lyse Sommernat til den finske Ø Jelagin for at trække Søluft; dér er friskere end paa Øerne i Nevaen«. Rigtig friskt var der dog ikke, ogsaa derude var Luften trykkende, ikke at tale om at Birkene og Fyrrene, som voxede dér, gav Stedet et melankolsk Udseende, Floden laa stille, tung og graa som Bly. »Skoven stander ej udi Blomster« som i Danmark, skriver han, og han fortsætter: »I dette lumre, stemningsløse Halvlys forstaar jeg den russiske Almues Tro paa Rusalkaen, Flodernes onde Aand.

Tidt, siges der, lyder der nede fra Bredden disse forunderlige Melodier; som kun de slaviske Folk kjende, og som de saa lidenskabeligt elske, men ve den, der gaar nærmere for at lytte. Da lyder det i Vandet, som naar der lægges et Par Aarer ud fra en Baad, og opover det blikstille Vandspejl kigger et Kvindehoved af den Type, som jeg nu saa godt kjender, rundagtig ovalt med fladtrykt Ansigt, blændende hvid Hudfarve, sort glat Haar og med store, stirrende Øjne; hun siger ikke et Ord, men stirrer kun paa sit Offer, saa han bliver svimmel og falder forover ud i Floden. Da sætter hun den tykke røde Mund under hans venstre Bryst og suger Blodet af ham; det hvide Lig skyder hun ind under Breddens hængende Pile«. Og saa følger tilsidst det trodsige Udbrud: »Dog over mig faar Rusalkaen ingen Magt«.

Der skal muligvis i dette Udbrud ligge, at Rusland absolut ikke skulde kunne fange ham. Naar Thor Lange drog til det fremmede Land, har det sikkert været hans Aands Uro, en vis melankolsk Udlængsel, der drev ham, Landets mystiske Storhed drog ham, men Opholdet dér har formentlig kun været tænkt som et Ophold paa Tid, som en Indledning til videre Virksomhed hjemme, som et Middel til her at opnaa hurtigere Befordring. Det blev imidlertid helt anderledes baade for ham og hans Kammerater. Rusland tog dem alle tre. De blev der alle for Livet, ægtede alle Døtre af Landet.

Den 6. April 1876, tre Dage før Thor Lange fyldte 25 Aar, blev han ansat som Lærer i de klassiske Sprog ved Institutet Lazareff i Moskva. Det skrev sig fra Begyndelsen af Aarhundredet og var oprettet af den rige armeniske Slægt Lazareff væsentlig for Drengene af armenisk Herkomst, idet dog endnu et Akademi for østerlandske Sprog blev forenet med det. Thor Lange nøjedes imidlertid ikke med at »tjene« her, Aaret efter blev han endnu ansat ved det i 1866 stiftede Lyceum Cæsarevitch Nikolaj i Moskva, og her spiller den ovennævnte Gehejmeraad Katkoff for første Gang ind i Langes Liv. Han var dette Lyceums øverste Leder og synes hurtigt at være kom-

men til at sætte Pris paa den nye russiske Embedsmand. Lige fra den 6. April 1876 havde Lange nemlig været Statsebedsmand med baade Rang og Uniform.

»Du kan tro, at jeg er dejlig med trekantet Hat paa«, havde han spøgende skrevet hjem til Axel Sørensen, men sikkert er det, at der nu i Alvor begyndte et helt nyt Liv for ham. Det vældige Rusland indfangede ham lidt efter lidt paa mange Maader. Han betoges af de mægtige, »rummelige« Forhold og af den store Pragt, han allevegne mødte. »Stundom arriverer det«, skriver han til en Tante, »at man spiser til Middag med en Tjener staaende bag ved Stolen«. Og hertil kom endnu det Indtryk, den russiske Folkekarakter gjorde paa ham. Allerede i 1875 hedder det i et Brev til den nævnte Slægtning: »Du kan ikke tænke Dig, hvor elskværdige endogsaa den simple, ganske jævne Del af det russiske Folk er. Det er en Glæde at se disse Mennesker le og synge som Börn ved deres tidt saa tunge Arbejde. Indbyrdes hjælpsomme og deltagende ere de alle, og lige saa milde og venlige ere de mod den Fremmede. Gaar jeg forbi en russisk Arbejdsmand paa Gaden og kommer til at nyse, da siger han strax med det venligste Ansigt af Verden: »Sdorovo (Hilsen og Sundhed)«. Samtidig hørte Lange ogsaa med stor Interesse, hvorledes de sang og paa Harmonika spillede »deres underlige, melankolske Sange«.

Og de første gode Indtryk holdt sig; de voxede endog, efterhaanden som han blev mere indlevet i Forholdene. Han tilbagelagde med Beundring i Sindet de lange Afstande, som findes i dette umaadelige Land. Naturen kunde være ensformig, men aldrig fattig, syntes han, »dertil vare Maalestokkene for store«. Et Gouvernement kunde være saa stort som fem til sex Kongeriger Danmark. Han saa, hvorledes Jernbanestationerne bleve til Blokhuse med graamaalede Bjælkevægge ude paa de tyndt befolkede Sletter, men de stod dér, selv paa de milevide Græsmarker, hvor han hørte Ulve tude, men ogsaa Nattergale synge, og han udbryder, »den, der ikke har

hørt Nattergalen synge i Rusland, har aldrig hørt den«. Og han saa beundrende paa Landets mægtige Floder. Han citerer en russisk Digers Ord om Dnjæpr: »Uden Maal i Breden, uden Ende i Længden vinder den sig klar og rolig som støbt af Glas frem igjennem en grøn, glad Verden«, og han følger med i Udmalingen af, hvorledes Solen glæder sig ved at skinne paa Floden, og hvorledes Skovene paa dens Bredder glæde sig ved at spejle sig i den. Dnjæpr er mægtig, og saa var Volga dog endnu mægtigere, men langtfra udstyret med de samme landskabelige Skjönheder som Dnjæpr.

Landet var stort, og Folket, der boede i det, tiltalte ham forunderligt. Lange kom paa Herregaardene fra den gamle Tid med hvide Mure og grønne Tage og med Søjler foran Indgangen. 1883 skriver han en Gang: »Halvdelen af min Ferie har jeg efter Sædvane tilbragt paa et Gods langt mod Syd i Bessarabien hos en Familie, der regner mig for at være Søn af Huset og holder hjærteligt af mig«; som »forvæner og forkjæler mig«, siger han. Her var en Mængde smaa kjærlige Pigebørn og en Flok store Hunde, han red, jagede og spaserede. Men han saa sig ogsaa om andensteds, en Sommer boede han i Bondebyen Selo Faustovo i Moskvaegnen hos Sognefogden Jegor Petrovitch og hans Hustru Matrena. Her kom han i Forbindelse med Bønder, og han lærte at elske den uskrømtede Hjærtensgodhed, der laa til Grund for den russiske Karakter, den naive Umiddelbarhed, der selv i de højere Klasser kunde give Følelserne et forunderligt frit Løb. Statelige Officerer kunde ved Begravelser bryde ud i højt lydende Graad, og der blev ved mange Lejligheder vexlet Kys paa Kys ogsaa mellem Mænd. Det var i det Hele hyppigere at se to tykskjæggede, bredskuldrede Arbejdskarle kysse hinanden ömt, siger han, end vælte sig sammen i Slagsmaal.

Den russiske Folkekarakter var efter Langes Mening fintfølelse, hensynsfuld og elskværdig, men — den kjendte slet ikke til Disciplin. Sindsligevægten kunde underligt hurtigt afløses af overstadig Lystighed eller dyb Tungsindighed. Og

i Landet med de uendelige Stepper syntes Alt at kunne antage umaadelige Dimensioner. Sorgløs Leven i Nuet kunde blive til et ellevildt Lad-staa-til. Een Gang skal man dø, to Gange dør man aldrig, hug saa Hælene i og stræk ud; hej, kom an, hvo tør, kom an, kom Alle! Og Tungsinde kunde blive som »en endeløs Sorg uden Grænse«. Bondens Sange ere melankolske. »Vifter Vejr og vilde Vind, de store Træer sig neje, / vælder ud min bitre Graad paa alle mine Veje«. Sneen lægger sig ude paa Steppen og kan hurtigt blive et mægtigt Lig-lagen. »Ak ved Aftentid faldt den hvide Sne, / der var næste Dag ingen Vej at se«, og den overraskede Vejfarende bøjer stille Hovedet i Døden. »Den fik fejrest Lykke, / der sov ind itide«.

Langtrukne og ensformige lyde Steppens Sange, men dog vare de ejendommeligt smukke. Lange blev hurtigt opmærksom paa, at der var Musik i det russiske Folk op igjennem alle Lag og Klasser, og han beundrede navnlig Sangen i de græsk-katolske Kirker; Sangen med de gamle, ejendommelige Motiver, med de strenge og simple Melodier, der som Regel kun vare udsatte for tre Stemmer. De bleve sungne klart og sikkert uden mindste Akkompagnement, det Hele var drevet til den yderste Fuldkommenhed. Den kirkelige Sang var efter Langes Mening den bedste af al russisk Musik. Den virkede betagende i Moskvas store prægtige Kirker, der allerede ved deres Ydre kunde og maatte gjøre Indtryk. Thor Lange har en Gang skrevet hjem om »den selsomt bedaarende og ligesom bedøvende Skjönhed«, der viste sig for ham, da han en Vinternat i Moskva »saa ud over den prægtige Stad, hvor de gyldne Kupler sagte glimtede i Maaneskinnet, medens en enkelt forsølvet Kuppel blinkede med et svagt fosforblaat Skjær og et Kors paa et Kirkespir langt borte spillede uroligt som funklende Ild«.

Der var betagende Klang og farverig Pragt i de græsk-katolske Kirker. Men der var ogsaa tiltalende Pragt udenfor dem. Ingensteds, skriver Lange, »udfoldes maaske en saa

overdaadig Pragt og som oftest udmærket Smag i Uniformering som netop i Rusland«. Han saa det bl. A. ved en kejserlig Modtagelse i det mægtige Palads i Kreml, i de vældige efter Helgener opkaldte Sale dér, St. Georgssalen, St. Andreassalen og St. Katrinesalen, af hvilke navnlig St. Georgssalen gjorde et stort Indtryk. Tusinde Mennesker kunde bevæge sig i den, uden at der mærkedes Trængsel. Her saa han den »milde, sagtmodige« Alexander II træde frem i Gardegeneraluniform

Moskvas Kreml ved Nat.

med St. Andreasordenens lyseblaa Baand over Skulderen i Spidsen for en glimrende Skare af Kammerherrer i røde med prægtigt Guldbroderi næsten helt oversaaede Uniformer. Her overrakte Moskvas Borgemester Rigets Overhoved paa gammel Vis Brød og Salt paa en lille Bakke af hvidt Træ, hvorpaa Czaren — det var umiddelbart efter et mislykket Attentat — hyldedes med ubeskrivelig Jubel af den galaklædte Skare, i hvilken der bl. A. saas Kjøbmænd i brune med Guld udsyede Kaftaner.

Og det var ikke blot i det kejserlige Slot, at Pragten straaledede. Da Moskvas Generalgouvernør Fyrst Dolgorukoff fejrede sit 50 Aars Officersjubilæum, fortæller Lange om, hvorledes

hele Byen strömmede til Gouvernementspalæet, hvis Marmortrapper vare dækkede med kostbare persiske Tæpper, og hvor de Besøgende modtoges af en formelig Garde af Tjenere i hvidt, guldbræmmet Liberi, med store galonerede Hatte paa Hovedet og sølvbeslagne Stave i Hænderne. Den ene straalende Uniform saas ved Siden af den anden, og Lange er öjensynligt glad over, at han selv kunde møde uniformeret. Ved Siden af sin daglige Uniform, i hvilken han skulde møde i Tjenesten — ogsaa Eleverne bare Uniform i Skolen — havde han en Paradeuniform med trekantet Hat og Kaarde. Da den danske Kongefamilie 1876 var i Rusland og bl. A. aflagde et Besøg i Moskva, var han mellem den uniformerede Stab, der mødte ved baade Ankomsten og Afrejsen, og han skriver hjem til en Slægtning, at han til Brug ved denne Lejlighed, hvor han var glad ved at kunne komme til at tale Dansk, ikke havde undladt at anskaffe sig en udmærket smuk Kaarde, prægtig forgyldt og prydet med en Sølv-Portopée, der bar et Par store glimrende Kvaste. Det var ham aabenbart en Glæde efter Evne at kunne følge med i den Pragtudfoldelse, der omgav ham. Han søgte og fik Avdiens hos Kong Kristian IX.

At Thor Lange søgte Avdiens hos sin Konge, er kun naturligt, han ligesom skyldte sig selv at gjøre det. Da de fire unge Filologer forlod Danmark, havde de efter Madvigs Paalæg forinden været til Avdiens hos Kongen, hvis Afskedshilsen havde været et venligt »Vorherre være med Dem«. Thor Lange fortæller herom mange Aar senere i en Dagbladsartikel, hvori han forøvrigt særlig dvæler ved en af Madvigs ikke faa Formaning til dem, da de rejste, og ved den Virkning, den havde særlig paa ham. »Naar de betræde russisk Grund, maa de ifølge min officielle Korrespondance desangaaende være at betragte som Embedsmænd; hold paa deres menneskelige og nationale Værdighed«; saaledes havde han sagt, og da saa Toget fra Østpreussen ved Verscholovo brusede ind over Grænsen til det vældige Czarrige og en Gendarm i Vaggonen krævede vore Passer, saa svarede jeg, fortæller Lange, »saa godt jeg kunde

paa Russisk meget naadigt: Ja vel, men tag nu den Vadsæk og bær den ud! Og tænk han gjorde det. Det gode, rare Menneske, han gjorde det virkelig«. Artiklen er fra 1898, og Lange har givet den Overskriften »Ungdommeligt«.

Hvad en russisk Embedsmand var, vidste han den Gang selvfølgelig endnu slet ikke, men hans Viden i saa Henseende er sikkert voxet hurtigt. Embedsmændene vare »Tschinnovniki«, d. v. s. Folk med »Tschin«, hvilket betyder Rang. Hans Stilling ved Institutet Lazareff gjorde ham til Embedsmand af ottende Klasse med Titel af Kollegieassessor, og efterhaanden steg han til Hofraad (syvende Klasse) og Kollegieraad (sjette Klasse), til han endelig i 1887 blev Statsraad d. v. s. Embedsmand af femte Klasse, og med denne Stigning i Rang hang Ordenstildelinger mere eller mindre officielt sammen. 1879 fik Lange Stanislausordenens Ridderkors, 1883 St. Annaordenens Ridderkors, og i 1887, forøvrigt samtidig med at han forlod Lyceet Nikolaj, Stanislausordenens Kommandørkors, og han var afgjort glad ved baade Titlerne og Ordnerne.

Naar han i 1887 forlader Lyceet, staar det sikkert paa en eller anden Maade i Forbindelse med, at dets øverste Leder Gehejmerraad Katkoff afgik ved Døden, og der skal da her, saa vidt gjørligt er, dvæles ved den Indflydelse, denne betydelige Mand afgjort har haft paa Langes Liv.

Først og fremmest skal her peges paa, at der sikkert var personlige Beröringspunkter imellem de to Mænd til Trods for deres betydelige Aldersforskjel. Som født i 1820 var Katkoff 31 Aar ældre end Lange, men ved Siden af at være Journalist og Politiker var han et Stykke af en endog god Poet. Han havde oversat Shakspeare paa Russisk, og Thor Lange berømmer navnlig hans Oversættelse af Romeo og Julie. Hertil kom endvidere, at de mødtes i Uvilje mod Tyskerne — Katkoff saa med Bekymring deres Indflydelse i Østersøprovinserne, Lange mindedes 1864 — og at de ogsaa begge nærede en stærk konservativ Overbevisning; ud fra helt forskjellige Forudsætninger mødtes den romantiske Ridder fra Kong Ar-

thurs runde Bord med den russiske Selvherskers haandgangne Tjener som ubrødeligt konge- og kejsertro Mænd. I sin Bog »Vandreaaret« kalder Karl Gjellerup Katkoff dog ikke helt betegnende for »Ruslands Carl Ploug«.

Lange virkede under Katkoff i Lyceet Nikolaj, han blev Medarbejder i den af ham udgivne Presse, og han gjorde desuden personlig Tjeneste hos ham. Ved Siden af det indflydelsesrige Dagblad Moskovskija Vjedomosti udgav Katkoff ogsaa Tidsskriftet Ruski Vjèstnik, og Lange skrev Artikler, Anmeldelser og belletristiske Smaaskitser til disse, selvfølgelig strengt konservative Publikationer, der efter Langes oftere udtalte Mening vare højt hævede over hele den øvrige russiske Presse. Oplysende er det endelig endnu, at Lange en Gang i Juni 1879 skriver hjem: »I næste Maaned tager jeg ud til Hr. Katkoff for at arbejde for ham; dér har jeg det som en Prins«, hvad man forstaar, naar man hører, at han paa Selo Snamenskoje, d. e. Katkoffs Landgods, bl. A. traf en Mængde betydende Personer, saaledes den fejrede Digter Schenschin-Feth, hvem Lange »næst Folkevisen betragtede som sin egentlige Lærer«, ligesom ogsaa Nikolaj Rubinstein, der her omgaves af et rigt Musikliv. Her var »unge Hjærter med rødt, levende Blod, varme røde Læber, som smilede og sang, og vævre slanke Fingre, der med Glimt af gjennemsigtigt Rosenrødt strøg hen over Tangenterne som ved Solnedgang Maager over Bølgeskum«. Mellem denne straalende Ungdom var den allerede ovenfor nævnte skjønne Russerinde, der staar for Lange som den aands- og hjærtebegavede Varja, som den fine og milde Varja, men ogsaa som den gaadefuldt dragende, rusalkalig-nende Varja. Han var med i den Skare, der i ubetinget Hyldest samledes for hendes Fødder.

Forholdet til Katkoff var, som det heraf vil ses, paa mange Maader af Betydning for Lange, men det havde ogsaa sine Vanskeligheder. Han stod næppe paa fuldt saa god en Fod med Familiens Damer, Katkoffs Hustru og to Døtre, som med Katkoff selv. Han synes ikke at have været dem tilstrækkeligt

underdanig. Den ene af Døtrene skal misbilligende have sagt: »Ce jeune étranger porte sa tête comme un roi«. Og nu Katkoff selv. Vant til at byde og blive adlydt syntes han ikke om Modsigelser, men paa den anden Side var han en saa overlegen Natur, at han kunde forstaa og gaa uden om en forstandig Indsigelse. Da Lange i Flensborg Avis for den 7. April 1899 skriver en Mindeartikel om sin kort før afdøde kjære Landsmand og Ven, den dygtige og brave Peter Axel Jörgensen, meddeler han en i saa Henseende betegnende Begivenhed. Jörgensen, der forflyttet fra Kijev var bleven Kollega med Lange ved Lyceet Nikolaj, var her en Gang med i et Møde, hvor Katkoff, da han vilde ekskludere en af Eleverne for en Disciplinærforseelse, uventet blev mødt med et kort: »Det gaar ikke an« fra Jörgensens Side. »Hvem understaar sig at sige, at det ikke gaar an?« foer Excellensen op, hvorefter den høje, svære Danske fortsatte med et roligt: »Det gjør Vorherre«, og den unge uforsigtige Elev var reddet fra den ham tiltænkte haarde Straf.

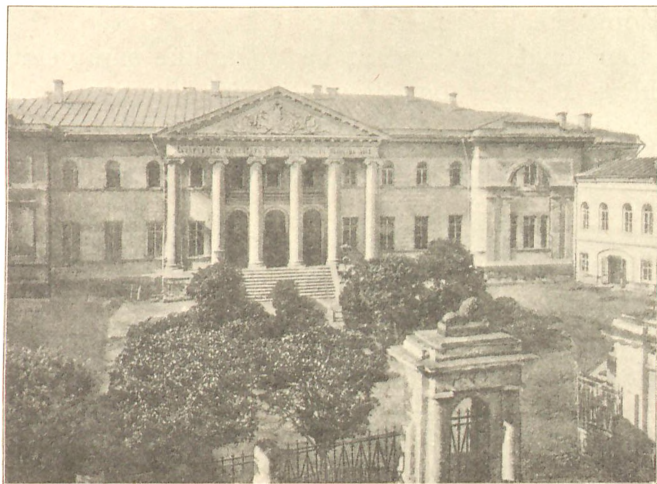
Om sit eget Forhold til Katkoff fortæller Lange, at han en Gang overfor et Forlangende fra hans Side mente at maatte svare: »Skal det ske, maa jeg ud af Tjenesten«, hvorefter den høje Foresatte saa paa ham og sagde: »Civiliserede Mennesker stille ikke Sagerne paa Spidsen«, idet han endnu tilføjede: »Jeg taaler Deres stadige Opposition, fordi jeg har Deres Arbejde behov«. Men muligvis var der dog ogsaa en anden Grund, den nemlig, at han var sympatetisk stemt overfor Lange. Han viste ham ikke alene russisk Gjæstfrihed, men ved Lejligheder, hvor Lange havde Sorg eller Glæde, kom han venligt til ham i hans Hjem. Det er ogsaa betegnende, at skjönt Katkoff mente at have Grund til at se endog meget skjævt til den polske Gejstlighed, hentydede han aldrig med et eneste Ord til, at Lange, hvad der dog blev forebragt ham, gik til Messe i den polske Kirke, og med Hensyn til et ganske særligt Forhold skriver Lange en Gang i 1879: »godt var det, at jeg havde Hr. Katkoff, min høje Foresatte i Ryggen,

ellers havde jeg faaet mere Vrövl end jeg fik«. Det drejede sig om et Sammenstød, Lange havde med en overfor Danmark brovtende Tysker, hvem han udfordrede eller maaske langede en knaldende Lussing ud, hvis der da ikke foreligger o forskjellige Tilfælde, af hvilke Varja, »alle Svages Ven«, i det ene stod som en god Hjælper ved hans, den Fremmedes Side. Han skriver endnu 25 Aar efter i et af sine Mindedigte om denne unge Kvinde: »En Gang, da jeg fik Strid med stærke Fjender, / var Du min Sekundant«.

Men ligegyldigt, hvorledes Sammenhængen hermed er, Forholdet til Katkoff endte trods Alt ikke godt, skjönt dog det ydre Forhold i alt Væsentligt blev bevaret, saaledes som det kan ses af Langes Bog »En Maaned i Orienten«. Rejsen derhen foregik i 1886, og da Lange paa den kom til Jerusalem, blev han af den russiske Konsul her modtagen som en Udsending fra Katkoff. Han skrev ogsaa derfra til Moskovskija Vjedomosti en Række Artikler, som Katkoff i et ved dem foranlediget Pressefelttog holdt Haanden over, men — skriver Lange — det skete »næppe af Hensyn til mig, thi jeg er, saa tungt det falder at tilstaa, i Unaade hos den mægtige Mand«. Mange Aar efter skriver han i »Forfatterbogen« (1898) endnu herom, at havde han kunnet være lidt böjeligere overfor Katkoff, vilde han have været baade rigere og fornemmere. Mærkeligt er det under disse Forhold, at just samme Aar som Katkoff dør (1887), forlader Lange Lyceet Nikolaj, ikke for at faa Ro efter et anstrengt Arbejde eller for at skifte Livsstilling, men ene for at forlægge sin Virksomhed som Lærer i Latin og Græsk fra Lyceet til Moskvas tredje klassiske Gymnasium; han vedblev med andre Ord samtidig at »tjene« ved to Undervisningsanstalter, idet han stadig fortsatte som Lærer og Opdrager i det Lazareffske Institut.

Der er herefter ingen Tvivl om, at Lange følte sig inderligt knyttet til Lærervirksomheden. I den laa hans Livsgjerning i Rusland, og vi skulle derfor se lidt nærmere paa, hvorledes den udviklede sig for ham.

I Maj 1886 skriver han hjem: »Nu sidder jeg i Hjertet af Rusland i et godt men vanskeligt Embede ved en af Landets første og fornemste Læreanstalter, hvor jeg befinder mig udmærket godt, idetmindste foreløbigt, kun er Anstalten meget for fin for mig. Eleverne i de øverste Klasser have Officersrang; deres Navne indhugges paa den gyldne Plade, deres Uniform er særegen og smukkere end de andre Læreanstal-

Institutet Lazareff i Moskva.

ters«. Institutet havde sin egen Bygning med Schweitser ved Indgangen, sin egen Kirke med egen Præst, og blandt Eleverne nævner Lange en Tscherkesserfyrstes Søn ved Navn Aslan Khan, hvilket betyder Kong Løve. Og Lyceet Nikolaj stod paa ingen Maade tilbage for Insitutet. Det havde ogsaa sin egen Bygning med egen Kirke, i hvilken der var skjønne Broncedøre og en luegylden med bibelske Billeder smykket Ikonostas. Lyceet var en af Ruslands »allermest loyale lærde Stiftelser«. Sønnerne af Landets første Familier nød her en Opdragelse, der i Omfang og Retning efter Langes Mening nærmest svarede til den, der i sin Tid blev Blomsten af Dan-

marks Ungdom til Del paa Sorø ridderlige Akademi. Her gik bl. A. en ung Tunguserfyrste, som til Tider besøgte af Udsendinge fra sit Folk, der faldt til Jorden for ham som for en Gud.

Der var fint og fornemt i det store kejserlige Lyceum, og Fornemheden og Finheden bredte sig til Lange; Storhed og Pragt tiltalte ham. »Dejligt bor jeg; der er syv Alen til Loftet i mine Stuer«, skriver han 1878 i et Brev til sin Skolekammerat og Ungdomsven, nuværende Provst Th. Levinsen. Han følte sig rig, han havde Raad til at have smukke gammeldags Egetræsmøbler, Malerier og Statuetter, en lille Samling sjældne Vaaben, gammeldags Sølvtoj osv., og en Tjener meldte »Højvelbaarenheden« i hans Studereværelse, naar Teen var færdig eller naar Maden var paa Bordet. Saa var han jo ogsaa Chef for en af Lyceets Afdelinger med »næsten uindskrænket Magt, den jeg stræber at bruge saa godt og smukt, jeg formaar«, uden Pedanteri, men dog saaledes, at Alt, som det skal, gaar »militærisk« punktligt. Han arbejdede af al sin Kraft. Da han i 1877 havde otte »Studenter« oppe til Lyceets afsluttende Examen, fik tre af dem Guldmedalje, og Examinationen gik paa Latin, »til stor Forbavselse for højere Vedkommende, der lod mig blive al mulig Roes og Hæder tildel«. Og i 1879 hedder det: »Min Rang er bleven højere, mine Foresatte rose og kysse mig; det er saaledes russisk Skik«. Særligt glædede det ham imidlertid, at Eleverne sluttede sig til ham. De lystrede ham, og de »korsede sig« andægtigt for ham paa sin Russisk, men han bragte heller ingensinde nogen af dem i Fortræd ved en Klage. Var det nødvendigt at skride ind, gjorde han det selv; paa egen Haand dekreterede han endog tolv Timers Fængsel paa Vand og Brød, hvad den Paagjældende bagefter kunde komme og hjærteligt takke ham for. Han vidste at tage dem, og ejendommeligt er det at læse i et Brev fra ham: »Selv en stor skjægget Fyr kan man godt tage om Halsen og kjæle for som et Barn; det stemmer med Landets Skik, hos Russerne gjør paa første Plads Hjærtet sig gjældende«.

Hertil kom endnu Langes filologiske Lærdom, og hans hurtigt voksende Kjendskab til snart alle Sprog. Allerede 1876 vakte han i Petrograd Forbavselse ved sin Evne til at kunne oversætte græske Vers metrisk paa Russisk, 1877 skriver han hjem, at han nu taler flinkt Fransk, og han bliver lidt efter lidt Udgiver af endog flere russiske Lærebøger. Han udsendte ikke alene forskjellige klassiske Forfattere med russiske Kommentarer (Reallexikon til Ciceros »de officiis«; Tolv Digte af Catul, Tibul og Properts; Ti af Horats' Epistler; en græsk lyrisk Antologi osv.), men ogsaa en engelsk Læsebog, en engelsk Grammatik, en tysk Etymologi og en tysk Syntax. Han interesserede sine Elever, vakte deres æstetiske Sans og stod endda til Raadighed med Kundskaber i Botanik og Zoologi. Han havde stor Kjærlighed til exotiske Blomster og beskæftigede sig med at opdrætte sjældne Fiskearter; han overførte A. Feddersens danske Naturhistorie »Hundrede Dyr« paa Russisk.

Det er herefter fuldt forstaaeligt, af hans 25 Aars Jubilæum som Lærer ved Institutet Lazareff, den 6. April 1901, blev en Dag fuld af Æresbevisninger. Hele Huset, skriver Lange, var »fyldt med Foresatte, Kolleger og Bekjendte, Uniformer, Stjerner og Baand«; der blev overbragt ham en Adresse fra Institutets Bestyrelse og overrakt ham en Guldjeton med hædrende Paaskrift og Emblemer i Emalje, ligesom han ogsaa den Dag modtog Diplom som Æresmedlem i det kejserlig russiske Selskab for Planter og Dyrs Aklimatisering.

Herefter var Alt lykkeligt og godt, men selvfølgelig var der ogsaa Skygger. Det skal ikke regnes, at de sociale Brydninger i 1880, da der var »de gyseligste Studenterspektakler« i Moskva, bragte Uro ind ogsaa i Lyceet. Politiet paabød forskjellige Forsigtighedsregler til Afværgelse af mulig Ildspaa-sættelse, der anbragtes Vagter baade i og om Lyceet, efter Kl. 9 Aften maatte ingen Fremmed indlades osv. osv. Følgeligere var det, at Lange en Tid mærkede, at der intrigeredes imod ham, særlig af hans »Venner« Tyskerne, men her satte han, hvor det blev nødvendigt, haardt imod haardt, og »der

hochmüthige Däne« skabte Respekt omkring sig. Den ovenfor nævnte Udfordringshistorie staar muligvis i Forbindelse hermed. Ogsaa disse Forhold vare imidlertid kun af forbigaaende Natur, men dybere Betydning maa det tillægges, at Lange led under Trykket af fantastiske Syner, der paa sygelig Maade ofte helt kunde bemægtige sig hans Sind, ligesom af stærke religiøse Anfægtelser. Idet vi senere skulle komme nærmere ind paa disse Forhold, skal der her kun dvæles ved, at Lange til Tider følte et stærkt Tryk af Ensomhed.

Han skrev en Gang i 1878: »Her savner jeg Intet og venter Intet, jeg er godt stillet udadtil, optaget af strengt Arbejde, tilfreds og udenfor det rent officielle tillige saa ensom, som jeg blot ønsker det«. Men denne altsaa tildels ønskede Ensomhed kunde til Tider knuge. Hvad hjalp det, at han boede »dejligt«, at hans Stuer vare smagfuldt udstyrede, at en Tjener kaldte ham tilbords, naar dog Alt paa Bordet var »taabeligt stillet op«, og han, hver Gang han saa Nogen hos sig, selv maatte efterse ethvert Glas, enhver Kniv osv. Der manglede en kvindelig Haand, »jeg har ingen Husfrue«, skriver han, og bag dette Udbrud ligger et Suk. Han følte et Savn, og vilde dette Savn mon nogensinde kunne blive afhjulpet? Var han, aandeligt tynget som han var, værdig her til? Han følte derfor næsten Taknemlighed, da en god og elskværdig russisk Dame, usædvanligt rig, men saa ogsaa betydeligt ældre end han, lod ham vide, at han muligvis kunde blive hendes Husbond; han afslog dog i Høflighed det velmente Tilbud. »Gifte sig paa den Maade vilde være at sælge sig«, skriver han.

Dertil satte han Kvinden for höjt. Som den Romantiker han var, stod han fuld af beundrende Hyldest, ja næsten tilbedende overfor det hele ædle Kvindekjøn. Med aabent Öje for kvindelig Ynde og Skjönhed kunde han inderligt og varmt, som i Forelskelse, men altid uskyldigt og rent, knytte sig til unge Kvinder, der vakte hans Sympati, og han talte i Glæde herom. Allerede i 1874 skriver han fra Jylland til Vennen

Levinsen i Kjøbenhavn, at han i Maaneskin havde været ved Huset, i hvilket hans »Skat« i fordums Tid boede. Og hele Digtsamlingen »Fra fremmede Lande« (1876) maa nævnes her. Han skriver om den til Axel Sørensen: »Udstyrelsen maa være elegant, thi Bogen danner i sin Form et eneste Trubadurdigt til en ædel og statelig Dame, og den maa være prydet, for det Tilfælde at den nogensinde skulde møde hende«. Digtet i den med Overskriften »Barnebruden« tør der dog vist næppe tillægges nogen stor personlig Betydning. Nævnes maa endelig ogsaa her den »dejlige« Varja, hvis døde, smertefortrukne Mund han som en ridderlig Hyldest »dulgt« kyssede, da en pludselig Død havde udslukket hendes Liv og hun efter russisk Skik laa i den aabne Kiste klædt i stort Toilette.

De Varjaske Erindringer komme atter og atter igjen i Langes Digtning, men uden Hensyn hertil er det saaledes, at han nu mødte den Kvinde, der fremfor alle tiltalte hans Sjæl og indtil det Sidste skulde blive hans Livs store Lykke. Det blev, ja maatte blive en Russerinde. Under sit Ophold i Rusland havde han lært at se op til de russiske Kvinder; de stod efter hans ofte udtalte Mening langt over de russiske Mænd i f. Ex. baade Viljekraft og Selvbeherskelse.

Da Lange i Sommeren 1881 i sin Ferie drog Syd paa fra Moskva, rejste han i de halvandet Døgn, Iltoget bruger derfra til Kijev, sammen med to unge russiske Søstre, som i Kijev bleve hans kyndige Førersker rundt i den hellige Bys navn-

Natalia de Protopopoff.

kundige Klostre og Kirker og endnu derefter fulgte et Stykke med paa Jernbanen til Stationen, hvor en Vogn med fire Heste for i een bred Række ventede. Den gamle Kusk hilste sine unge Herskerinder, Natalia Michailovna de Protopopoff og den noget yngre Søster Praskovia, ved ærbødigt at kysse Kanten af deres Overstykke, og derefter gik det i flyvende Fart afsted til det store, i Egnen dér beliggende adelige Slægtgods Napàdovka. Lange sendte den Gang meget paaskjønede Skildringer fra det russiske Liv hjem til det af Xylograf F. Hendriksen stiftede fortjenstfulde Tidsskrift »Ude og Hjemme«, og her skrev han om det tiltalende Møde i en livlig fortalt Artikel »Fra en Rejse til Kijev«.

Hvad denne Rejse bragte ham, var imidlertid meget mere end Stof til en Tidsskriftartikel. Hans Tanker kredsedes med stadig voxende Styrke om Natalia Michailovna, hans Sind var betaget af hendes Aand, hendes Ynde, og hans Hjærte bankede ved Tanken om hende i Angst: Turde han mon hæve sine Øjne saa højt? Der kom i den Anledning mørke Timer over ham, tunge Tanker viklede ham med voldsom Styrke ind i deres Net. Han turde ikke svare Ja paa det Spørgsmaal, han stillede sig: »Er Natalia Michailovna vel i Stand til at blive lykkelig med en saadan Husbond?« Med den ham ejendommelige, lad os sige frimodige Aabenhed skriftede han Alt for en Ven hjemme, og — Gud ske Lov — de tunge Tanker gik ikke af med Sejren. Han vovede at rette Spørgsmaalet til den unge Fyrstinde selv. Det skete i en Kirke, umiddelbart ved Siden af St. Barbaras Helgenskrin, og St. Barbara er bekjendt som en venlig Hjælper i alskens Hjærtesorg. Svaret lød da ogsaa saaledes, at der blev holdt Bryllup den 21. Februar 1883. Og nu gik der Brev paa Brev fulde af Jubel og Glæde til Vennerne i Danmark. »Jeg er saa lykkelig som Faa eller Ingen«. »Vi have det bedre end nogen Anden i hele Rusland. Hos os er der Kjærlighed, Fred og Hygge, Alle misunde os. Gud har været mere naadig mod mig end mod de fleste Andre«. »Jeg føler mig lykkeligere og mægtigere

end nogen Konge og Kejser, naar jeg sammenligner mit Hus og Hjem med hvad jeg herovre ser omkring mig«. Han er

Hr. og Fru Lange samt Frk. P. de Protopopoff.

fuld af Beundring over sin Hustru, over hendes milde Sind og uforfærdede Energi, over hendes »sjældne helstøbte og klare Personlighed«, og naar han sammenligner sig selv, sin Karak-

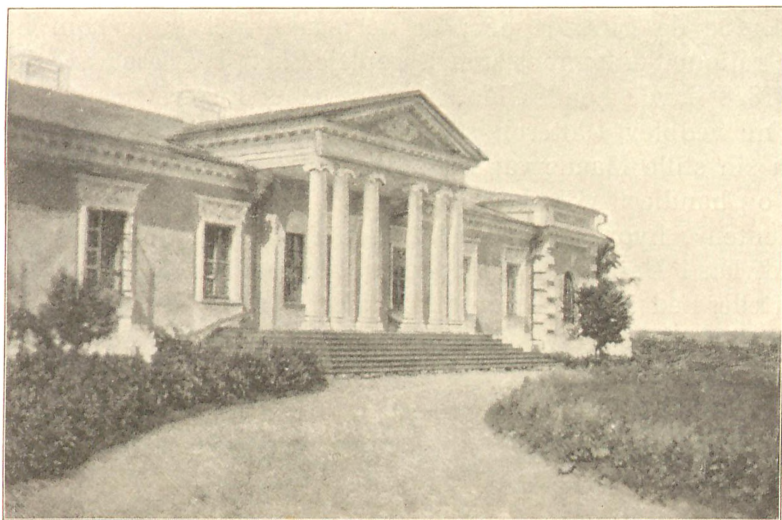
ter og sit Hjærtelag med »hende og hendes dybe, ægte Tro og Kjærlighed til Gud og Næsten«, da er det ikke ham, der vinder Prisen.

De vare forøvrigt ikke to, men tre i Hjemmet. Fru Langes ovenfor nævnte yngre Søster tog til deres store Glæde Bolig hos dem, Søstrene vare forældreløse. Lange skriver: »Notja [d. e. Natalia], min Svigerinde Pascha [d. e. Praskovia] og jeg danne et Triumvirat, der i ubrødelig Enighed ler, saa Taarerne staa os i Öjnene«. Med sit lyse Sind virkede Svigerinden som en Solstraale. Men Glæden fik ikke Lov til at herske ublandet. Da Fru Lange i Februar 1885 bragte en Søn til Verden, var hun selv angreben af en tyføs Sygdom, Drengen, der ved en Daab i Hjemmet fik Navnet Immanuel, døde, og Fru Lange svævede i længere Tid mellem Liv og Død. Det næste Barn, ogsaa en Søn, kom dødfødt til Verden, og derefter blev Hjemmet for bestandigt et barnløst Hjem, hvad der tidt følte som en sugende Smerte. Endnu i 1899 skriver Lange til mig med Barnløsheden i Tanke: »De har Nogen at leve for og Nogen at skaane Dem for, medens jeg . . .«. Og Sorgen greb endnu en Gang haardt ind her. Ved en officiel Nyaarsmodtagelse i 1896, som Svigerinden deltog i, blev hun forkjølet. Forkjølelsen blev en heftig Lungebetændelse, og faa Dage efter tog Døden hende, hvad der følte som en uendelig Sorg. Endnu i December s. A. skriver Lange: »Trist i de store mørke Værelser, hvor kun Helgenlamperne brænde; alene i mit Arbejdsværelse er der oplyst, thi ellers kan jeg Intet se; min Kone sidder hos mig med sit Haandarbejde; døv som jeg er, har jeg vanskeligt ved at høre hendes svage Stemme, men takker Vorherre for at have hende hos mig«.

Sorgen var stor, men den knyttede Ægtefællerne stadigt tættere og tættere sammen. Thor Langes Breve ere levende Vidnesbyrd om den rørende Ömhed, hvormed han søgte at gjøre Alt for hende, og om hvorledes hendes ofte store Skrøbelighed fyldte ham med Uro og Bekymring, samtidig med at de vise, at han i sine ofte urolige Tanker saa op til hende

som den altid klare og faste. Han selv var, siger han, kun lidet religiøs, men hun var urokkeligt glad og taalmodig. »Godt at jeg har min Hustru; hun er ved sin stille Ro en god Dæmper paa mig«. Saaledes var det i Moskva, og saaledes var det nede paa Godset Napàdovka.

Det ligger nede paa Grænsen af Podolien; Karpaternes Udløbere naa næsten hen til det, og Ukraines straalende Sol

Napàdovka.

skinner hen over den blomsterspraglede frie Steppe, at hvis frugtbare Jord oprindeligt saa mægtige Strækninger hørte under det store Gods, at det i Omfang kunde maale sig med et Fyrstendømme. Der førte dog saa godt som ingen Veje henover det, og det omfattede ingen store, imponerende Skjönheder, men Nattergalesangen lød og lyder lystigt i Krattet ved Pustynkastrømmen og Tamturovosøen, og i den hvide Hovedbygning med de korintiske Søjler foran Indgangen og med det grønne Tag er der store, høje, næsten majestætiske Sale med nedarvede gammeldags Møbler, gamle fornemme Malerier,

gammelt dejligt Porcellæn osv. osv. Det oprindeligt mægtige Gods var efterhaanden svundet noget ind, men det var endnu stort, da Adelsmarskalken, Gardeobersten Fyrst Michail de Protopopoff døde og efterlod det til sin Hustru og deres fire Börn; hans Enke fulgte ham i Døden Aaret för Langes Bryllup. Som sin Arvepart fik Natalia Michailovna en Fjerdedel af Godset med Hovedbygningen, og hun betød meget for dette og dets Beboere. Som ingen Anden kunde hun pleje de Syge og trøste de Lidende dér; og det saa meget mere som hun var rationelt uddannet som Sygeplejerske. I Krigsaarene 1877 og 1878 havde hendes Moder indrettet et Lazaret paa Godset, og nu vedblev Datteren stadig at have et lille Hospital dér. Paa sin stille Maade var hun ikke alene opofrende, men hurtig og handlestærk. Lange fortæller i sin Bog »En Maaned i Orienten«, hvorledes det gik, da det Skib, Ægteparret rejste med, laa i Dardanellerne og dets Tredjeofficer Stepan Iltitsch styrtede ned i Lastrummet. Alle stod som lammede. Han var sikkert død med det Samme. Men da lød Fru Langes Stemme nede fra det dybe Rum, hun var øjeblikkelig ilet derned. Hun fik ham bragt til Bevidsthed og forbandt ham, hun syede egenhændigt hans søndrede Læbe sammen og fik ham endelig ogsaa bragt paa Hospitalet. Hun havde baade Haandelag og Hjærtelag. Alle paa Godset længtes efter »Barinja«, naar hun om Vinteren var bortrejst.

Paa dette Gods blev den helt uformuende danske Mand ved sit Ægteskab Herre. Han skriver hjem: Jeg forestiller »den stormægtige Mand paa Gaarden«. Men, og det er værd at lægge Mærke til, derfor opgav han ikke sine Lærerposter i Moskva, han vedblev at »tjene« baade ved det Lazareffske Institut og Lyceet Nikolaj. Hans Arbejde her betød for ham en selvstændig økonomisk Stilling, den ønskede han at opretholde, og i 1887 forøgede han endda sit personlige Arbejde ved at overtage det danske Konsulat i Moskva. Men saa fik han ogsaa herved en fremskudt Stilling i Samfundet, han blev en officiel Person, en Slags dansk Gesandt i Moskva, hvad

der passede ham godt som russisk Godsejer, men ogsaa som den danske Mand, han var, ti derved kunde han komme til at gavne sit Fædreland. Dog derom senere. Hvad der her skal understreges er, at det samlede Arbejde, der kom til at paahvile ham, var næsten ufattelig stort, det tærede da ogsaa paa hans iforvejen ikke stærke Helbred. Han »tjente« med Alvor i to Undervisningsanstalter, var ivrigt optaget af sin Konsulatgjerning og drev en stadig voxende litterær Virksomhed, paa baade Russisk og Dansk. Men saaledes førte hans nervøse Natur det med sig, han kunde umuligt være ledig blot et eneste Øjeblik, han maatte arbejde ustanseligt.

Allerede i 1881 arbejdede han ved Lyceets Examiner saa stærkt, at han efter hans eget Udsagn »bogstavelig talt var svimmel af Overanstrengelse og Sövnløshed«. Og i 1883 skriver han: »Jeg arbejder ni Timer dagligt i Statstjenesten og mindst tre Timer hjemme. Skal jeg ikke helt glemme mit Modersmaal og tabe Øvelsen i at skrive [det], maa jeg nu og da sende et lille Arbejde hjem«. Endnu 1900 er Forholdet ganske det samme. »Jeg har mere Tjenestearbejde nu end nogensinde, kommer først hjem Kl. 4 efterat have forladt Husset Kl. 7^{1/2} hver Morgen«, og saaledes gaar det en Aarrække endnu. Først i 1905 kommer der i hans Breve Ytringer om, at Arbejdet muligvis er for stort, i alt Fald »for en Mand i min Alder«, skriver han. Men betegnende nok komme disse Ytringer først i en Tid, da han tydeligt nok er stærkt trykket af Sorg over »de nuværende for ikke at sige umulige Forhold« i Rusland. »Vi ere i fuldstændig Opløsning paa alle Omraader. Stakkels, stakkels kjære Rusland!« Dette spiller aabenbart en Rolle med. Det er efter Afslutningen af den ulykkelige japanske Krig. Men inden vi gaa over til at se, hvorledes disse Forhold kom til at gribe ind i hans personlige Liv, skal her siges nogle Ord til Oplysning om, hvad der laa i, at han »nu og da maatte sende et lille Arbejde hjem«. Han tænker her aabenbart kun paa digteriske Arbejder, men skal der gjøres Rede for, hvad der tog hans Tid, maa her ogsaa medtages

hans efterhaanden kolossale Korrespondancevirksomhed; den spiller paa forskjellig Maade en ikke ringe Rolle i hans Tilværelse. Bl. A. søgte han ved den at faa Landsmændene hjemme til bedre at forstaa Forholdene i Rusland, der — bundforskjellige fra Forholdene i Vestevropa — til Ruslands Skade saa ofte misforstodes. Han tog herved direkte Sigte paa, hvad de mange russiske Digte og Digterværker, han sendte hjem i dansk Oversættelse, indirekte udrettede tyst og stille, men dog i høj Grad veltalende, og her skal med dette for Øje gives en kort Oversigt over hans litterære Virksomhed.

Hvor har hans skjønne Gjendigtning af de russiske Folkeviser, der greb ham ved deres »store Ejendommelighed«, og i hvilke der var »saa megen dejlig Poesi at finde«, ikke bidraget til den rette Forstaaelse af den russiske Folkekarakter. Der foreligger fra 1876 til 1906 ikke mindre end sex Digtsamlinger fra hans Haand fulde af dejlige Gjendigtninger, og hertil kommer endnu hans talrige Oversættelser af den frodigt voxende, betydningsfulde nyrussiske Prosalitteratur. Dostojevskij havde i 1845 udsendt »Fattigfolk«, Turgjenjev i 1847 »En Jægers Dagbog«, Leo Tolstoj i 1852 »Barndom«, og der er endnu flere Forfattere at nævne, men det var væsentlig først fra 1872, at deres Arbejder begyndte at blive bekendte i Danmark. I det Aar udsendte Vilhelm Møller en Oversættelse af Turgjenjeps Novelle »Rudin«, der hurtigt fulgtes af en Del andre ogsaa af ham besørgede Oversættelser. Men desværre var det ikke Førstehaands-Oversættelser. Vilhelm Møller kunde ikke Russisk, han benyttede tyske Oversættelser som Kilder. Ogsaa herved faar det da sin Betydning, at Lange 1883 i »Ude og Hjemme« begyndte at oversætte forskjellige Skrifter af de store russiske Forfattere og ledsagede dem med Oplysninger. Dette fortsætter han i »Hjemme og Ude« (1884-85), hvorefter han i 1886 udsender sin store Bog »Wesna [Foraar], Skildringer og Stemninger fra den russiske Litteratur«, der omhandler Turgjenjev, Dostojevskij, Leo Tolstoj samt Dmitri Gregorovitch og Nikolaj Uspjenskij. 1894 kom hans Monografi over Digteren

Alexis Tolstoj, som skaffede ham Doktorgraden ved Kjøbenhavns Universitet, 1896 Bogen »Sarniza« [Kornmodsglimt] med ti Fortællinger af forskellige russiske Forfattere, 1899 »Tolv baumbachske Eventyr« samt Nikolaj Teleschovs Miniaturroman »Börn«, ikke at tale om at han ogsaa oversatte en Del, dog mindre betydende dramatiske Arbejder: »Brændende Breve« af P. Gnædisch (1891), »Fyrst Svjatopolk« af Golonischtschev-Kutusoff (1892), »Elskovsdrikken« af Alexander Bashenoff (1894) og »Paa Herregaarden« af A. Ostrovskij (1904).

Det er et ikke ringe Oversættelsesarbejde, der rummes heri, og som maa have lagt Beslag paa megen Tid, ganske som den i Aarenes Løb mægtigt voxende Korrespondancevirksomhed. Den begyndte, snart efter at Lange var kommen til Rusland. Han sendte Meddelelser hjem til »Fædrelandet«, »Dagbladet« samt »Ude og Hjemme« — navnlig til det sidstnævnte Tidsskrift — og en Del af de hjemsendte Korrespondancer foreligge samlede i den fornøjelige Bog »Fra Rusland« (1882), i hvilken der, spredt mellem dens Prosastykker, desuden findes en Række fortrinlige Gjengivelser af russisk Poesi, af Folkeviser samt af Digte af f. Ex. Alexis Tolstoj, Mik. Lermontoff o. Fl. Der blev sat ikke ringe Pris paa denne Langes Korrespondancevirksomhed; den voxede derfor efterhaanden endog stærkt, ja saa stærkt, at det maa siges at være forbundet med ganske stor Vanskelighed at faa et blot nogenlunde Overblik over den. Bladkredsen, der aabnede sig for ham, udvidedes efterhaanden til bl. A. »Berlingske Tidende«, »Nationaltidende«, »Fyns Stiftstidende«, »Morgenbladet«, »Dannebrog«, »Vort Land« og »Jyllandsposten«, for ikke at glemme »Flensborg Avis«, og saa findes der endnu en lang Række Digte, Skitser og Anmeldelser fra hans Haand ikke blot i de samme Blade, men ogsaa i f. Ex. »Nordisk Tidsskrift«, »For Romantik og Historie«, »Illustreret Tidende«, »Tilskueren«, »Dansk Tidsskrift«, »Familiejournalen«, »Søndagsbladet«, en Række Julehefter og Wisbechs Almanak. Lange har sikkert forunderligt let og hurtigt kunnet nedskrive en Korrespondance, men

den samlede Produktion maa desuagtet have lagt Beslag paa endog meget af hans Tid, og saa lader han det ofte endda ikke blive ved en enkelt Artikel, men han skriver Serier. Saadanne findes navnlig i »Dannebrog«. I de for Rusland stærkt bevægede Aar 1904 og 1905 findes der en lang Række Artikler fra hans Haand i dette Blad under Titlen »Stemninger og Tilstande«, og endnu saa sent som i 1914 indeholder »Nationaltidende« en Serie med Overskriften »Erindringer om Slægten Tolstoj«. Et Par Artikler, som ogsaa fortjene at blive nævnte, ere de to, der findes i »Berlingske Tidende« for den 4. og 9. Juli 1901 og handle om »Kong Valdemar den Stores russiske Slægt«. Det har stor Interesse at se, hvorledes han her, efterat have gjort Rede for Varægernes Betydning for Rusland, gaar over til at vise, hvorledes den store danske Konge, som han i saa høj Grad ser op til, paa mødrene Side nedstammer fra det oprindeligt varægiske Storfyrstehus i Kijev, der i Tidens Løb dog var blevet helt russisk; det er næsten med Glæde, at han gjør opmærksom paa, at den store danske Hersker formentlig er født i Rusland — hans Navn Vladimir er russisk — og at han sikkert »har talt Sydrussisk, før han nemmede den danske Tunge«.

Der er imellem det store Antal Korrespondancer selvfølgelig ikke faa, maaske flere, der kunne kaldes lidet betydelige, men i det Hele maa det siges, at Langes i Rusland udøvede danske journalistiske Virksomhed har spillet en ikke ringe Rolle, og efter Alt at dømme maa det Samme siges om hans tilsvarende, ogsaa omfattende russisk-litterære Virksomhed (russiske Vers har han dog aldrig skrevet), skjönt det af let forstaaelige Grunde kun er muligt at gjøre nogle faa Bemærkninger om den her.

At han paa sine mange Rejser har korresponderet til »Moskovskija Vjedomosti«, er sikkert, vi have ovenfor hørt, at han paa sin Orientrejse sendte Artikler til Bladet fra Jerusalem. Der foreligger ogsaa et lille Skrift fra hans Haand »Montenegro« (Moskva, 1895), der efter hele sit Udseende gjør

Indtryk af at være Særtryk af et Blad, formentlig det nævnte, og i et Brev til mig fortæller han, at han skriver Anmeldelser, navnlig af filologiske Sager til det. Han har absolut været en hyppig og skattet Forfatter i det Katkoffske Organ. 1887 er han i et Brev til Axel Sørensen glad ved at kunne fortælle, at hans Artikler i det »vakte Opsigt«, og i 1890 meddeler han, at tre af Stykkerne i hans Bog »Skizzer og Phantasier« tidligere have været trykt paa Russisk i det, og at det ene af dem derfra er gaaet over i et andet stort Blad »Kijevlanin«. Han møder i det Hele ikke ringe Anerkjendelse som russisk Forfatter og er glad herved. I et Brev til mig oplyser han lejlighedsvis, at han for sine Udgaver af klassiske Forfattere med Kommentarer til faar tre Gange saa stort et Honorar, »som jeg faar for mine danske Vers«. Han kunde endogsaa faa danske Bøger frem i af ham besørgede russiske Oversættelser, saaledes A. D. Jörgensen: Det slesvig-holstenske Spørgsmaal (1898), Chr. Jörgensen: Delos og de ældste græske Skulpturer (1901), A. Feddersen: Hundrede Dyr (1902) og J. Østrup: Studier over 1001 Nat (1904). Særlig skal her endnu nævnes en af Lange i 1896 udført Oversættelse af de epokegjørende Meddelelser, som hans Barndomshjems kjære Huslæge Dr. med. Vilh. Meyer kort forud havde givet om de af ham i Næse-svælgrummet opdagede adenoide Vegetationer; Langes Oversættelse skal have ført til en kejserlig Anordning om, at alle Ruslands Skolelæger skulde anvende Meyers betydningsfulde »Skrabemetode«.

Man staar fuld af Beundring over de mange forskellige Interesser, Lange arbejdede med, og over alt det, den danske Mand i det fremmede Land kunde udrette. Enhver god Forbindelse mellem Danmark og Rusland laa ham paa Sinde, og han havde efterhaanden lært at elske Rusland, hvad der bl. A. kan ses af hans ovenfor nævnte Udbrud under Ulykkerne i 1905: »Stakkels, stakkels kjære Rusland!« I 1877 havde han skrevet: »I det Ydre er jeg stærkt russificeret, men hvad mit egentlige Jeg angaar, da bliver jeg aldrig nogetsomhelst Andet

end pæredansk fra først til sidst«. Og han vedblev da ogsaa at være dansk Digter, han søgte og fik Doktorgraden ved Kjøbenhavns Universitet, og han stod stadig som dansk Undersaat, hvad der bl. A. gjorde, at naar han nævntes Herre paa Napàdovka, var det kun, fordi han var Ejerindens ægteviede Husbond; som en fremmed Stats Undersaat kunde han ikke eje Jord i Rusland. Men desuagtet følte han sig dog, efterhaanden som Tiden skred, som god Russer, som Russer i Stort og søm Russer i Smaat.

Jo han hørte Rusland til. Allerede 1876 kunde han skrive: »Russisk er nu blevet mit andet Modersmaal og bliver det mere og mere«, og i en Korrespondance hjem i 1879 om et paa Alexander II øvet Attentat hedder det, at Landet ved et Vidunder var blevet bevaret for »en Ulykke, der kunde have haft Følger, som det er bedst ikke at tænke til Ende«. Da Forsøget paa at sprænge Czaren i Luften i Vinterpaladset var mislykket, udbryder han: »Der er al Grund til at takke Forsynet, der selv skjærmer Landets Styre, naar de, der vare satte til at vaage over hans Sikkerhed, saa lidet formaa at gjøre det«, og da det endelig den 13. Marts 1881 lykkedes den underjordiske Revolution at ramme Rigets »milde« Hersker, føler Lange dyb Sorg over »den utrolige Voldshandling«. Han skriver: »Tiderne herovre ere meget onde, meget uhyggelige. Vi leve alle et ynkeligt Liv, overspændt og afspændt i Feber og Vildelse; det er, som om alle Mennesker ere fra Forstanden, Ingen tror den Anden«.

Han tager, som man ser, afgjort Parti, han staar som den czartro Russer, og betegnende er det ogsaa, at da »Kristeligt Dagblad« i 1909 gjør gjældende, at »Ruslands 140 Millioner kun kunne betragtes som Kristne af Navn, da de ikke kjende Evangeliet om den Korsfæstede og den uforskyldte Naade i ham«, tager Lange varmt til Orde herimod i »Nordisk Ugeblad for katolske Kristne«. Han indfører her sin gamle Kokkepige Evdoxia. »Læse og skrive kan hun ikke, men desuagtet eller maaske netop som Følge heraf er hendes Hukommelse

saa udviklet, at hun kan hele Kirkekalenderen og de fleste Evangelietexter til Søn- og Festdage udenad Herovre er sligt blandt Menigmand ret almindeligt Evdoxia er en Sinke, men sin Religion kan hun«, hvad han yderligere viser ved at gennemgaa de Bønner, hun beder for sine afdøde Börn. Dyb Religiositet er efter Lange et af den russiske Folkekarakters Hovedtræk.

Betegnende er det ogsaa, at se den Betydning, han tillægger Rang og Ordener. Der er i hans Breve mange Udtalelser, der vise en næsten barnlig Glæde over, hvad han i saa Henseende opnaar. Det staar selvfølgelig i Forbindelse med en vis almenmenneskelig Forfængelighed hos ham, men Sagen har ogsaa sin tydelige russiske Kolorit; i Rusland har Rang og Ordener en mærkelig reel Betydning. 1880 kan han berette om et sejrrikt Sammenstød, han har haft med Censuren: »Jeg er takket være min Suffisance gaaet af med en glimrende Sejr Jeg er lige saa god en Hofraad som Censorerne«, og 1912 kan han fortælle om en Kamp med Postvæsenet: »Med min nuværende Rangstilling samt Vladímirkorset og Alexandermedaljen har man nu meget mindre Ret til at aabne mine Breve«. Det skal ogsaa nævnes, at han i 1898, da han endnu ikke havde faaet Vladímirkorset, udtaler, at dets Opnaelse vilde hjælpe hans Hustru i formueretlig Henseende.

Men nu tilbage til den uhyggelige Tid, da han trykket af Sorg over Ruslands Skjæbne udbryder i et »Stakkels, stakkels kjære Rusland!« Det var da Fredslutningen i September 1905 gjorde en Ende paa den ulykkelige japanske Krig, og den revolutionære Bevægelse rejste Hovedet næsten overalt i Rusland, hvad han for sit Vedkommende fik at føle i Moskva. Der kan læses herom i det Uddrag af Langes officielle Indberetning, der er trykt i »Dannebrog« for den 4. Januar 1906. Der blev rejst Barrikader i det danske Konsulats umiddelbare Nærhed, ja Huset, hvori det var, blev draget med ind i Kampen. Julemorgen 1905 begyndte Kuglerne at falde i Konsulats Gaard og Have, og samtidigt gik det voldsomt til ogsaa

andensteds i Byen, »Granater sprang, Mure ramlede sammen, Huse brændte, Beboerne flygtede«. I fem Dage var Lange ikke af Klæderne, og mere end een Gang fik han Lejlighed til at vise personligt Mod; med sin Hustru, Vicekonsulen og sit Tyende maatte han søge et midlertidigt Opholdssted i et nærliggende Hospital.

Hans Sorg over disse ulykkelige russiske Forhold var dyb, og i et Brev af Maj 1906 taler Sorgen over Landets Tilstand stadig højt. Dumaen vedtager revolutionære Love, »vi faa sikkert store Omvæltninger med megen Blodsudgydelse«, og Aaret efter er hans Syn paa Begivenhederne ikke lysere: »De politiske Forhold ere aldeles fortvivlede, hele Landet hopper i en hysterisk St. Veitsdands; her er snart ikke til at leve mere«. Og disse Begivenheder fik Indflydelse paa hans personlige Liv. De tog saa stærkt paa ham, at Fru Langes gennem lang Tid udfoldede stilfærdige, men utrættelige Bestræbelser for om muligt en Gang at faa ham til at skaane sig selv og holde inde med det hidtil altfor rastløst drevne Arbejde nu endelig lykkedes. Lange søgte i 1906 Afsked fra alle sine Stillinger i Moskva. Nu skulde han og hans Hustru, der begge vare skrøbelige, trække sig tilbage til Napådovka, fremtidigt leve paa Landet.

Det var en stor Forandring, som herved indtraadte. Det var trist, skriver Lange, at skilles fra den voxne Skole- og Universitetsungdom, han nu saa længe havde arbejdet med, og saa kom hertil endnu, at samtidig afbrødes det fornøjelige Samliv, han i sit Hjem havde ført med Kolleger, Digtere og Kunstnere til stor Oplivelse for ham i hans tidt dybe Melankoli. I nogle til »Dannebrog« i 1895 skrevne Breve, som han kalder »Digterliv«, nævner han som hørende til Kredsen Moskva-Universitetets fhv. Rektor Professor G. A. Ivanoff, Professor Theodor Korsch, som han kalder »Ruslands Vilhelm Thomsen«, Ibsen-Oversætteren Konstantin Dmitriovitch Belmont, der hørte til en indvandret skotsk Greveslægt og skrev Trubadurdigte, Docenten i tysk Sprog og Litteratur Jegor Jegorovitch Bachmann, der stammede fra det tyske Schweiz

og var romantisk Digter, den musikalske Digterinde Jelisavéta Alexandrovna Varschjensenskij (senere Fyrstinde Obolenskij) og Maleren Modest Durnovo, hvortil endnu kom Pædagogerne P. J. Moltschanoff, N. F. Salonitzki og D. M. Koralkoff ligesom Moskovskija Vjedomostis mangeaarige Medarbejder M. P. Lukin m. m. fl.

Til Mangt og Meget maatte der siges Farvel, men Napàdovka bragte dog i alt Fald nogen Erstatning. Hensynsfuldhed overfor den Protopopoffske Slægt havde gjort, at der en Tid var blevet tæret stærkt paa Godset; der var uheldige Gjældsposter, som maatte ordnes, hvad der i Halvfemserne en Tid medførte, at Lange og Hustru bogstavelig talt maatte sætte Tæring efter Næring, noget, der kun daarligt faldt i Tráad med deres inderlige Trang til altid at kunne give, altid gjøre vel. Nu var dette overstaaet, men Napàdovka var kommet i et vist Forfald. Godset trængte til at plejes og oparbejdes, og i Arbejdet herfor lagde Lange nu, forøvrigt til Tider lidt mismodigt, alle sine Kræfter.

Til at begynde med var Alt uhyggeligt dérned. Der var revolutionære Bevægelser ogsaa dér paa Egnen. »Vi ere fuldstændig forsvarsløse midt i en Ulovlighed, der grænser til Anarki«. Lange havde bestandig en ladt Revolver i sin Nærhed. Den indesluttede Ukrainebefolkning var i og for sig paalidelig nok. Det var endnu, i alt Fald blandt de ældre Bønder — forøvrigt ganske imod Langes Ønske — Skik at gaa forbi Herskabsbygningen med blottet Hoved, og Herskabet blev paa en næsten uhyggelig Maade kysset paa Haanden. Men der var stærke Kræfter i Bevægelse for at frembringe gjærende Uro og Oprør. En Dag bragte en Bonde Lange en omdelt hektograferet Proklamation, der opfordrede til at slaa alle Embedsmænd og Godsejere ned; i 1907 blev der brændt og plyndret i Omegnen. Bevægelsen lagde sig dog efterhaanden, og Arbejdet paa Napàdovka gik sin Gang væsentlig uforstyrret. Lange var, som han siger, »i Marken og Haven fra Morgen til Aften som Opsynsmand over nogle og tredive Bøn-

der«. Han lagde sig efter Kreaturfedning, Runkelroeavl og Træplantning. Han skriver i 1909: »Vi bygge, plante, indføre alskens Forbedringer, og det gaar godt«. Napådovka kom til hans store Glæde paafode igjen, hvad der bl. A. medførte, at der i Parken blev rejst et stort nyt Drivhus med mange sjældne Planter, og at Hovedbygningens store Sale fik et nyt Syn. Det var under disse Forhold — som forøvrigt ofte før — herligt for ham at staa som Vært, naar den straalende Sol skinnede varmt ud over Steppen og over Napådovkas glade Sommergjæster, en Række russiske Slægtninge, deriblandt hans Hustrus mange, desværre svagelige Niecer, en Del Venner fra Moskva og enkelte kjære Besøg fra Danmark.

Herskabet betød noget for den nærliggende Landsby, efter hvilken Godset havde Navn, og for Godsets Beboere i det Hele. Lange og Hustru vare som Barin og Barinja gode at henvende sig til, de vare begge lige villige til altid at gjøre godt, og særlig Barinja var, som alt ovenfor nævnt, alle de Syges og Svages Forsyn, hun arbejdede personligt med i sit Hospital. Men — Godset laa fjærnt fra alt bymæssigt Liv, endog meget fjærnt, særlig i den lange Vinter. Posten udeblev da ofte helt, og naar Snestormen foer hen over den umaadelige Steppe, var der uhyggeligt koldt i de store Sale. Lange skrev bekymrede Breve om sin Hustrus Helbred; det led stærkt, og ofte var han ogsaa selv syg. En Ørebetændelse havde tidligere en Tid gjort ham næsten stokdøv, hvad han ofte endnu led under, nu blev ogsaa hans Milt og Lever syge, og tilsidst fulgte Hjærtet deres Spor. Der blev søgt Raad og Hjælp ved Ophold i Kijev og Odessa ligesom ved forskjellige Badesteder i Tyskland og Østerrig, og efterhaanden blev det saaledes, at de strengeste Vintermaaneder tilbragtes i mildere Egne, paa Krim eller i Nizza, men ved Paasketid kom Herskabet tilbage. Paasken ønskede Fru Lange altid helst at fejre i Rusland, i Hjemmets ortodoxe Kirke. Saaledes bød hendes religiøse Følelse det, skjönt Kulden endnu paa den Tid kunde være følelig paa Napådovka.

Under de nævnte Forhold falder det naturligt, at Lange, der altid havde interesseret sig levende for Musik og Malerkunst, søgte at blive udøvende paa disse Omraader; han begyndte at male Pastel og begyndte at spille Violoncel. Under sine Ophold i Nizza og andre Storbyer søgte han Undervisning i begge Retninger, og da der hos den begavede Mand paa en forunder-

Musik paa Napàdovka.

lig Maade var Evner til snart Alt, drev han det til Noget paa begge Omraader. Skjöntd flere af hans Pasteller afgjort ere fine og gode, lagde han selv dog størst Vægt paa sit Spil. »Musik er Velgjerningernes Velgjerning og den største Magt mod Træthed og Mørketanker«, udtaler han en Gang, og han trængte desværre ofte til denne Velgjerning. Han ligefrem kjælede for sin Violoncel: »Lifligt som det Instrument efterhaanden kommer til at synge, dets dybe, dejlige Toner er min største Trøst og Glæde«. I det ensomme Hus ude paa Steppen spillede han sammen med sin Hustru og Landsbyens

græsk-katolske Præst de dejligste Ting af Pergolese, Palestrina, Gluck, Beethoven, Wagner, Schumann m. Fl. Og det er interessant at se, hvorledes Musiken og den Digtningstrang, der stadig var levende i ham, kom til at gaa Haand i Haand. Han arbejdede paa denne Tid særlig med Overførelsen af flere af de store græske Tragedier til Dansk, og da Oldtidsmusiken, der oprindeligt havde lydt ved deres Opførelse, væsentlig var gaaet tabt, ledte han de store Komponister igjennem for at finde Tonestrømme, han kunde forme sine digteriske Gjenivelser efter. Han gjenneamtænkte Alt, prøvede strengt og valgte saa for Æschylos' Tragedie »Sonofferet« karakteristiske Melodier fra Glucks to Operaer »Ifigenia i Tavis« og »Alceste«.

Efterhaanden tog imidlertid hans Kræfter stærkt af. Under tiltagende Svaghed (Arthritis, Emfysem) kæmpede han sig gjennem et Par trange Aar og lukkede saa i Februar 1915 sine trætte Øjne, hvorefter det viste sig, at Rusland — som forøvrigt saa ofte før — paaskjønnede den fremmede dygtige Mand, der saa trofast havde sluttet sig til det.

Det var med modige Tanker, at han i sin Tid drog til Rusland. Dér skulde hans Skjæbne udvikles. Og hans Dygtighed bar ham frem her, ganske uden Hensyn til at det vel kan siges, at Tiden den Gang var gunstig for Danske i det store Land. Storfyrsttronfølgerens Gemalinde var en dansk Prinsesse, og helt uden Forbindelse med den høje fyrstelige Dame kunde han som Dansk selvfølgelig ikke blive. Lange fortæller om, hvorledes han sammen med nogle andre Danske, der en Nyaarsdag havde indskrevet deres Navne i Hofmarskallatet ved Anitschkoffpalæet, Storfyrsttronfølgerparrets Residens i Petrograd, strax efter blev tilsagt til Avdiens hos hende, og efter sit Bryllup blev han sammen med sin Hustru, der jo tilhørte den russiske Adel, naadigt modtagen ved det kejserlige Hof. Der er Forhold her, der kunne have medvirket til, at det for ham, den Fremmede, blev opnaaet, at han, for det Tilfælde at han skulde blive den længstlevende af de to Ægtefæller, fik Tilladelse til for Livstid at besidde

Napådvoka. Der gjør sig muligvis ogsaa nogen Hofindflydelse gjældende, naar han i 1899 faar den høje Vladímirorden og i 1908 bliver udnævnt til virkelig Statsraad med Generalsrang og Excellensetitel, men den sikre Baggrund for disse Udmærkelser er dog hans trofaste Arbejde i Ruslands Tjeneste. Ja han havde arbejdet trofast, ikke alene i sine Embeder ved de forskjellige ovennævnte Gymnasier, men ogsaa i en Række Tillidshverv, af hvilke her dog kun kan nævnes, at han i 1887 var Medarbejder ved en Fiskeriudstilling i Moskva, og at han var Adjungeret ved en Expedition for arkæologiske Udgravninger paa Krim. Intet Under derfor, at den russiske Presse ved Langes Død viste, at hans Virksomhed var paaskjønnet.

»Moskovskija Vjédomosti« helligede ham en lang Artikel, i hvilken han blev takket varmt for den store Kjærlighed, hvormed han, den Fremmede, havde omfattet Rusland; en Kjærlighed, der bl. A. ogsaa havde ladet ham tale Ruslands Sag i den danske Presse med Overbevisning og Dygtighed. Der blev sagt hædrende Ord om hans store Pligtfølelse og ubestikkelige Retfærdighed, om hans mægtige Energi og aandelige Skaberevne. Den Inderlighed og Hjærtelighed, der gav hans Væsen sit Særpræg, betragtedes som en umiddelbar Udstraaling fra Lysets, Skjönhedens og Godhedens, d. v. s. fra de store Idealers Verden.

Rusland bragte ham en fortjent Tak. Han havde hjærteligt elsket dette Land, der for ham var blevet et kjært Hjem, sidst dets brede Steppe, om hvilken han i et Digt synger: »Hjem, hvor aldrig jeg fortrænges, / trygge Hjem, Ukraine«; men — at der var en Dobbeltthed i hans Følelser, kommer næsten som i haabløs Sorg strax efter frem, naar han fortsætter: »Synd, at jeg mod Danmark længes / alle vide Vegne«.

Danmark var og blev hans inderligt elskede Fædreland.

DANMARK.

Sexten Aar gammel.

THOR LANGE fødtes i Kjøbenhavn den 9. April 1851, og der er ikke lidt Stof fra hans egen Haand til at følge ham i hans Opvæxt, Udvikling og senere Liv. Paa den for ham ejendommelige, aabenhjærtige og livlige Maade fortæller han herom i »De velsignede Stryg« (Skizzer og Phantasier, 1890) i »Framin Ungdom« (Forfatterbogen, 1898), i »Ungdommeligt« (Dannebrog 25. Decbr. 1898), ikke at tale om at der snart ikke er en Artikel fra hans Haand, ligegyldigt hvad den handler om, uden at man i den positivt faar Noget at vide ogsaa om ham selv. I Korrespondancen »Dit og Dat« (Dannebrog, 14. og 15. Febr. 1894) gjælder det hans Skolegang og en hastig Danmarksrejse i 1891, paa hvilken han gjenser den ham fra hans Ungdom kjære Laasby Kirke ved Silkeborg, rejser et Stykke Vej i Kupé sammen med Sønderjyden Gustav Johansen, der, før de kom i Samtale, antog ham for Franskmand, og endelig, medens Toget kjører hen over Lyrskov Hede, i Tanken beundrende følger den unge Helt, Kong Magnus den Gode; i Artiklen »Julesne« (Nationaltidende, 25. Decbr. 1896) er der igjen Historier fra hans Skoletid; i en Korrespondance om Sumski Regimentet i Moskva

(Dannebrog, 11. Novbr. 1897) omtales Ungdomsvennerne fra Thorald Læssøes Hus i Rosenvænget; i Artiklen »Lægmands-svar paa Præstespørgsmaal« (Nord. Ugebl. f. katolske Kristne, 1909) findes bl. A. en Oplysning om hans Forhold til Katkoff; i Causeriet »Bauditz« (Illustr. Tid., 2. Apr. 1911) oplyses, at han har haft en vendisk Barnepige, og at hans Moders Slægt stammer fra Hohenstaufferne, osv. osv.

Det er Exempler, kun Exempler; der kunde nævnes meget Mere. Hvor ere saaledes hans i forrige Afsnit meget benyttede Bøger »Fra Rusland« (1882) og »En Maaned i Orienten« (1887) ikke fulde af lignende Meddelelser, for ikke at sige Bekjendelser, og saa staar ved Siden deraf, paa sin Vis kontrollerende overfor Digterens livlige Fantasi, Skole- og Ungdomsvennen Axel Sörensens Meddelelser først i hans »Erindringer fra Studentertliv i Halvfjerserne« (Studenterbogen, 1896) og derpaa i hans udførlige Livsskildring »Thor Lange« (1915).

Langes Fader var Hospitalspræsten Johan Lange, om hvem Erindringen hos Axel Sörensen er »ligesom koncentreret« i Mindet om hans dybt alvorlige, prøvende Blik, hvad der falder naturligt, naar man erfarer, at han havde gennemgaaet haarde aandelige Kampe, til han endelig i Sören Kierkegaards Skrifter fandt Lægedom for sin Sjæl. Hans Embede som Præst ved Almindeligt Hospital og Abel Katrines Stiftelse var i mere end een Henseende kun ringe, men han knyttede sig fast til det, søgte aldrig bort. Der skal undertiden kunne have været noget abrupt eller uroligt over ham, men hans alvorlige Væsen, der indgød Ærbødighed, skal altid have været frit og aabent, ja paa flere Punkter næsten naivt. Han havde Sans for det Komiske og kunde le inderligt. Han var en evnerig Mand. Som ung Student havde han haft Tanker om at blive Digter, han havde indgaaende studeret Filosofi, og han talte flydende Fransk og Latin, men med alt dette var han heltud dansk, ja saa heltud, at hans Søn senere mente at kunne sige, at han »tog sin Død over Tabet af Slesvig«. Han var ikke stærk, hans Bryst var svagt, og efter nogle af

Sygdom prægede Aar døde han den 18. April 1865 kun lidt over 50 Aar gammel.

Om denne betydelige Mand, hvis Liv i aandelig Henseende var et stærkt bevæget Liv, har hans Ungdomsven, Skolekammeraten fra Roskilde Latinskole, Provst H. P. Kofoed-Hansen, skrevet varmt og forstaaende i det udførlige Forord, han medgav de af Vennens efterladte Prædikener, der i 1866 bleve udgivne som et Minde om ham.

Se vi ham særligt i Forhold til Sønneren, der var fjorten Aar, da Faderen døde, kan det oplyses, at han fra Sønnens niende Aar læste Fransk, Latin og Græsk med ham og herved sikkert vakte hans filologiske Interesse; det vil forøvrigt let kunne ses, at der er flere Træk i Faderens aandelige Fysiognomi, der gaa igjen hos Sønneren, der imidlertid ogsaa slægtede sin höjtelskede, fine og yndefulde Moder paa, Godsforvalterdatteren fra Aastrup ved Holbæk, Maria v. Holtzendorff. Hun var en höjtdannet Personlighed, havde et fint Øre for Musik, interesserede sig meget for Skjønnerlitteratur, og saa kunde hun desuden vittigt og let improvisere. Det er sikkert med hende for Öje, at Thor Lange en Gang siger, at »Rimeriet ligger mig som en Arvesynd i Blodet«. Han rimede allerede som Dreng baade i heldige og uheldige Öjeblikke, f. Eks. paa det sidste Ord i de Moraltaler, der henvendtes til ham.

Hjemmet var kjærligt, men strengt i sin Opdragelse. Kaarene ikke rige, og efter Faderens Død skulde Moderen, der ved særlig Velvilje opnaaede en aldeles minimal Pension, lede og styre ikke mindre end fire Sønner. Af dem var Thor den ældste, og han følte det som sin Pligt paa bedste Maade at støtte den svagelige Moder. Han hyggede om hende med rörende Ömhed, navnlig i hendes sidste Aar, og hun vidste at skjønne paa ham. »Bedre Søn har ingen Forældre ejet«, sagde hun, og hendes af Sygdom udmagrede Ansigt, der dog vedblev at vidne om fordums Skjönnerhed, kunde lyse af Glæde ved Synet af hendes dygtige og flittige Dreng, som hun lige oplevede at se som Student. Efter hendes Død den 25. Av-

gust 1869 opløstes Hjemmet, og Thor Lange kom i Huset hos en af Faderens gamle Venner, Kapellanen ved Holmens Kirke Pastor Lauritz H. Schmidt.

1863 var han kommen i Metropolitanskolen, og her spillede han snart en Rolle med i Samlivet mellem en Række livlige og velbegavede Kammerater, der ved deres forskellige lystige Streger udmærkede sig ved et stærkt Sammenhold, der vedblev, ogsaa efterat de havde erobret Studenterhuen. Som Studenter samledes de i muntre Fællesture, særlig til Rungsted. Ovre i Rusland mindedes Thor Lange atter og atter Kammeraterne, men der er dog nogen digterisk Fantasi med, naar han i 1894 skriver: »Nogle gudsforgaaende Drengene havde vi været i Skolen, men Poeter eller Kunstnere vare vi mere eller mindre allesammen«. Af Kammeraterne er tidligere nævnt Overlærer Axel Sørensen, Provst Th. Levinsen og Museumsinspektør Dr. phil. Chr. Jörgensen, her skal endnu mellem de mange nævnes Forfatteren Adjunkt K. G. Brøndsted samt for nogle af Skoleaarenes Vedkommende Komponisten P. E. Lange-Müller og Maleren Professor Viggo Johansen.

Det var i 1869, at Lange blev Student og snart efter Medlem af Studenterforeningen, men i den kom han ikke meget. Han holdt sig til Kammeraterne fra Skolen, arbejdede med Liv i det filologisk-historiske Samfund, hvor han dannede et saa kaldet Quinquevirat sammen med Emil Gundorph, J. L. Heiberg, Chr. Jörgensen og K. F. Kinch, og var endelig ogsaa glad ved at være med i den Kreds, der samledes ude i Rosenvænget hos en saa fremragende og ædel Personlighed som Maleren Thorald Læssøe. Han mindedes gjerne i Rusland forskellige af de Personer, han her var sammen med, Maleren Harald Jerichau, Digteren Thomas Lange, Musikkritikeren Carl Thrane, Forfatteren Sophus Bauditz og Kunsthistorikeren Sigurd Müller, de to sidste blev hans Venner. Atter og atter mindedes han dernæst de Steder i Danmark, han havde tilbragt sine Sommerferier paa i Skole- og Studentertiden, Egnen om Løvenborg ved Holbæk og Egnen om Kalbygaard i Laasby

Sogn ved Silkeborg. Paa det første Sted besøgte han sin Møster Caroline v. Holtzendorff, der styrede Huset for Godsforvalteren paa Løvenborg, det sidste Sted sin Farbroder, Kalbygaards Ejer Kammerraad Fr. Lange. Her var der en Del Fætttere og Kusiner, som han færdedes livligt sammen med, og navnlig sluttede han sig til sin nogle Aar yngre Kusine Cathrine, som han gav Navnet Fru Hulfred, i romantisk Iver dyrkede han sammen med hende alle Egnens Sagn, der for en ikke ringe Del knyttedes til den med saa mange sære Fortidsmærker og Tegn udrustede Laasby Kirke.

Hans Tanker fløj i det Hele vidt i romantiske Fantasier, der til Tider kunde forme sig som Syner, saaledes som det skete, da han og Axel Sørensen en dejlig Syvsovernat vare sammen paa Gutre. Vennen havde istemt Hartmanns stemningsfulde Romance fra »Syvsoverdag« »Konning Volmer drager afsted paa Jagt«, men han stansede, da han blev opmærksom paa, hvorledes Stedets og Øjeblikkets Poesi virkede paa Lange. Han havde rejst sig og pegede stirrende ud over Søen, helt bjergtagen af hvad han saa: Tove og hendes Jomfruer, Kong Volmer og hans Jægere. Tiltrods for at han saaledes kunde hjemses af Fantasier, der ofte stod i Forbindelse med urolige og melankolske Tanker, levede han et arbejdsomt Studenterliv. Han underviste en Del som Lærer i Dansk — han behøvede at tjene Noget — og læste flittigt til filologisk Examen, hvad dog ikke hindrede ham i tillige at forsøge sig som Digter. I saa Henseende har Axel Sørensen, der i Skolen var Klassens poëta laureatus, Meget at fortælle om deres gjensidige Paavirkning, og 1895 skriver Lange i et Brev til Sigurd Müller: »Husker De, hvorledes De og Musikkritikeren Thrane i den hyggelige Hjörnестue hos Læssøe i Rosenvænget rettede paa et Par skotske Romancer og en Stemning af Heine, jeg havde forsøgt at gjengive. Oversættelserne bleve smukkere derved«.

Første Gang, Digte af ham kom frem for Offentligheden, er sikkert i den lille Bog »Vers og Prosa fra yngre Forfattere«,

der udgaves til Fordel for de ved Stormfloden i 1872 Vandlidte. Han er her sammen med en Del Jævnaldrende, Axel Sörensen, Sophus Bauditz, Christoffer Boeck osv., men medens de Andre skrev under Navn, skjuler han sig beskedent under et Pseudonym. Der staar Ebbe Munk under hans Bidrag: tre fra Græsk oversatte Elegier af Meleager og fire Digte efter Heine. To Aar efter udsendte han sammen med Dr. phil. Cl. Gertz og Cand. mag. Sigurd Müller Bogen »Euterpe. Oversættelser af Digterværker fra Oldtiden og Middelalderen efter Grundtexterne«, og hvad der her skyldes ham, er en Række Digte af Catul, Tibul, Meleager og Pindar samt ti Middelalder-Digte (to middel-højtyske, to gammel-hollandske, et provençalsk, et spansk, et italiensk, et russisk, et skotsk og et italiensk). Lange var, som det heraf ses, allerede den Gang fortrolig med en Række forskellige Sprog.

I Juli 1874 tog han med Glans filologisk Examen. Men samtidigt forlød det til ikke ringe Forundring, at han »den Danskeste af os alle«, vilde drage fra Danmark, vilde følge en Opfordring om at tage Tjeneste i Rusland, som den Gang rettedes til danske Filologer. Hvor var det dog muligt? Strax efter at være bleven Student havde han med Danmarks Forsvar for Öje indmeldt sig i Akademisk Skytteforening, hvor han dog ikke som andre af hans Kammerater avancerede; paa større Marschture havde han Vanskelighed ved at holde ud. Hans Bryst var ikke stærkt nok til den dermed forbundne Anstrengelse. Men derfor var hans danske Følelse lige varm. Begivenhederne i 1864 havde gjort et uudsletteligt Indtryk paa hans bløde, men kjække og ridderlige Sind. Havde han ikke, da Efterretningen om Dannevirkes Rømning naaede Metropolitanskolen, set, hvorledes den virkede paa Læreren i den paagjældende græske Time, fhv. Kollaborator Otto Fibiger? Han sad Timen igjennem med Hovedet i Hænderne, som om han undertrykkede en Hulken; ikke mange Dage för havde han talt tillidsfuldt om Thyras gamle Vold. Det var for Eleverne, som om Noget sloges itu inden i dem, siger Axel Sören-

sen, og saa saa Thor Lange endnu, hvorledes hint Aars voldsomme Ulykker formørkede hans syge Faders sidste Dage.

Naar han desuagtet besluttede at drage til Rusland, har, som tidligere nævnt, sikkert hans urolige Sind, der kunde bemestres af fantastiske Syner, spillet en Rolle ligesom det store, ubekjendte Land. Det har sikkert draget ham med en ikke ringe Magt, og hertil kom endnu, at han led af en vis Hjemløshedsfølelse. Trods al Venlighed, der vistest ham fra det Hjems Side, han var optagen i, baade af Pastor Lauritz Schmidt og dennes Søster, Enkefru Lund, der styrede Huset for Broderen, følte han sig aldrig hjemme dér.

Muligvis kan det ogsaa have haft nogen Betydning, at Kaldelsen kom gennem Madvig, den store Filolog, som Lange i enhver Henseende saa op til. Madvig havde ikke alene tidligt set den dygtige Filolog i Lange, men ogsaa — som denne en Gang skriver — »med nænsom Haand« skjærmet om den unge digteriske Spire hos ham. Det hang sammen med Livet i det filologisk-historiske Samfund, hvor Madvig holdt af at samles med de Unge, og i hvilket Lange baade holdt Foredrag og fremlagde metriske Oversættelser af klassiske Digtere. Madvig stod for ham som noget Ophøjet og Stort, og saaledes vedblev det, ogsaa ovre i Rusland. Lange er, som tidligere nævnt, med mellem Bidragyderne til det Lykønskningsskrift, hvormed Madvigs Elever i 1876 fejrede hans 50aarige Jubilæum som Universitetslærer; da Sophus Schandorff 1884 i en Anmeldelse af Kristoffer Nyrops Prisskrift »Den oldfranske Heltedigtning« glædede sig over Forfatterens poetiske og male- riske Sans med en spydig Tilføjelse om, at en saadan Sans var »en sjælden Undtagelse hos vore Filologer, især hos de klassiske af den Madvigske Skole, der er blot kritisk og gram- matisk«, var Lange strax rede med en kraftig Indsigelse mod en saa snæver Bedømmelse af den store Lærer, og da Madvig i 1886 afgik ved Døden, skrev Lange et pompøst anlagt Minde- digt til hans Hæder.

Forholdet til Madvig blev et af de Baand, der stadig bandt

Lange til Danmark. Han var stolt over som hans Discipel at være dansk Filolog, og det var da ikke alene Forholdet til Madvig, men til den danske Filologi i det Hele, der bandt ham. Han mindedes saaledes ogsaa med stadig Tak en anden af sine Lærere Professor J. L. Ussing. Det er med Berømmelse af dennes hele, lærde og livlige Virksomhed som græsk Arkæolog, at han i 1884 anmelder hans »Fra Hellas til Lilleasien« og i 1898 hans »Om Phidias' Athenestatuer«. Selvfølgelig er han i 1900 en af Deltagerne i Festskriftet til ham ved hans 80 Aars Fødselsdag. Mærkes maa det da ogsaa, at han vedblev at være nær knyttet til det historisk-filologiske Samfund, der strax efter hans Bortrejse hædrede ham ved at vælge ham til blivende udenlandsk Medlem i det; ved flere af dets Møder blev der stadig oplæst Oversættelser fra hans Haand af udenlandske Digtninge, og det ikke blot klassiske, en Gang saaledes en Cyklus oldengelske Sonnetter, en anden Gang en Del russiske Folkesange.

Filologien bandt ham, endog stærkt, til Danmark, men hans Digtning gjorde det endnu stærkere. Hans 1874 i »Euterpe« meddelte »Digte fra Middelalderen« vandt hurtigt et endog stort Publikum, takket være Komponisten Peter Heise, der betaget af disse Digttes melodiske Skjønhed og fremmedartede lyriske Charme fint og forstaaende saa godt som strax satte de allerfleste af dem i Musik. Kort efter at Lange var dragen til Rusland, var der Mange i Danmark, der sang hans skjønne Digte »Der gik tre favre Jomfruer smaa«, »Højt op i Fjældet og dybt ned i Dalen«, »Min Skat vil Du med mig ride« osv. Man forstaaer derfor, at han strax i Petrograd var ivrig for at faa en egen Digtsamling ud, »Fra fremmede Lande« (1876), der to Aar efter blev fulgt af »Nogle Folkeviser«, samt at Lange var ganske selvfølede ved disse Digtsamlingers Udgivelse. Med Hensyn til den første skriver han til Axel Sörensen, hans stadig gode Hjælper, at han helst vil have Bogen ud ved Sommertid, »jeg bryder mig ikke om, at den skal være en billig Julepresent«, og med Hensyn til dem begge er han

interesseret i, at de blive smukt udstyrede, herom er han i Korrespondance med saavel Axel Sörensens som Sigurd Müller.

Ved Siden af de Digte, der herved kom frem, maa endnu nævnes Digtene, der indflettedes i »Fra Rusland« (1882) samt de rundtom i forskjellige Tidsskrifter trykte Digte, og til flere og flere Langeske Digte blev der forunderlig hurtigt sat Musik. Langes gamle Skolekammerat Komponisten P. E. Lange-Müller udsendte med korte Mellemlum »Sex Folkeviser« (Opus 18), »Naar Sol gaar ned« (Opus 19), »Skumring« (Opus 20) og »Tre Psalmer« (Opus 21), der alle — kun den sidste af Psalmerne danner en Undtagelse — omfattede lutter Thor Langedigte, herimellem t. Ex. »Lille røde Rönnebær«, »Skin ud, du klare Solskin«, »Silde den Aften«, »I Würzburg ringe de Klokker« osv. Og der mødte ogsaa andre betydelige Komponister frem, saaledes baade J. P. E. Hartmann, Chr. Barnekow, Fr. Rung o. Fl. Thor Langes Navn blev bekjendt herved, og det blev det end yderligere ved hans i 1880 udsendte herlige Værk »Den gyldne Legende«.

I aarevis havde han arbejdet paa denne frie Efterligning af H. W. Longfellow's Digt af samme Navn, og han havde lagt hele sin Sjæl i Arbejdet. Han skriver i 1879 til sin Kusine Frk. Cathrine Lange: »Baade Du og Veaa ere komne med deri, Moder ogsaa; alt det Bedste, jeg veed, kommer med« d. v. s. i Digtets Vers, som han stræbte at gjøre saa stærke og klangfulde som muligt, og han er meget misfornöjet over i Skoletjenesten at være bleven kommanderet til at skrive en russisk Kommentar til en latinsk Bog, endog med Anmodning om at have den færdig inden to Maaneder. Hans Arbejde paa Legendens afbrødes herved. Men een Gang færdig gik den skjønne Digtning sin Sejrsang over Danmark. Allerede i 1882 udkom andet Oplag, 1891 tredje, og i det Aar, Lange døde, endnu en Folkeudgave.

For første Gang havde Lange her givet sig i Kast med en større Opgave, og den lykkedes fuldstændigt for ham. Allerede för Bogen kom ud, meddelte »Ude og Hjemme« i

sit Numer for den 24. Oktober 1880 et Afsnit af den, »Irmingarde og Walther von Vogelweide«, og da den var udkommen, udtalte Otto Borchsenius (d. e. i December s. A.), at Lange, »der med Rette har vundet sig et Navn som Oversætter af fremmede Landes Folkedigtning saavel fra ældre som nyere Tider, og hvis Sprogkundskaber synes lige saa udstrakte, som hans Form er skjøn og hans Smag sikker«, her havde skabt et Værk, der helt igjennem havde »et originalt Arbejdes hele Fylde og Sødme«.

Paa en forunderlig indtrængende Maade havde Lange vidst at gjøre den fremmede Digtning hjemlig for sine Landsmænd. Det glimter i den fint og kjönt med Linier af kjære kjendte Psalmer ligefra den gamle Pilgrimssang »Dejlig er Jorden« til Ingemanns friske Morgen- og Aftensange »Nu ringer alle Klokker mod Sky«, »I fjærne Kirketaarne hist« osv., for blot at nævne nogle Exempler. Det er sandt, som Lange sagde, at Alt det Bedste, han vidste, kom med her. I Abbed Wolframs og Fyrst Henriks Samtale i Hirschaus Kloster indfletter han Navnet Holtzendorff og lader saa Fyrsten sige: »Det Navn var altid prist for sjældne Kvinder«. Han tænker herved paa sin Moder, og i Broder Georgs forud gaaede sjælfulte Enetale er hun med i den lyse Skare, han haaber at møde »hist, naar Taagen er forsvunden«. Broder Georg bliver her til Thor Lange, naar han ser Moderen »forynget, glad og nu med røde Kinder, / men stedse lige yndefuld og fin, / i Alt den samme kjære Moder min!« Og de to ovennævnte kjære kvindelige Slægtninge ere ogsaa med her. Den ene vandrør forrest »med røde Roser i de hvide Hænder«, den anden, »hvis blonde, silkebløde Lokker brømme / et Aasyn, jeg betragte længe vil«, hæver sin »underfulde Stemme / til St. Cæcilias stærke Orgelspil«. — »Vea« var hans Faders Fætter-søn Cand. pharm. Reinholdt Langes daværende Forlovede, senere hans Hustru, Vincentia f. Wiborg.

Som det heraf vil ses, gik Langes Tanker, medens han i det fjærne Moskva, arbejdede paa »Den gyldne Legende«, ofte

hjem, hjem til hans Slægt, og sikkert ikke alene til Slægten, ogsaa til Hjemlandet i det Hele, til det Danmark, som han elskede saa højt. Ind i det vilde Drikkelag, som Lucifer fører an i Hirschau-Klosterets Refektorium, synger »Sangstemmen« udefra :

Som Vægteren længes i Natten her
 — Herre Gud trøste hver, som er bange! —
 Mod Østens dejlige Morgenskjær,
 — Men her tvinger Sorgen saa mange! —
 Saa længes jeg mod mit Fædreland.

Det Fædreland, som her tænkes paa, er dog ikke Forfatterens jordiske Fædreland; efter et Ophold kommer følgende forklarende Linie til »For hvilket Dit hellige Blod udrand«; det er da den enlige Munks som ogsaa Langes himmelske Fædreland. Men Langes Tanker overfor Danmark ere klare nok. De kunne bl. A. læses i Digtet, han skrev, da Madvig, denne hans højt skattede Lærer og den af hele Verden anerkjendte store Filolog, døde. Et af dets Vers lyder :

Fjerne Hjem, Du stolte Danmark, Aandens lykkelige Land,
 Misundt af de store Riger, misundt for Din store Mand,
 Som den første i sin Viden af al Verden anerkjendt
 Var han Din, og først og fremmest har han Dig til Hæder tjent!

Jo, Thor Langes Tanker kredsede om Danmark. Der var Glæde og Tak i hans Sind over de mange gode Hilsner, der paa forskjellig Vis kom til ham derfra paa denne Tid. Han følte sig stolt og glad over at være dansk. Hellere end gjerne vilde han, om det blot var muligt, som Madvig, tjene Danmark »til Hæder«, og da den Tid kom, da det gik op for ham, at han muligvis kunde gjøre Noget i saa Henseende ved at tjene det som Konsul i Moskva, greb han resolut til. Det danske Konsulat dér, havde indtil da ikke betydet stort, men kunde Forholdet mon ikke ændres? Kunde han mon ikke bringe Fædrelandets Flag til at vaje omgivet af endog særlig Ære og Anerkjendelse i det store Ruslands hellige Hovedstad,

ti som saadan ansaas i vide Kredse Moskva fremfor Petrograd? Han haabede det, og det vil herefter være paa sin Plads at give nogle Oplysninger om det danske Konsulat dér. Det var hidtil Ikke-Danske, der stadig havde beklædt det.

Da Moskva-Kjøbmanden Heinr. Marc 1863 tog sin Afsked fra Konsulatet, blev det søgt af Vicekonsulen Kjøbmanden Max von Wogau samt af den danskfødte Louis Nægler, der i længere Tid havde været ansat i Moskva-Bankierhuset Zenker & Kp. Det danske Udenrigsministerium forhastede sig imidlertid slet ikke med at faa Posten besat, Konsulatets Betydning var i dets Øjne kun ringe. En midlertidig Bestyrelse ved v. Wogau vedblev i ti Aar, først i 1873 blev han udnævnt til Konsul. Der blev helt set bort fra Nægler, idet han, som det hedder, ikke indtog nogen selvstændig Stilling. Da Konsul M. v. Wogau syv Aar efter afgik ved Døden, meldte der sig ikke mindre end sex Ansøgere til den ledige Post, den Af-dødes Søn Otto v. Wogau, Andreas Zenker, Associé i Firmaet Zenker & Kp., samt fire andre i Moskva virkende Kjøbmænd og Bankiers. Andreas Zenkers Valg blev støttet af den danske Koloni i Moskva, der fremhæver, at hans Bankierhus er et af de største i Rusland, samt at Konsulatet, hvis han faar Posten, vil blive bestyret af den i hans Firma ansatte danskfødte Louis Nægler, der i saa Fald meget gjerne ønskedes udnævnt til Vicekonsul, Noget han i høj Grad fortjente. Med opofrende Velvilje havde han i lang Tid været til Tjeneste for alle Danske i Moskva, baade dem, der kom tilrejsende, og dem, der boede dér, ganske som om han havde været Danmarks Konsul dér paa Stedet. Ministeriet viste imidlertid ingen Trang til at knytte nogen Dansk til Konsulatet. Otto v. Wogau blev udnævnt og sad nu som Konsul, til han i Begyndelsen af 1887 af Helbredshensyn tog sin Afsked, og nu er det, at Thor Lange træder frem.

Til Posten meldte der sig atter sex Ansøgere. Den ene af dem var Thor Lange, og efterat Udenrigsministeriet havde forvisset sig om, at hans russiske Embedsstilling ikke var

nogen Hindring, blev han forholdsvis hurtigt udnævnt. I sin Ansøgning havde han peget paa, at han i flere Aar efter Evne faktisk havde udført en Konsuls Pligter: »Tilrejsende Danske har Undertegnede altid gjerne modtaget i sit Hus samt stræbt at vejlede med Oplysninger af enhver Art; gjennemrejsende Haandværkere og andre uformuende Landsmænd have stundom nydt en gjerne givet ringe materiel Hjælp«. Han gjorde derefter Rede for sine Indtægter og gjorde opmærksom paa, at han ved sin Stilling i den russiske Statstjeneste ligesom ved sin Hustrus Slægtforhold havde Forbindelser, der kunde blive til Nytte. Men, föjede han til: »Min første eller rettere eneste Adkomst er dog min Kjærlighed til det Fædreland, jeg stedse har været tro«. Det var dog først, efterat Louis Nægler paa Grund af Alder og svækket Helbred havde afslaaet de i Moskva værende Danskes Opfordring om at søge Stillingen, at han havde fulgt en lignende Opfordring, der — som han skriver — gjorde ham det til en dyrebar Pligt at ansøge om, at denne Tillids- og Hædersplads maatte blive ham betroet. »Den vilde«, siger han tilsidst, »paa fremmed Jordbund binde mig officielt til mit Fædreland, give mig anerkjendt Ret til at tjene Danmark — og jeg skulde tjene trofast af mit hele Hjærte og al min Evne«.

Da det blev bekjendt mellem Vennerne hjemme, at Lange søgte Konsulatet, bleve de i høj Grad forundrede. De troede ikke, at han, Digteren og Videnskabsmanden, var tilstrækkelig praktisk, Noget, der allerede för havde været paa Tale. Man ser det af et Brev fra December 1880, i hvilket han skriver: »Jeg er slet ikke saa upraktisk, som Du tror«. Og nu skulde det vise sig, at han havde Ret. Han kunde ypperligt træde hjælpende til paa en Række Omraader, som hidtil havde ligget ham fjærnt, men inden vi gaa over hertil, skulle vi dvæle et Öjeblik ved den saa kaldte danske Koloni i Moskva og se, hvor sörgeligt lille den var.

Da den i 1880 anbefalede Andreas Zenker til at blive Konsul, bestaar den kun af fem Medlemmer; der staar kun

følgende fem Navne under dens Udtalelse til Udenrigsministeriet: Pêter Axel Jørgensen, O. Forchhammer, C. Egholm, Alphons Petoletti og Thor Lange. I sin muntre Skitse »Jeg er doch ikke Tysker« sætter Lange den til syv, men regner saa ogsaa et Par Svenskere med, og i sin Bog »Fra Rusland« giver han endelig nogle yderligere Oplysninger om den. Paa Festdage som f. Ex. den 8. April, Kong Kristian IX's Fødselsdag, samlede den i et fint og gjæstfrit Hjem, d. e. hos den ovenfor nævnte Louis Nægler, en Broder til Kronprins Frederiks Hofchef Kammerherre M. B. Nægler, her var der et Par nydelige Døtre, med hvem der dog maatte tales Russisk eller Fransk; de kunde ikke Dansk. Et andet af Medlemmerne spillede saa smukt, at hans Landsmænd vare stolte deraf; det var hans Kollega fra det Lazareffske Institut Peter Axel Jørgensen. Et tredje Medlem, der maledede med meget Talent, var den svenske Portrætmaler Avgust Tholander, og et fjerde Medlem, en af de gladeste i Selskabet, ud af hvis Øjne den varmeste Ungdommelighed lyste trods hans hvide Haar, var Sønderjyden Otto Forchhammer. Oprindeligt Kjøbmand var denne stærke Mand som Medstifter af det russisk-evangeliske Bibelselskab gaaet over til at blive Formand for dettes Moskva-Afdeling, og paa sin Fod havde han vandret Tusinder af Mil Rusland igjennem for at bringe Evangeliet til Landets Bønder og Arbejdere, Soldater og Fanger. Da han i 1894 for første Gang blev syg, var han 81 Aar gammel, og i fire Aar laa han nu i et af Moskvas Hospitaler uden nogensinde at klage. »Hans Tro og seje sønderjyske Udholdenhed vandt her sin mest straalende Sejr«, skriver Thor Lange i en varm Artikel til hans Minde i »Flensborg Avis« (April 1898); et Digt over ham findes i Langes Digtsamling »Strengespil«.

Kolonien kaldes »et harmonisk sammensat Selskab«, men som det vil ses, var den hverken stor eller indflydelsesrig og kunde kun i ringe Grad støtte en dansk Konsul i hans Gjerning. Uden Hensyn hertil jublede det dog i den nye Konsuls Sind. Nu havde han Ret til at lade det elskede danske Flag

vaje fra sin Bolig, og nu gjaldt det om at arbejde for at højne Danmarks Anseelse overalt, hvor han paa nogen Maade formaaede det, nu var han i Moskva sit Lands officielle Repræsentant. Da Louis Nægler i 1863 søgte om Konsulatet, betonedede han, at han ved sin Stilling i Bankierhuset Zenker & Kp. hurtigt og nøjagtigt kunde skaffe de Oplysninger, som maatte ønskes af danske Handelshuse. Heri saa han Konsulatets væsentlige Opgave; for Lange stod den som en ganske anderledes omfattende, stor og aktiv Virksomhed. »Jeg har arbejdet som en Plovhest hele Sommerferien og er træt«, skriver han i August 1887 til Axel Sörensen, »min sidste russiske Bog udkom for en Maaned siden. Nu tiltræder jeg Konsulatet og faar en Del at bestille. I Lyceet har jeg endda faaet mere Arbejde end tidligere«. Men hvad brød han sig derom, nu skulde der arbejdes for Fædrelandet, og det blev der.

Han interesserede sig strax for Indførsel af dansk Kunstindustri, særlig for Indførsel af danske Terrakottaer, og han blev ikke staaende ved Industri. Han arbejdede ogsaa for, at Østers, friske Hummer, Klipfisk og Racekvæg kunde blive indført fra Danmark. Han korresponderede ikke alene med Udenrigsministeriet men ogsaa med flere Andre, baade Institutioner og Private herom, og en Række Smaastykker i Industriforeningens Tidsskrift for 1890 kunne vidne om hans Bestræbelser, samtidig med at de gjøre opmærksom paa forskellige særlige Forhold ved det russiske Toldvæsen, der, hvis de ikke iagttoges, kunde berede ubehagelige Vanskeligheder. Exempelvis var der saaledes Forbud mod Indførsel af enhver Fremstilling af bibelsk Art, og da der en Gang mellem en Prøvesending af Gyldenlæder fandtes to Stykker med de hellige Trekongers Tilbedelse, foraarsagede det et næsten uendeligt Bryderi, inden den paagjældende Sag blev ordnet. Ved Omtalen af dette skriver Lange endda i et Brev til mig: »Jeg anser det ikke for umuligt, at Thorvaldsens Christus og Engelen med Døbefonten kunde blive konfiskerede, ja endog i Tilfælde af særlig Tjenesteiver hos en Embedsmand Thorvald-

sens Dag og Nat, henførende dem under Kategorien Englefigurer«.

Det Hele var ham et stort og besværligt Arbejde, i hvilket der endda, som sagt, kunde vise sig uventede Vanskeligheder. Men hvad han havde begyndt, holdt han troligt ved. I »Dannebrog« for 1902 findes saaledes en Række Artikler fra hans Haand med Overskrifter som: Smörbetragtninger, Russisk Kjødexport, Russisk Kvæg og Kvægindførsel, Den manschuriske Jernbane, Det kejserlig russiske Landhusholdningsselskab i Moskva, Det sibiriske Smör, Russiske og danske Æg i Sverige osv. Om Bestræbelser fra hans Side for at faa danske Bondesønner til Sibirien kan læses i Holger Rosenbergs »Det ny Sibirien« (1904), en Bog, der indledes med et Forord af Lange. Det var i det Hele en næsten utallig Mængde nye Forhold, Konsulatet førte ham ind i. Han kom saaledes til ogsaa at maatte tage sig af ulykkelige Ofre for »den hvide Slavehandel«, af hvilke der til hans store Sorg fandtes ikke faa fra Danmark i saavel Moskva som Nischnij Novgorod, og her tog han en Kamp op for at bringe om muligt virkelig Hjælp; bl. A. søgte han at faa hindret, at der i Danmark sorgløst udstedtes Pas til endog umyndige unge Piger, der agtede sig til Rusland.

Arbejdet var herefter stadig voxende. Allerede i 1890 kunde han skrive til Axel Sörensen: »Konsulatvirksomheden er stegen betydeligt under mine Hænder«. Og det var ikke alene de ind- og udgaaende Breves Antal, der steg, men ogsaa det personlige Arbejde, der naturligt fulgte af den voxende Interesse hos danske Forretningsmænd efter at se Forholdene med egne Øjne. I saadanne Tilfælde var Lange altid tilrede med al mulig Vejledning og Hjælp, ja han aabnede gjæstfrit sit Hjem. Ingen Landsmand bankede i det Hele forgjæves paa Langes Dör. Selv naar han og hans Hustru vare borte paa Rejse, har deres Hjem huset danske Gjæster, ja syge Danske have i længere Tid haft deres Ophold i det. Langes Velvilje mod Landsmænd var ingen kold Embedspligt. Allerede før han blev Konsul, havde den givet sig ganske hyppige Ud-

slag. Karl Gjellerup kan i sin Bog »Vandreaaret«, der udkom i 1885, fortælle om, hvorledes Lange under hans Ophold i Moskva havde været ivrig for paa enhver Maade at kunne være ham til Hjælp, og det skjönt »deres Anskuelser paa de fleste Punkter var som Ild og Vand«. Denne Velvilje mod Landsmænd var naturlig hos Lange, og det er derfor forstaaeligt, at den ved særlige Lejligheder kunde faa en endog meget kraftig Væxt, naar hans stærke Følelse for, hvad han mente at skylde sin Stilling som sit Fædrelands officielle Repræsentant, spillede ind med, saaledes f. Ex. da »Rejsesestipendieforeningen for Haandværkere og Industridrivende« i Juli 1891 i et Antal af c. 150 i fem Dage gjæstede Moskva. Deltagernes Korrespondancer hjem til herværende Aviser ere fulde af Lovord over Konsulen og hans Hustru. Ægteparret overrakte dem paa Jernbanestationen Brød og Salt paa et til denne Lejlighed særlig forfærdiget Fad med en tilhørende af Fru Lange broderet Velkomstdug, deres Hjem var stadig aabent for Deltagerne, og de havde paa bedste Maade lagt Alt tilrette med Hensyn til at bese Moskvas Seværdigheder; endelig gav de paa et af Byens störste Hoteller en stor officiel Middag, og ved Afrejsen modtog tilsidst enhver af Deltagerne en Mindegave.

Ikke for Intet havde Lange i en halv Menneskealder levet i Rusland, der i en saa væsentlig Grad forstaaer at repræsentere. Allerede tidligt havde han lært, hvad der dér krævedes af Visiter f. Ex. ved Paaskefesten hos stormægtige Avtoriteter og høje Foresatte. Ved et officielt Jubilæum i 1890 var han tre Dage i Træk i Uniform og den fjerde Dags Aften til Bal hos Hs. Durchlautighed. »At komme bort fra Extravaganterne«, skriver han en Gang til Professor Otto Borchsenius, »er meget vanskeligt, naar man lever i et saa extravagant Land som Rusland«, og saa fulgte han Skik og Brug, naar han som Konsul traadte repræsenterende op f. Ex. den 15. November 1888, da han fejrede Kong Kristian IX's 25 Aars Regeringsjubilæum.

Den lutherske Peter-Povlskirke blev prydet med røde Draperier, med en Palmegruppe omkring Alteret og — trods Kulden — med Lavrbærbuske ved Indgangen, i hvilken der endvidere bølgede et stort Dannebrog, som der blev gjort Hønnør for af det til Festen velvilligt udkommanderede Militær, baade en Eskadron Hestfolk og en Afdeling Fodfolk. Herskab paa Herskab kom kjørende i Gala med Lakaj paa Bukken, Kirken fyldtes helt, og den højtidelige Gudstjeneste ledsagedes af herlig Orgelmusik. Den lille danske Koloni stod uden Overtøj, tappert frysende ved Indgangen, saaledes som det beskrives i den tidligere nævnte lille Skitse »Jeg er doch ikke Tysker«, og senere paa Dagen kom hertil i Langes Bolig en straalende Fest, der endte med Illumination og Fyrværkeri. Danmarks Navn omgaves af Ære, og saaledes ogsaa paa Kong Kristians IX's og Dronning Louises Guldbryllupsdag den 26. Maj 1892. Om Formiddagen var der stor Gratulation i det blomstersmykkede Konsulat, om Aftenen Middag paa 50 Kouverter, samtidig med at 2000 Fattige bleve bespiste. Og eksempelvis skal det endnu nævnes, at ved Højtideligholdelsen af Kong Kristian IX's Fødselsdag den 8. April 1894 var der om Formiddagen mellem de mange Gratulanter en officiel Deputation fra det russiske Udenrigsministeriums Arkiv, der mærkeligt nok har sine Lokaler i Moskva, og en Deputation fra Byens Kirkefanebærere, der herved bragte en Tak, fordi Konsulen kort Tid før havde overværet Indvielsen af en Kirkefane; den overrakte tillige Konsulinden et Skuebrød.

Der stod Glans om Konsulatets Fester. Det maatte til, hvis Langes Maal, der gjaldt Danmarks og det danske Flags Ære, skulde naas. De korresponderede paa en vis Maade med de Fester, som det Dragonregiment gav, Hs. kgl. Højhed Kronprins Frederik var Æresoberst for, Sumsky Regimentet, ogsaa kaldet »Hestgarden i Moskva«. Det fejrede navnlig Georgsdagen i November. Om Formiddagen var der stor Militærparade, ved hvilken Regimentets ærværdige, over 250 Aar gamle Helgenfane højtideligt stænkedes med Vievand;

senere afholdtes et glimrende Festmaaltid i den med lyseblaat Silke betrukne store Sal i Officerernes Casino, hvor Bordet bl. A. dækkedes med et fabelagtigt kostbart Sølvservice. Mellem Paraden og Festmaaltidet aflagdes officiel Visit i det danske Konsulat, og ved Maaltidet blev Konsulen officielt kysset, ja undertiden ogsaa »gynget«, d. v. s. underkastet »en Art Himmelspræt, som herovre«, skriver Lange, »gjælder for en ud-søgt Militærhonnør, men som for en stakaandet Mand er lidt anstrengende«. Da Kronprins Frederik i 1897 skjænkede »Hestgarden« sit af Frants Henningsen i Gardens Uniform malede Portræt, vil man kunne forstaa, at det gav Anledning til en særlig Fest.

Det danske Konsulat i Moskva fik en Betydning, som ingensinde før, og Langes Arbejde herfor maa beundres, saa meget mere som Konsulatet var en aldeles ulønnet Bestilling. Der var Aar, hvor Lange og Hustru opgav en paatænkt Rejse, naar Udgifterne ved Konsulatet havde været særlig store; som ovenfor nævnt var der jo en Tid, da Ægteparret led betydelige Formuetab. Lange skriver en Gang i 1895: »Det er med Møje, at jeg fører det kostbare, aldeles indtægtsløse Konsulat«, men han vedblev dog at gjøre det, ogsaa uden Hensyn til at Udenrigsministeriet i Kjøbenhavn ikke støttede ham saaledes, som han kunde ønske det. Det synes, som om Ministeriets ledende Mænd og heriblandt vel særlig Gehejmelegationsraad P. Vedel ikke ret have kunnet forstaa den Iver, der pludseligt udfoldedes i et Konsulat, der hidtil betragtedes som uden væsentlig Betydning. At den nye Konsul »udmærkede sig«, vakte Kritik, og hans Skrivemaade var desuden næppe den sædvanlige. To begavede, men helt væsensforskjellige Mænd stod uforstaaende overfor hinanden.

I Maj 1890 hedder det i et Brev fra Lange til mig: »Jeg skrev (efter Meddelelse fra det herværende kejs. russiske Landhusholdningsselskab) udførligt om Sagen [d. e. om Indførsel af Heste fra Danmark] til Ministeriet . . . men fik intet Svar. I det Hele har jeg paa 9 Løbenumre fra forrige Aar og 6 fra

dette intet Svar faaet, intet Svar siden man afslog at refundere nogle Regninger for nødlidende Danske herovre. Regningerne vare vedlagte Aarsberetningen for 1888 og bades refunderede ikke til mig, men til Fordel for Fædrelandets Forsvar. Dette er ligegyldigt, Mangel paa Svar i Handelsanliggender har jo ogsaa mindre at sige. Men tungt er det at mangle ethvert Svar og Støtte i Kampen mod Indførselen af unge danske Piger«. Her var, mente Lange, Grund til berettiget Klage, og efterhaanden som Tiden gik, var det jo ogsaa et Savn, at han ingen dansk Dekoration havde. De russiske Öjne saa skarpt i saa Henseende. Forholdet var altsaa langt fra efter Ønske, men — lidt efter lidt bedredes det. I 1892 blev han Ridder af Dannebrog, i 1896 Dannebrogsmænd, og i 1898 opnaaede han en, forøvrigt til at begynde med meget beskedent Medhjælpssum; det gjaldt for ham om at sikre sin Medhjælper, særlig naar den Tid kom, at han ikke selv var Konsul længere.

Da Lange i 1887 begyndte Konsulatvirksomheden, var han alene om Arbejdet; derefter var en ung norsk Mand en Tid hans Sekretær, men god og varig Medhjælp fik han først i 1891, da den dygtige Upsala-Student Fr. Edström, der i tre Aar havde arbejdet ved en Forretning i Paris og nu var Fransk-lærer i Moskva, knyttedes til Konsulatet, fra 1892 endda som Vicekonsul, hvad Lange, der satte megen Pris paa ham, var særlig glad over. Hans Udnævnelse, skriver han, »stiller sig for mig som en moralsk Opmuntring, men ogsaa som en faktisk Hjælp bl. A. ved de lange Kirkeparader, fra hvilke jeg nu stundom vil kunne udeblive uden Pligtbrud, naar min Uniform er repræsenteret ved Vicekonsulen«. Lange var streng i sine Krav, naar det gjaldt Danmarks Repræsentation; hvor den ventedes, maatte Intet forsømmes, hvad hans Helbred ofte har faaet at føle. Han var pligttro til det Yderste. Da der en Gang var Fare for Kolera i Moskva og han og Hustru stod for en Rejse, skriver han: »Bryder Koleraen ud, vender jeg strax tilbage . . . Paa mig ligger ingen Magt, derimod ligger al Magt paa Flagets Prestige«.

Saaledes som han havde ønsket, knyttede Konsulatet mange Baand mellem ham og Danmark. Men det gjorde hans Digtning stadig ogsaa. Trods sin mægtige Optagethed næsten hele Døgnet rundt havde han dog paa denne Tid fundet Lejlighed til paany at tage et Arbejde frem, der tidligere havde sysselsat ham, hans ypperlige Oversættelse af det betydelige oldrussiske Heltedigt »Kvadet om Igors Fylke«. Den udkom i 1888 med følgende Ord paa Titelbladets Bagside »Udgivet i Anledning af Hs. Majestæt Kong Kristian IX's Regeringsjubilæum«, og i henholdsvis 1894 og 1897 fulgte endog to nye Digtsamlinger »Gjennem farvet Glas« og »Nocturner«. Der er i dem ganske som i de tidligere mesterlige Gjengivelser af slavisk Folkepoesi ligesom af andre fremmede Digtninger, navnlig russiske og engelske, og som før blev en Del af dem hurtigt sat i Musik, Thor Langes Sange lød stadigt paa mange Læber, og næsten alle Danmarks Skjønjomfruer havde paa dette Omraade, i alt Fald den Viden, at det var ham, der havde skrevet »Lille røde Rønnebær«. Næsten til Overmaal fik han det selv atter og atter at høre, naar han paa sine Rejser i tre Verdensdele traf Danske. Det var den skjælmske og naive Folkepoesi, som i saa væsentlig Grad havde slaaet an, og saa indeholdt Langes Digtning dog saa uendeligt meget Mere, hvad Johannes Jörgensen veltalende gjorde Rede for i en Artikel om den i sit mærkelige Tidsskrift »Taarnet« (1894).

Langes Digtning havde hidtil ikke været Gjenstand for udførlige Anmeldelser. Hans Digte vare spredte paa saa mange Steder, af Digtsamlinger fra hans Haand forelaa kun et Par Smaahefter, og saa var han jo væsentligt kun at betragte som Oversætter. »Lidet paaagtet« — selvfølgelig i litterær Henseende — er han, skriver Johannes Jörgensen, men dog baade »besynderlig og tillokkende«. Det er ikke Verdenslitteraturens oprørske Mesterværker, men Longfellows fromme Gyldne Legende og de russiske Folkevisers naive Poesi, han har overført paa vort Modersmaal, og det paa en saadan Maade, at han kan betegnes som Aftenskumringens og der-

igjennem som Vemodets og Andagts Digter. »To sørgmodige og længselsfulde Folkesjæle mødes i ham, og den danske Vemod voxer paa de russiske Sletter . . . til et dybt og troende Tungsind, der længes mod Uendelighed og Lykke«. Artiklen ender saaledes: »De, der kjende Langes Værk, ære i ham en Poet og en Drømmer, en Naturelsker og en Mystiker. I vor Tid er der faa som han«.

Johannes Jörgensen blev imidlertid ikke den Eneste, der beskæftigede sig med Langes Digtning. Harald C. Nielsen gjør en Del senere det Samme i Illustreret Tidende (1903). For ham er Lange den paa sit Omraade benaadede Mester, der digterisk veed at gjøre det fremmede Stof til sin retmæssige Ejendoms, og derfor i sine Oversættelser er Digter, og det endda en Digter, der er Herre over Alt, hvad det danske Sprog ejer af Klang og Vellyd. Skjönt veg, elegisk Lyriker ejer han dog ikke blot Sprogets Fylde, men ogsaa dets Fynd. I Beundring over hans Oversættelse af Tennysons »The Sisters« siger han, at Lange her har »skabt et Værk, der forholder sig til Originalen som det samme Kunstværk støbt i Jern og møjsomt hærdet og filet i Staal«, og med et andet Digt (Rugewit) for Öje udbryder han: »Skjønnere kan det danske Sprog ikke lyde«. Det har sin ikke ringe Interesse, at Harald Nielsen i »Ugens Tilskuer« for 1911 i alt Væsentligt gjentager sin her nævnte Analyse af Thor Langes Digttervirksomhed.

Som nævnt stemme de to Digtsamlinger »Gjennem farvet Glas« og »Nocturner« væsentligt overens med de to forudgaaende. Men selvfølgelig have de dog deres Særpræg. Der er flere Digte i dem end i disse, der ikke ere »Gjendigtning«, men helt hans egne, de have saaledes hver sin Række Varjadigte, d. v. s. Digte, hvori han mindes den unge Pige, der i hans tidlige russiske Dage gjorde et saa stærkt Indtryk paa ham, men saa er der desuden i »Nocturner« først et vemodigt og derpaa et næsten fortvivlet Udbrud, fremkaldt, som det synes, af Sorg over, at hans Fødeland vender sig fra ham,

ikke længere har Plads til ham. Nede i Athen ender han i Juli 1896 et Digt »Gammel Kjærlighed« med følgende Linier:

Men hvad højest stod for en som Pog,
 Kan som ældre vanskeligt man glemme;
 Allerinderst inde er en Krog,
 Hvor den gamle Kjærlighed har hjemme.

Og i Sommeren 1897 lyder det i en under Aalandsøerne skreven »Nocturne« til Midnatssolen:

Omstraal ogsaa tilsidst Skyggen af den, jeg var,
 Naar i Død som Liv hjemløs og landsforvist,
 Tavs jeg svæver alene.
 Uden Tilflugt og uden Maal!

Det er Fædrelandet, der er mistet. Det lyder sørgeligt stærkt i det Digt, som aabner Langes næste Digtsamling »Fjerne Melodier« (1902). Digtet ender saaledes:

Du vilde hvide Maage med Glans af Perlemor
 Sid trygt og sov paa Bølgen, Dig lokker ingen Jord,
 Dig har ingen Magt forbandet
 Til at længes mod en Strandbred, som hedder Fædrelandet.

Man staar helt uforstaaende og udbryder uvilkaarligt: Men hvad er der sket? Vi have hørt Lange erklære, at han kunde blive russisk i det Ydre, men i Tanke og Sind kunde han aldrig blive Andet end dansk, og vi have set ham arbejde ustanseligt for Danskhedens Ære. Hvad er der dog indtruffet? Det spiller ingen Rolle, at han i 1876 kan skrive til Provst Levinsen, at han ikke tænker paa at komme til Danmark »for det Første — det vil muligvis sige for meget lang Tid«; han var jo den Gang lige kommen ind i sin nye Virksomhed i Moskva, der interesserede ham i høj Grad. Og det spiller heller ingen Rolle, at han — i Overensstemmelse med den anførte Udtalelse — ikke kom til Danmark før i 1886, d. v. s. elleve Aar, efter at han var rejst ud. Hans Kollega Peter Axel Jørgensen rejste hvert Aar hjem i Sommerferien, han besøgte sine gamle Forældre og, efterat Faderen Etatsraad Frederik

Jørgensen, forhen Byfoged i Sorø, var død, sin gamle Moder. Lange havde ingen Forældre at besøge, han rejste sydpaa, han droges mod Sydens varme Sol og Sydens brogede Liv. Han kalder Grækenland sit andet Fædreland, og Nygræsk, siger han en Gang, »er det eneste af mange Sprog, jeg kan tale næsten helt uden fremmed Akcent«. Han længtes endda længere ud. I et Brev til sin Kusine Frk. Cathrine Lange fra Juli 1882 skriver han: »Paa Onsdag rejser jeg til Odessa og derfra over Konstantinopel og Syra til Grækenland for at tilbringe et Par Uger i Athen. Hvis jeg havde Tid og Raad rejste jeg til Jerusalem og Bethlehem. Mit højeste Ønske paa Jordan er en Gang at se den hellige Grav og Grotten i Bethlehem, hvor Frelseren fødtes«. Fire Aar efter gjorde han med sin Hustru den store Rejse, hvorom Bogen »En Maaned i Orienten« handler, og paa hvilken han besøgte baade det hellige Land og Ægypten.

Fra denne Rejse skal her kun erindres, at han paa Toppen af Cheops Pyramide, ør af den besværlige Opstigning i den brændende Sol, i et Fatamorgana troede at se Gudenaen, hvor han saa ofte havde roet om, dér, hvor den med Himmelbjergskollen i Baggrunden udvider sig til Julsø, og da han naaet ned havde berettet dette til sin Hustru, der i Uro havde ventet paa ham i Vognen, sagde hun: »Nu har Du ført mig tilstrækkeligt om i baade Asien og Afrika, nu synes jeg, at Du istedetfor at rejse nedad Nilen, Gud veed hvorhen, hellere en Gang kunde tage mig hjem til Danmark. Det er dog Dit Fædreland og derfor ogsaa mit«. Fru Lange længtes efter at se det Land, som hendes Mand saa ofte og saa varmt havde fortalt hende om, og saa gik Rejsen fra Ægypten lige til Danmark. Med Dampskib til Marseille, gennem St. Gotthards Tunnellen, over Berlin, op gennem Hertugdømmerne til Silkeborg.

Paa Kalbygaard var Modtagelsen selvfølgelig den hjærteligst mulige, og i Kjøbenhavn foranstaltede Kammeraterne et vellykket Rungsted-Symposion. Lange følte sig usigelig glad,

og hvad der maaske allermest glædede ham, skriver Axel Sørensen, »var at se, hvor uventet let og naturligt hans fremmedfødte Hustru smeltede sammen med Alt, hvad han havde haft kjær fra Barndommens og Ungdommens Danmark«. To Aar efter var Lange paany i sit Fædreland, han kom for at takke for sin Udnævnelse til Konsul, og i 1891 var han, som tidligere nævnt, igjen i Danmark. Han kunde i Moskva til Tider blive greben af Længsel efter at høre Dansk, og han skriver: »Det kom over mig en Gang for ikke længe siden saa stærkt, at jeg ikke kunde modstaa Trangen, men rejste hjem. En Vadsæk i Haanden med det nødvendige Lintøj, ellers Ingenting«. Han var en halv Dag i Kjøbenhavn, en Dag og en Nat paa Kalbygaard, og saa gik det Syd paa med Jernbanen fra Silkeborg over Tyskland til Rusland igjen.

Han synes herefter at staa Danmark saa nær som nogensinde. Hvoraf kommer da med Eet den mørke Tone i Om-talen af Fædrelandet, den bitre Følelse af at være lukket ude? Jo en mandlig, Thor Lange meget nær staaende Slægtning, der i hele sit Liv havde nydt godt af kjærlig Godhed fra hans Side, var, da han paa forskjellig Maade trængte til at beskyttes, bleven anbragt i en jysk Præstegaard. Thor Lange ydede den fornødne pekuniære Støtte, da Renterne af en lille Kapital, som den paagjældende Slægtning ejede, paa langt nær ikke forslog. Da det fandtes nødvendigt, blev det yderligere ordnet saaledes, at han det følgende Aar, efter en af Lange underskreven Begjæring, af den stedlige Øvrighed blev erklæret umyndig under den paagjældende Præsts Værgemaal. Som det let forstaas, var den Umyndiggjorte dog kun lidet tilfreds hermed; han mente, at der blev gjort ham Uret. I 1894 forlod han derfor Præstegaarden og drog til Kjøbenhavn, hvad der havde til Følge, at Lange i Overensstemmelse med de Raad, der blev givet ham herom, som et Korrektionsmiddel begjærede Slægtningen, der vanskeligt kunde ernære sig selv, for en kort Tid indlagt paa Ladegaarden, og Politiet tiltraadte Begjæringen. Magistraten indlagde ham imidlertid ikke paa

Ladegaarden men paa St. Johannesstiftelsen, hvorfra han, da han ikke var syg, hurtigt blev udskreven. Da Kjøbenhavn paa den Tid var stærkt optagen af forskjellige, formentlig uberegtigede Indlæggelser paa Sindssygehospitaller — der kan nævnes en hel Litteratur i saa Henseende — vakte det Opsigt, da et af Byens Smaablade den 21. Oktober 1894 mødte frem med en Artikel under Titlen »Tvangsindlæggelse paa en Fattig-ansalt«, heri fortalte om de ovennævnte Forhold som »en mystisk Sag« og derpaa Dag efter Dag bragte nye Artikler om Sagen med baade Portrætter og ærerørige Insinuationer, der paa ondsindet Maade særlig tog Sigte paa Lange. Selvfølgelig gik Sagen over i andre Blade, og det hjalp ikke, at Langes alt tidligere nævnte Slægtning Apoteker Reinholdt Lange i Esbjerg tog til Gjenmæle, at den paagjældende Præst gjorde det ligesom ogsaa Lange selv (Dannebrog 7. November 1894). Insinuationerne vedblev, og Lange led umaadeligt derunder. For hans fine Æresfølelse og nervøse Temperament syntes Situationen aldeles uudholdelig, og den trak ud, endog længe ud. Umyndighedsdekretet, hvis Ophævelse fra Slægtingens Side var lagt i Hænderne paa Studentersamfundets Retshjælp, vedblev at bestaa, og det skjøndt Lange ingen Vanskeligheder gjorde. Efter Omstændighederne betragtede han ethvert Baand mellem sig og den Paagjældende for løst, Forholdet for brudt. Først i 1899 blev Sagen afsluttet og Umyndiggjørelsen hævet.

Det var, som om Alt paa denne Tid havde sammensvoret sig om Lange. I 1893 var en Øresygdom begyndt hos ham. Han skriver i dette Aar: »Jeg har i Sommer under mit Ophold paa Kurfu med Afstikkere til Athen og Olympia rigtig varmet mig i Solskinnet. Ogsaa i Cettinje (Montenegro) var jeg, Varmen har hjulpet meget paa min Hørelse, bedre vistnok end de Manipulationer, jeg i Wien underkastede mig hos den berømte Pollitzer, der forresten mener, at jeg om kortere eller længere Tid bliver stokdøv«. I Januar 1894 lyder det: »Jeg holder Juleferie med Stuearrest. Doktoren frygter for,

at det bliver Lungebetændelse, Feberen har været stærk, nu er den mindre, men jeg er næsten stokdøv«. Det blev dog ikke til Lungebetændelse, men til en Øreoperation, der i Sommeren 1894 førte til en Badekur i Abbazia ved Triest, og i August s. A. skriver han endelig fra Cilli i Untersteiermark: »Mit Hoved er skjørt efter Meningitis og Øreoperationen«.

Hans Helbred var altsaa langtfra, som ønskeligt kunde være, og saa skete det samtidig, som han udtrykker sig, at »min Hustrus Brødre ødelagde hele Formuen for min Svigerinde og den halve for min Hustru og mig«. Meget sled saaledes paa hans Nerver, og hertil kom endnu, at han virkelig bekymrede sig for den ovennævnte Slægtning, hvad han som nævnt i lange Tider havde vist og senere fik Lejlighed til at vise paany. Han var altsaa paa mange Maader forpint, og det kan derfor forstaas, at de ærerørige Overfald tog endog stærkt paa ham, skjøndt det samtidig maa siges, at han i sin nervøse Tilstand tillagde dem en Betydning, der var langt udover den, de i Virkeligheden havde. »Jeg er gul af Ærgrelse«, skriver han i November 1894. »Jeg er led af Alt og syg, træt og søvnløs«, hedder det i Januar 1895. Bladene have »besudlet« mit Navn, udbryder han i 1896, ja endnu i 1898 hedder det: »Jeg er led og modbydelig ved mit skamferede Navn, et Navn, jeg havde stræbt at løfte«. Han er fuld af Harme overfor den elendige Presse, men dermed ogsaa overfor det Land, der taalte en saadan Presse. »Jeg er snart saa kjed og led af danske Forhold, at jeg knap kan tage en dansk Avis i Haanden eller uden Hjærtbanken se paa et Brev med danske Frimærker«. I Danmark »Bøllernes Fædreland er man prisgiven og forsvarsløs«. Han havde villet lægge Sag an mod de paa-gjældende Blade, men han var alvorligt bleven fraraadet at gjøre det: »Ingen Oprejsning, ingen Satisfaktionsmulighed uden større Skam og Synd«. Da han i 1897 trængte til at komme til Kræfter i frisk Søluf, rejste han tilsøs fra Petrograd til Odessa og gik paa Rejsen Danmark forbi uden at gjæste det. Han følte sig stillet udenfor.

Han led uendeligt herved, ti han længtes efter Danmark.
Det sidste Digt i »Fjærne Melodier« ender saaledes:

Ak, om jeg, för jeg skal flakke
Bort paa Mörkets tavse Flod,
Kunde se mit Land og takke
Stedet, hvor min Vugge stod.

Han er ivrigere end nogensinde för for at rejse Mindesmærker i Danmark, saaledes som det nærmere skal blive omtalt i næste Afsnit. Han skriver en Gang til mig efter først at have udtalt sin Harme over, hvad der er sket ham: »Men Mindesmærker for det gode, det rigtige Danmark ville vi vedblive at rejse efterhaanden. Ikke sandt!« Tiden mildnede lidt efter lidt Smerten, og da han i 1906 udsendte Digtsamlingen »Strengespil«, er der ingen af de tidligere nævnte Mislyde i den. Han spørger Fuglen i Ukraine om, af hvem den har lært sin Sang, og han lader den svare, af Steppens Sol, af Steppens Vind, af Steppens Blomst og

Dertil af den Mund, som først et Kys Dig gav,
Dertil af en Rose paa Din Moders Grav.

Han retter sit Blik mod sin Barndoms Have, mod Barn-
dommens skjønne Tillidsfuldhed, og med blødt Sind synger
han saa:

Men Alt, hvad mig trykker, og Alt, hvad jeg hader,
Det Onde, som vendte mit Dagslys til Nat,
I Glemsel jeg sænker og stille forlader
Som Barnet, der selv fik sin Brøde forladt.

Og da han ved Postynkafloden hører Hjejls kaldende
Røst, vaagner Lysten til paany at gjæste Danmark:

Danske Fugl, Du Jyllands Hjejle,
Kunde hist jeg staa,
Hvor sig Hjemmets Ege spejle
Tyst i Gudena.

Aaret efter (d. e. 1907) aflagde da Lange og Hustru et langt
Besøg i Danmark; han ønskede paa en vis Maade at takke

Vennerne for den deltagende Forstaaelse, de i de forløbne Aar oftere havde vist ham. Saaledes den 9. April 1901, da han fyldte 50 Aar. Ved Siden af at Kronprins Frederik paa den Dag sendte ham en telegrafisk Hilsen, modtog han fra en stor Vennekreds to paa den kongelige Porcellænsfabrik skjönt udførte Vaser, der viste: den ene en dansk Skov, den anden en dansk Kyst, og de ledsagedes af en af Gerhard Heilmann med Akvareller smykket Adresse. I den Tak, han strax sendte, udtalte han: »Det er ikke Vaser, De har givet mig, men et Tryllespejl og et Strengespil, hvori jeg ser og hører Alt, hvad jeg helst vil mindes af min Barndom. Der er en levende Sjæl i den Gave: Hensigten at give mig et Stykke Danmark tilbage er her naaet«. Ved en anden Lejlighed havde han ogsaa tydeligt erfaret, at Mange mente at skyldte ham endog stor Tak. Da Efterretningen om, at han søgte sin Afsked fra Konsulatet i Moskva, naaede hertil, gjorde »Dannebrog« for den 20. Juni 1906 sig til Tolk for den levende Beundring, hans Dygtighed og enestaaende Offervillighed havde samlet om ham som Konsul, og sexten danske Mænd og Kvinder knyttede hertil hver for sig en hjertelig personlig Hilsen og Tak. Lange følte i det Hele under sit Ophold i Danmark, at han havde mange og forstaaende Venner her. Da han i April var vendt tilbage til Napàdovka, som han naaede ad næsten ufremkommelige Veje, skriver han fuld af Tak over al den Venlighed, han og hans Hustru havde nydt, bl. A. Følgende i et Brev: »Hvor Alt efter Opholdet i Danmark bliver uciviliseret og ukultiveret her paa Stedet«.

Det kan her endnu hidsættes, at han i 1911, da han fyldte 60 Aar, modtog et smukt Album, hvori ikke mindre end 50 Venner og Beundrere sendte ham deres hyldende Hilsen. Det udgik fra en Kreds i »National Forfatterforening«, der strax efter sin Stiftelse (1909) havde gjort Lange til Æresmedlem. I Ugebladet »Fædrelandet« (Nr. 15 og 17) omtales dette Langes Hædersalbum, og det følgende Numer er et stort illustreret Thor Lange-Numer med Bidrag fra forskellige Hænder, det

væsentligste af Alfred Ipsen. Han omtaler bl. A. udførligt Langes Gjengivelse af de russiske Folkeviser, »disse smaa søde Sange, fulde af bitter Sorg og Vemod, af Melankoli, af Ræsonnement, af Spot, af Spøg og af den reneste, solklarste Livsglæde« og siger saa: »I disse tonefulde Sange svæver Thor Langes eget Væsen, hans uendeligt sarte og stemningsfulde Sjæl En forbi. I disse Sange vil han leve, ti han har udgydt sin Sjæl i dem, bedugget dem med sit Vemod, farvet dem med sin Glæde og gennemstraalt dem med sin Kunst«.

Nu vare Begivenhederne fra 1894 komne paa Afstand. Lange følte sig fuldtud som Dansk, men just derfor var der nu en anden Ting, som mere og mere foruroligede ham, og det var den politiske Udvikling i Danmark. Allerede i 1901 ytrer han i et Brev til Professor Zacharias Nielsen: »Hvor farer det danske Folk ilde med vort dyrebare Fædreland! Splid, Strid, Pengesporen, Kjævl — og Landets Undergang! Gid jeg til den Tid maa være dybt under Jorden«. Og en saadan Ytring kan ikke forundre. Lange, for hvis ideale Syn Valdemarernes Tid stod som den skjønneste i Danmark, ønskede i sin absolute Kongetroskab Intet hellere end at maatte kunne komme til at se op til et stærkt Kongestyre paany. Danmarks demokratiske Forhold havde aldrig tiltalt ham. Allerede som Student havde han til et af Kammeratgilderne i Rungsted skrevet en Vise, hvori efter Axel Sörensen findes følgende Linier:

Du laste ret ingen wdi folckething,
Fordij hand kand icke tencke.

1885 kunde han udtale, at han var mere Højremand end Estrup selv, og naar han fulgte Otto Borchsenius fra »Ude og Hjemme« — det var Borchsenius, der havde bragt ham i Forbindelse med dette Ugeskrift — først til »Morgenbladet« og derpaa til »Dannebrog«, var det til Tider ikke uden en ganske stærk Betænkelighed; han ser i 1891 med Glæde, at »Morgenbladet« tager Afstand fra »Politiken« og Socialisterne. Selv-

følgelig har han det samme Sind i Rusland, saaledes som det bl. A. fremgaar af følgende Udbrud i et Brev fra 1907: »Siden vi har faaet Semstvo, er det blevet aldeles fortvivlet. Gud fri os naadigt fra Selvstyre i Rusland«.

Hvad der især smertede ham, var, at Forsvarsnihilismen syntes at brede sig i Danmark. Han »den danskeste af alle Kammeraterne«, skrev efter at være kommen til Rusland endda flere Gange, at skjönt han ellers ikke tænkte paa at vende hjem, vilde han strax gjøre det, hvis der kom Krig. Han kan da umuligt forsone sig med et vaabenløst Danmark. Af et Brev fra 1910, atter til Zacharias Nielsen, kan det ses, hvorledes Udviklingen ligefrem betog ham. Hans Hustru er syg, skriver han, »og selv er jeg meget medtaget moralsk og fysisk samt til Fortvivlelse bedrøvet over Alt, der gaar for sig i mit Fædreland. Det danske Folk, min fordums Stolthed, synes at være blevet saa demoraliseret, at vort hellige Dannebrogssflag bör flyve tilbage til den Himmel, hvorfra det kom, inden det trædes helt under Fod af Fjender — og af sine egne«.

Bl. A. er han betagen af de civile Krigsministre og den Maade, de optræde paa. Det er derfor som talt ud af hans Hjærte, naar Generalmajor A. Arendrup i »Nationaltidende« for den 4. Februar 1913 træder kraftigt op mod den daværende Forsvarsminister, og da der derefter blev lagt Sag an mod Generalmajoren, kunde Lange, der følte sig i fuld Overensstemmelse med hvad denne havde skrevet, ikke undlade at meddele den paagjældende fynske Herredsfoged, i hvis Jurisdiktion Generalen boede, at han ønskede at faa den samme Straf, som denne eventuelt maatte blive idömt. Man kan smile over, at han kunde tro, at noget Saadant kunde sættes i Scene, men for Lange var det fuld Alvor. Kunde hans Ønske være sket Fyldest, og var Dommen kommen til at lyde paa f. Ex. Fængsel, tör det sikkert siges, at Lange, selv om han havde følt sig dødssyg, strax var rejst til Danmark og havde overgivet sig til Myndighederne. Saaledes maatte han

handle, som den Gralsridder han var, men — derom i et senere Afsnit, *Dommen*, der afsagdes i Februar 1914, kom kun til at lyde paa en Bøde.

Lange fælder paa denne Tid haarde Domme over sine Landsmænd. Trods Russernes »tidt halvgale Sider« sætter han dem, hvad Hjærtet angaar, over de Danske. »Russerne ere næsten aldrig smaalige eller valne, heller ikke vigtige, tre slemme Egenskaber, som mægtigt have bidraget til vor Ulykke«. Saaledes skriver han i et af Valdemar Rørdam efter Langes Død trykt Brudstykke af et Brev fra ham, og ved Siden af Forsvarssagen rejser der sig endnu en anden særlig Sag, der fylder ham med Vrede og bringer ham til at spørge: »Er Danmark ikke mere noget kristent Land?« Han forstaar ikke, at en Præst paa Folkekirkens Grund kan »smide den jomfruefødte Frelser ud af Menighedsforkyndelsen«.

Men hvor haardt Lange paa denne Tid end kan dømme det danske Folk, han kan bruge Udtryk som »et skidt Folk uden Rygrad«, kan han ikke ophøre med at elske sit Fædreland, elske dets Flag og dets Sprog. Som vi ovenfor have hørt, foretog han i 1891 af Længsel efter at høre Dansk blive talt omkring sig pludselig en hastig Rejse til Danmark, og da han i »Vort Land« for den 19. Januar 1913 sendte Ernst v. d. Recke en Hilsen paa Fyrretyveaarsdagen for Bertran de Borns første Opførelse, skriver han: »Om man blot en Gang imellem kunde sidde dér [hjemme] i Parterret og lytte til dansk Tale i dennes reneste Form, sidde dér blot for at opfange Sprogets Velklang, glad for snart sagt hvilket som helst Stykke«. Fædrelandets Sprog talte ham ind i Sjælen, og nu da han tydeligt mærkede, at Livet var ved at ebbe ud, sad han derovre i Rusland ivrigt sysselsat med at omsætte de store græske Tragedier og andre klassiske Digtværker, som han elskede, til det i hans Øre dejligt klingende danske Sprog. Allerede i 1893 havde han udsendt Sofokles' »Antigone« paa Dansk, i 1897 den samme Forfatters »Ødipus«, og i 1903 hans »Ajas«, saa stansede Langes Arbejde i denne Retning i nogle Aar,

men kun for derefter at blive optaget paany med endog stor Kraft. 1911 kom i Oversættelser fra hans Haand baade Euripides' »Ion« og Æskylos' »Sonofferet«, der som tidligere nævnt, formedes i Overensstemmelse med dejlig Glucksk Musik; 1912 kom Terentius' »Pigen fra Andros« og 1915 Æskylos' »Evmeniderne«. Den sidstnævnte Oversættelse blev efter hans Død udgivet af Vennen lige fra de unge Aar Dr. phil. Chr. Jörgensen, der forøvrigt paa en vis Maade ogsaa kan kaldes Udgiver af de fleste af de andre her nævnte klassiske Digtninge i Langesk Oversættelse; for den største Del udkom de nemlig som Led i de af det filologisk-historiske Samfund udgivne Skriftserier »Studier fra Sprog- og Oldtidsforskning«, og Dr. Jörgensen var (fra 1875) dette Samfunds nidkjære Formand.

Det var dette Samfund, Lange fra sin første Studietid havde været virksom i, og som han stadig senere havde været knyttet til. Filologien var et fast Baand mellem Lange og Danmark. Vi have tidligere hørt, hvorledes han følte sig knyttet til baade Madvig og Ussing, og han havde en lignende Følelse overfor Vilhelm Thomsen. I »Berlingske Tidende« for den 12. Maj 1905 omtaler han denne fremragende Filologs store Betydning, idet han samtidig anmelder et nyligt udkommet Skrift af ham »Videnskabens Fællessprog«; det er siger Lange »en Guldmønt, lille af Omfang, men lødigt af Vægt; maatte det til aandeligt Vinding komme Mange ihænde«. Da han den 8. August, ogsaa i »Berlingske Tidende«, lykønskede Dr. Jörgensen til hans 60aarige Fødselsdag, nævner han paany Madvig, Ussing og Vilhelm Thomsen, idet han endnu følger Oskar Siesbye til, og naar han derpaa gaar over til at skildre Dr. Jörgensens dygtige Arbejde paa endog flere forskjellige Omraader, udbryder han, hvad der er i høj Grad betegnende: »Hver ægte Filolog er flersidigt med lige saa mange Interesser, som der er Strenge paa en Æolsharpe«.

Heri mødtes altsaa de to Venner. Og sandt er det, at var der nogen Filolog, der havde endog mange Interesser, da var det Lange. Han var Skolemand og Opdrager, Digter og

Forfatter, Konsularembetsmand og Agrar, et Stykke af en Botaniker, et Stykke af en Zoolog og saa ogsaa til en vis Grad udøvende Maler og Musiker. Her skal imidlertid til Slutning endnu kun dvæles ved hans Oversættelser af de ovennævnte klassiske Digteværker, der staa saa overordentlig højt. Langes fine Modtagelighed overfor de antike Digtningers Form og Følelsesindehold i Forbindelse med hans store gjendigtende Skaberevne har i dem beriget den danske Litteratur med skjønne Værker, der ere fjærnt fra at være ordrette Oversættelser, men dog bevare en høj og ædel Troskab, samtidig med at de forstaa at ikklæde de fremmede Tanker en skjøn hjemlig Form, og saa er der endda Steder i dem, fulde af Smæld og Kraft i Ord og Versform, der vise, at Thor Lange mægter mere end blide Nokturner og Folkeviser. Saaledes dömmes Dr. Jörgensen, der kalder Oversættelsen af »Evmeniderne« for den sidste Frugt af Langes »sjælfulde« Arbejde med de kjære græske Digterværker. I den nævnte skjønne Digtning forvandles Erinyerne, de frygtvækkende Straffegudinder til Evmenider d. v. s. til velsignelsebringende Alvorsgudinder, Orestes' Skyld udslettes, saaledes at han i sin Tak til Pallas Athene bevæget udbryder: »O, Pallas, Frelserinde for mit Hus og mig! / Jeg havde ingen Hjemstavn mer, nu har Du ført / mig hjem igjen, og siges skal af Hellas' Folk: / Argiveren Orestes fik sit Færdreland / tilbage«.

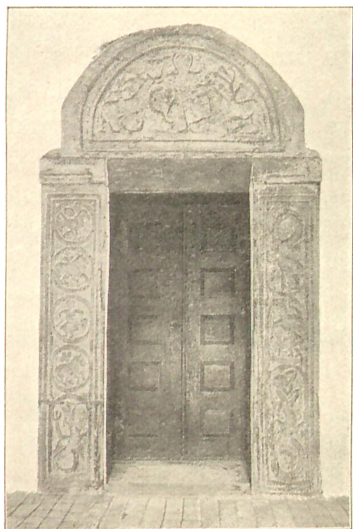
Trods al Forskjel have muligvis Langes Tanker, da han syslede med disse Ord, vendt sig mod hans eget saa ofte savnede kjære Fædreland, og givet er det, at han ved sin Død i Februar 1915 fuldt ud følte sig som Danmarks Søn. Paa sit Dødsleje bad han inderligt for det gamle Fædreland, hvis Skjæbne bekymrede ham til det Sidste.

Bedre Søn har Danmark sjældent ejet. —

Da det paa forskjellig Maade kan have sin Interesse at se, hvem han har tilegnet forskjellige af sine Skrifter, skal her tilsidst gives en Udsigt herover: 1882 dedicerer han »Den gyldne Legende« (andet Oplag) til sin Kollega i Moskva Peter

Axel Jörgensen; 1886 tilegner han sine »Forældres tro Venner Pastor Lauritz H. Schmidt og Dr. med. Vilhelm Meyer« Bogen Wesna; 1887 gjælder Tilegnelsen af »En Maaned i Orienten« Fru Ida Hansen født v. Drechsel, der hørte med til hans tidlige Silkeborgkreds, og Tilegnelsen af »Plan over Jerusalem paa Jesu Christi Tid« hans Kusiner Cathrine og Jenny Lange samt den tidligere nævnte Fru Vincentia Lange; 1892 dedicerer Folkevisescenen »Svjatopolk« Fru Fanny Bremer f. Emerson, en Stifdatter af Dr. med. Vilhelm Meyer; 1893 læses Følgende i Oversættelsen af Antigone: »Min Barndomskammerat, min Ungdoms Meddiscipel hos J. N. Madvig og J. L. Ussing, Filologen og Kunstkjenderen Dr. phil. Chr. Jörgensen, hvis Lærdom og Smag dette Arbejde skylder sin Fremkomst, i trofast Venskab tilegnet«; 1894 staar Frøken Anna Petra Krarups Navn »i Venskab« foran i Digtsamlingen »Gjennem farvet Glas«; 1897 møde vi i »Sarniza« paany Frk. Cathrine Lange »min søsterlige Frænke«; i Oversættelsen af »Kong Ødipus« staar »Fru Professorinde Minna Ussing født de Güntelberg« og i Digtsamlingen »Nocturner« læses »Mesteren J. P. E. Hartmann i Ærefrygt«; 1903 hedder det i Sofokles' »Ajas« »Min danske Hustru Natalia Michailovna tilegnes det danske Sprog i disse Vers«; 1906 tilegnes »Strengespil« til »Otto Borchsenius«; 1907 tilegnes »I danske Farver« til »Søstrene Benedikte Plockross og Fru Ketty Engelsen (født Nyrop)«; 1911 staar i Æskylos' »Sonofferet« paany »Anna P. Krarup« og i Evripides' »Ion«: »Hende, hvis herlige Kunst i lige Grad vilde gjøre Ion og Kreusa lyslevende, Fru Betty Hennings f. Schnell hilser og hylder denne Gjendigtning«; 1912 rettes Dedikationen af »Pigen fra Andros« paany til »Professor Otto Borchsenius med Tak for hans Fortjenester af dansk Litteratur og Skuespilkunst«, og endelig dedicerer Dr. Chr. Jörgensen som Udgiver »Evmeniderne« til »Thor Langes trofaste Veninde Overlærerinde Frøken Anna P. Krarup«, som nærmere vil blive nævnt i et senere Afsnit.

MINDESMÆRKER.

Laasby Kirkes Sydportal.

DET laa dybt i Langes Sind at slutte sig varmt og kjærligt til Alt, hvad der mødte ham med Sympati og Forstaaelse. Hans Sjæl fornåm saa fint og bevarede saa trofast. Intet Under derfor, at de Personer og Egne, han i sin Barnheds og Ungdoms glade Ferier færdedes iblandt, stadig stod i et straalende Lys for ham, og Lyset, der omgav dem, blev ovre i Rusland, om muligt endnu rigere og stærkere. De paagjældende Personer og Egne vare jo danske. Minderne om dem bragte Bud fra det lille Land, han elskede saa højt, de bragte dansk Luft og Liv,

de styrkede og løftede, selv om de kun angik tilsyneladende ubetydelige Ting.

Han skriver en Gang i 1896 ovre fra Moskva: »O, hvor jeg længes efter de gule Hanekamme fra min Barndom, gule, rødprykkede Hanekamme i det smukke gyldengrønne Græs langs Elleranden ved Løvenborg«. Duften af dem staar for ham som saa »ejendommelig fin, frisk og opmuntrende«. De ere da ogsaa nævnte i hans romantiske Fortælling »Alvilde« (Skizzer og Phantasier, 1890), i hvilken han tegner smukke Billeder af Løvenborg og nogle af de Personer, han her saa

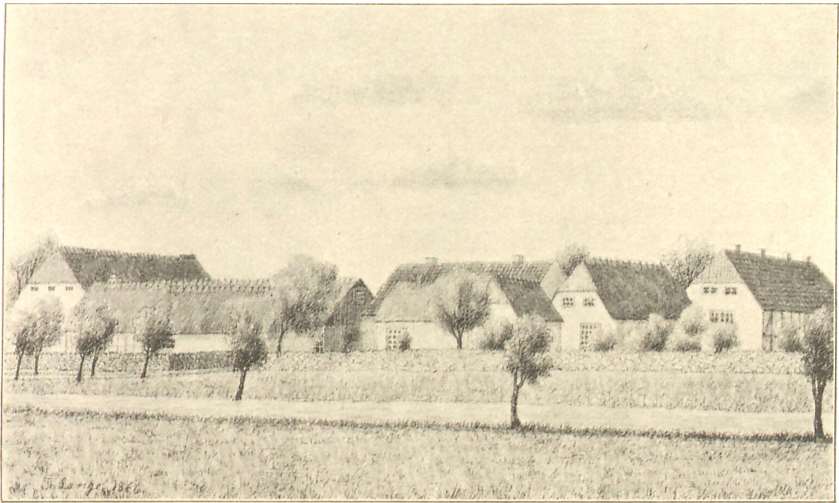
som tiaarig Dreng, hans myndige Moster »Tante Caroline«, der forguede ham, hans sindige Ven Niels, den helgendyrkende katolske Baronesse Regitse og den unge Pige hos Hestehandler Frænkel, Alvilde, hvis hörblonde Haar, klare Øjne og hele straalende Fremtoning gjorde Indtryk paa ham. Mindet om hende knytter sig til Elleranden, til Løvenborg Slotsgrav, til Birkedommerens Have med de hvide Pinseliljer og til Klanen af hendes Ord: »Vær aldrig bange, saa vinder Du Dig en Prinsesse«.

Men navnlig var det Livet i Egnen om Silkeborg, der stod levende for ham. Om den statelige Okaflod ovre i Rusland siger han, at den er saa bred, »som en af de store Søer ved Silkeborg«; da han ør af Sol og Varme stiger ned af Cheops Pyramiden, ser han som i et Fatamorgana et Stykke Gudena ved Julsø med Himmelhjerget i Baggrunden, og da han staar i den græske Metropolkirke i en af Konstantinopels Forstæder kommer han til at længes efter »den lille lave Landsbykirke hjemme i Jylland, hvor i Hjørnet ved Vaabenhusdøren Familiegravene ligge dækkede af Buxbom og Vinka«; han mindes »den gamle Egetræs Altertavle i Koret af raat tilhugne Kampesten, simpelt indtil Fattigdom er det Hele, uden Guld og uden Smykke, ja selv uden Orgel, og dog hviler der over Kirken et Præg af Hellighed og Ælde, der end ikke svækkes ved den vaklende Psalmesang, gennem hvilken en enkelt ung, smuk Stemme lyder klart og frejdigt: Lover Herren, han er nær«, sikkert den samme hjemlige Kvinderøst, han som tidligere nævnt mindes i »Den gyldne Legende«.

Kirken er Laasby Kirke, Kalbygaards Sognekirke med de gamle udskaarne Jernhængsler paa Vaabenhusets tunge Egetræsdør og med de sære Mærker og Tegn fra en fjærn Fortid, baade Dyreskikkelser og figurlige Fremstillinger paa Sydportalen. Kalbygaard ejedes af hans Farbroder, og her havde han jublet med Stedets Ungdom, deriblandt sine sine Fætre og Kusiner, og med romantisk Sind lyttet til Stedets og Egnens Sagn om Sortesø med de ejendommelige Blomster, om de tre

af tre Søstre byggede Kirker, Linaa Kirke, Dallerup Kirke og Bjarup Kirke, af hvilke den sidste var nedreven og kun mindedes ved Stedet, den havde staaet paa, Bjarup Kirkebakke.

Lange elskede Alt og Alle dér, og da han i Oktober 1874, efter at Rejsen til Rusland var bestemt, til Afsked besøgte sine Slægtninge paa Kalbygaard, Rødkilde og Flintholm og paany var kommen tilbage til Kjøbenhavn, skriver han herfra til en

Kalbygaard som den var i Langes unge Dage.

af Kusinerne paa Kalbygaard, den tidligere flere Gange nævnte Frøken Cathrine Lange: »Fred med Jer Alle, I Mennesker, som jeg har haft kjær; Fred ogsaa med de stille Søer, de skumrende Skove, Kæmpegravene paa Heden, Dæmrelyset over de mørke Bakker, Fred med alt det Dejlige, som jeg sent skal se igjen«. Og i samme Brev fortæller han videre, hvorledes han ogsaa havde taget Afsked med Ringsted og Kirken dér: »Imorges tidligt gik jeg til Kroningsstenen, hvor Kongerne hyldedes i længst forsvundne Dage. Derfra begav jeg mig til den gamle, dejlige Kirke, hvor jeg bivaanede en Gudstjeneste saa skjøn og løftende, som jeg ikke længe husker

at have set nogen«, hvorpaa han endnu meddeler, at han, da alle Folk havde forladt Kirken, ene var gaaet op i Højkoret, »hvor jeg böjede Knæ ved Dronning Dagnars Grav og bad Vorherre om godt for Alt, hvad jeg elsker i Danmark«. Det var en Afsked med alle de danske Konger og Dronninger, der havde hjemme dér, med Valdemarerne og Valdemarernes Slægt, men særlig med Dronning Dagmar, hvis Grav Egnens Bønder, efter hvad Lange beretter, den Gang endnu hilste med Ønsket: »Gud glæde Dig i Himmelen«. Derefter forlod han Kirken, dette »værdige Hus for den største af alle Konger«.

Saa rejste han til Rusland, og at navnlig Laasby Kirke stadig var i hans Tanker, viste han snart i Gjærning. 1879 skriver han til sin ovennævnte Kusine, at han med sin Kollega Kollegieassessor Jörgensen, der rejser til Danmark, sender Kirken et Krucifix, der med Præstens Tilladelse skulde stilles paa Alteret i den, og i samme Brev skriver han yderligere, at han har et smukt Maleri til Kirken og har i Sinde at lade et Alterklæde udføre til den; Pengene hertil faar han »ved at knibe lidt paa Bøger, Cigarer, Vin, hvide Handsker og andet Lapseri«. Nu ejer Kirken som Gave fra Lange ikke mindre end tre Malerier, en Marmorplade med et Kors samt en forgyldt Kalk med tilhørende Disk. Han ærede her de personlige, mere private Minder paa en saa storladet Maade, at hans Interesse for at rejse historiske Mindesmærker i Fædrelandet maa siges at skyde op af en velberedt, grødefuld Jord, og Resultatet blev da ogsaa beundringsværdigt. Ikke mindre end fjorten prægtige Mindesmærker ville frem i Tiden være knyttede til Thor Langes Navn her i Landet, og i dem mindes: den tidligste danske Psalmesanger Hr. Mikael; det danske Sprogs Fader Kanniken Kristiern Pedersen; de to unge Helte Kong Magnus den Gode og Prins Benedikt, af hvilke Kong Magnus endda fik to Mindesmærker; Kong Erik Ejegod; Sønderjyllands Hertug, Valdemarernes Stamfader Knud Lavard; Kongsgaarden i Haraldsted; Valdemar den Stores Sejr paa Grathehede; Dronning Dagmar, og det paa to Steder, baade

i Vitten Præstegaardsskov og i Ringsted Kirke; Stedet hvor Erik Glipping blev dræbt og endelig endnu Bjarup Kirkebakke og Elleranden ved Løvenborg. En saa omfattende, ikke til et enkelt Sted knyttet Række Mindesmærker har ingen Dansk før Lange rejst og vil muligvis heller ingen senere rejse.

Herefter skulle vi gaa over til noget nærmere at omtale de enkelte Mindesmærker, hvorledes de ere komne efter hinanden i Tidsfølge, hvem der har bistaaet ved deres Fremkomst osv., hvad i forskjellig Retning kan have sin Interesse.

Da jeg i Efteraaret 1890 kom tilbage fra Rusland, søgte jeg efter Aftale med Lange strax den dygtige Arkæolog Dr. phil. Henry Petersen. Skulde der rejses et Mindesmærke i Finderup, maatte han være Manden for at kunne sige, hvor Laden, Erik Glipping blev dræbt i, havde ligget. I Aarbøger for nordisk Oldkyndighed havde han i 1885 offentliggjort en indholdsrig Knud Lavard-Afhandling, der med Glans brød igjennem alle Fortidens Fejltagelser med Hensyn til, hvor Kapellet, der var bygget paa Hertug Knuds Drabssted, havde ligget, og to Aar efter en lignende god Artikel om Svend Grathes Grav og Kapel. Han skuffede da heller ikke her, og efter fornøden Korrespondance og Forhandling blev nu en fire Alen høj Gjenfremstilling af det smukke Visby-Kors paa Gulland efter en af Professor J. B. Løffler leveret Tegning sat i Arbejde hos E. Nielsens Stenhuggeri; ved Viborg-Arkitekten Cl. A. Wiinholts Hjælp blev det færdige Kors derefter rejst paa det udpegede Sted, og Søndag den 22. November — St. Cæciliedag — 1891 blev det af Herredsfogden i Lysgaard Herred, min Fætter Christopher Krabbe, der havde bistaaet ved Forhandlingerne med den paagjældende Lodsejer, paa Thor Langes Vegne overgivet til velvilligt Tilsyn af Dollerup, Finderup og Ravnstrup Sogneraad. Paa Korsets ene Side staar: »Kong Erik Glipping St. Cæcilienat 1286« og paa den anden Side, omkring Jesusmonogrammet J. H. S., de fra en gammel Vigiliepsalme hentede Ord: »Ne cadant in obscurum«.

Tyst og stille gled det første af Thor Langes anselige

Række Mindesmærker paa Plads, og allerede inden et Aars Forløb fulgtes det af det andet, det syv en halv Alen høje Mindekors paa Grathehede, der rejstes paa Graagaardens Jord

Korset ved Finderup.

i Thorning Sogn. Fint og stilfuldt i sin Komposition ses det højt og stort paa den vidtstrakte Flade. Det er udført efter Tegning af Arkitekt Valdemar Koch. I to Baand omkring Korsets Stamme læses, foroven: »Minde om Slaget paa Grathe Hede den 23. Oktober 1157« og forneden: »Reist paa Svend Magnússöns Grav«, medens et Skjold med det danske Konge-

mærke i og et Sværd paa Korsstammens ene Side og en Krone samt et Scepter paa den anden Side fortælle, at Danmark kun gjennem Kamp naaede frem til Valdemarernes betydningsfulde Kongestyre. Ogsaa ved dette Mindesmærke havde Herredsfoged Krabbe forhandlet med Løds-ejeren, og den 23. Oktober 1892 blev det afsløret af Pastor Fr. Bruun fra Levring, Dattersøn af Fredericiaslagets Sejrherr General Fr. Bülow; han skriver: »Jeg var glad ved at gjøre det, særlig da jeg saa Thorningboernes Jubel over Mindestøtten«.

Naar disse to Mindesmærker bleve de første, skyldes det den Finhed og Hensynsfuldhed, Thor Lange her som altid forstod at vise i sin Optræden. Da Finderup-Laden havde været Udgangspunktet i den tidligere nævnte Samtale mellem ham og mig 1890 i Moskva, ønskede han, at Finderup-Mindet skulde være det første, der rejstes, og naar Grathekorsset blev det andet, har det haft sin Grund i, at Dr. Henry Petersen,

Korsset paa Grathe Hede.

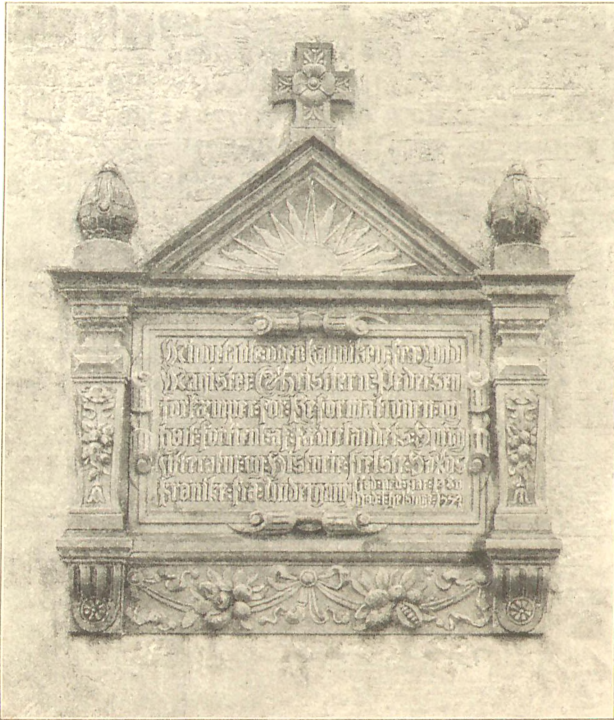
hvis dygtige Medvirkning Lange skattede, i sin Afhandling om Svend Grathes Grav og Kapel havde udtalt et Ønske om, »at Tomten, endnu medens Kalksmuldret røber Pladsen, kunde mærkes for kommende Tider paa en Maade, der drager Øjet, binder Erindringen og vækker Sansen i Befolkningen for vore historiske Minder«. Det var ganske som Lange ønskede det, men desuagtet maa hans Optræden her værdsættes, ti han var selv fuld af Ideer. Hans Breve fra denne Tid formeligt gnistre med Forslag til Mindesmærker. Jeg kan nævne: en Runesten for Svend Estridsen og Biskop Vilhelm, et Minde for Hvideslægten i Fjenneslevlille, et St. Knudskapel paa Fyn, et Minde paa Pladsen, hvor Ømkloster havde staaet, helst som et Kapel paa Alterets Plads i Klosterkirken osv. Men de nævntes ikke med Krav paa at skulle udføres, og det bleve de da ikke heller, saa lidt som det St. Knudskors, der lidt senere i hans Breve traadte i Stedet for St. Knudskapellet. Som vi nedenfor skulle se, var det Interessen for det danske Sprog, der tonede frem i de følgende to Mindesmærker. Men inden vi gaa over til dem, skal det bemærkes, at hvad Henry Petersen og jeg udtalte i vore Smaaartikler om de to første Mindesmærker i »Berlingske Tidende« og »Illustreret Tidende«, var i Overensstemmelse med Langes Tanker. Som rejste paa Steder, hvor Fortiden havde bygget Bodskapeller i Anledning af de to Kongers voldsomme Død, mindede de to Kors om de for evige Tider indstiftede Messer, som Middelalderen igjennem havde lydt her i højtidsfuld Alvor til Bod og Frelse for de Dræbtes Sjæle. De to Kors skulde ligesom samle Fortidens Psalmesang og Klokkeklang under deres Armes Fred.

Navnlig Finderup-Korset var Lange glad for, og det er karakteristisk, at han, Giveren, gjentagende Gange takkede for det; han malede endog senere en smuk Pastel af det, som han skjænkede mig. Hvad Grathe-Korset angaar, udtalte han sin Glæde over Tegningen til det, han fandt den baade stilfuld og stemningsfuld, men derfor kunde han dog godt senere, da han fik et lidt uheldigt Fotografi af det, gjøre en spøgende

Bemærkning om, at det ikke var uligt en gammel russisk Verstepæl fra Katrine II's Tid. Hvor smukt Korset i Virkeligheden er, blev ham fuldstændigt klart, da han i 1907 saa det paa Stedet; han udtalte det bl. A. i et Brev til Graagaardens Ejer, Gaardejer J. C. Nielsen.

Det tredje Mindesmærke blev en Mindetavle for den af det danske Sprog saa højt fortjente Skribent Kristiern Pedersen. Lange foreslog i November 1892, at der toges fat paa en saadan, men der gik en ikke saa kort Tid, inden den kom til at sidde i Muren paa Helsingø Kirkes Vaabenhus. Forskjellige Forhold lod Sagen faa et langsomt Forløb. Først var der Spørgsmaalet om, hvorledes Indskriften paa den skulde lyde. Lange mente, at den »uden at omtale Kristiern Pedersen som luthersk Reformator blot skulde berømme ham som det danske Sprogs Runemester«, hvad Henry Petersen og jeg ikke mente ret vel gik an. Herom vexledes der Breve, men atter her viste Langes store Hensynsfuldhed sig. Afgjørelsen kom, da han skrev: »Deres og Dr. Petersens Grunde til at lade den paagjældende Linie blive staaende lader sig ikke bestride. Lad den altsaa staa«, og Indskriften kom da til at lyde: »Mindetavle over Kanniken fra Lund Magister Christiern Pedersen, Forkæmper for Reformationen og højt fortjent af Fædrelandets Sprog, Litteratur og Historie. Frelste Saxos Krønike fra Undergang. Født ved Aar 1480, død i Helsingø 1554«. Men det vil jeg sige, at havde jeg den Gang vidst, hvor meget denne Afgjørelse maa have kostet ham, havde jeg sikkert gjort mit til, at en Udvej var bleven funden. Naar han skrev: »Jeg kan nu en Gang ikke lide den Slesvig fortysskende og Danmarks Særpræg ødelæggende Reformation«, laa her bagved, at han inderligt hyldede den katolske Lære. Men det havde jeg ikke tilstrækkelig Kundskab til den Gang, kun en Anelse. Der kunde sikkert være fundet et andet Sted end en protestantisk Kirke for et Minde til Ære for den danske Skribent, men forsaavidt var Kirken i Helsingø naturlig nok, som han tilbragte sine sidste ti Aar i Helsingø Præstegaard.

Efterat Indskrift-Spørgsmaalet var løst, gik Arkitekt Martin Borch, i hvis Hænder Tavlen Udførelse blev lagt, i Gang med at tegne den, og Resultatet blev en stor smuk Tavle, der med en rig Renaissance-Ramme omfatter Indskriften, der i Over-

Mindetavlen for Kristiern Pedersen.

ensstemmelse med det sextende Aarhundredes Skik er holdt i gotiske Minuskler. Da det imidlertid havde vist sig, at Lysforholdene i Kirken, i alt Fald paa de Steder, hvor der kunde være Tale om at anbringe Tavlen, vare uheldige, blev det besluttet at anbringe den paa Vaabenhuseets Ydermur, hvilket igjen affødte et Ønske om at faa den udført i den varige, men dyre norske Klæbersten. Herved blev Tavlen forholdsvis kost-

bar, hvad forsaavidt var uheldigt, som Lange paa denne Tid blev ramt af de tidligere nævnte store Formuetab, der endda kort efter fulgtes af den, ogsaa ovenfor nævnte, ulykkelige Begivenhed, der i saa høj Grad oprørte ham og førte til saadanne Udbrud fra hans Side som: »skrive Dansk gider jeg knap mere«. De Forfatterhonorarer fra Forlæggere, Tidsskrifter og Blade, der vare Mindesmærkernes væsentlige Indtægtskilde, svandt heryed synligt, hvilket Alt virkede forsinkende.

Lidt efter lidt bragtes dog Alt i Orden, og med Samtykke fra Kirke- og Undervisningsministeriet — Helsing Kirke hører til de saa kaldte Stiftskirker paa Sjælland — blev Tavlen indmuret paa sin Plads, hvorefter Sjællands Stiftsskriverkontor i Roskilde under 12. Oktober 1895 gav Kvittering for den med Tilføjelse om, at den ifølge Ministeriets Resolution af 5. April s. A. »nu er Kirkens Ejendom og ikke vil kunne borttages eller forandres uden Samtykke af vedkommende kirkelige Myndigheder«. Her skal endnu tilføjes, at Stedets Præst, Pastor A. F. Boye, der havde fulgt Sagen med stor Interesse, nu foreslog Dr. Henry Petersen og mig at komme til Helsing for ligesom at indvie Mindetavlen ved, helst en Aften »i en oplyst Kirke« sammen med en gejstlig Mand at tale om Kristiern Pedersens Betydning for Danmarks Kirkeliv, Sprog og Historie-skrivning. Men heraf blev der Intet. Henry Petersen begyndte allerede paa denne Tid at føle sig mindre rask. Den 21. September 1896 døde han, og dette Dødsfald gjorde et stærkt Indtryk paa Lange. Han beklagede det dybt: »Jeg er ham meget taknemlig og mister personlig meget i denne danske Hædersmand, jeg desværre ikke fik at se«.

Den ovennævnte trange Tid, der i Januar 1896 blev endnu trangere ved Svigerindens Død, blev trods Alt dog ingen Dæmper paa Langes Interesse for Mindesmærkerne hjemme i Fædrelandet. Tværtimod. Han var oprørt over den Maade, visse Dele af den danske Presse vare traadt op imod ham paa; han var yderligere harmfuld over, at Danmark taalte en saadan Presse, men Kjærligheden til det fjærne Fædreland kunde

umuligt udslukkes herved. Den ligesom klamrede sig til Mindesmærkerne. Han skriver til mig i Februar 1896: »Det Eneste, som nu interesserer mig i Verden, er Danmarks Fortidsminder, Tak, at De holder dette oppe i mig«, og i December s. A.: »Min eneste Interesse i Danmark er Mindesmærkerne. Gid jeg var rig som för«. Hans Breve fra denne Tid ere fulde af Tanker til nye Minder. De komme over ham, skriver han, naar han om Natten ligger vaagen uden at kunne sove. De kredse efter hans Breve om et St. Knudskors i Nærheden af Odense; et Minde for Odense-Præsten, Psalmedigteren Hr. Mikael, »jeg holder af ham, der er lidt af en Psalmedigter i mig selv«; et nyt Snubbekors, han havde »med dygtig Ærgrelse over dansk Vandalisme« læst i Arkivar Thisets Afhandling om »Snubbeskægtens Mindesmærker i Sengeløse Sogn«, hvorledes Snubbernes Kors var gaaet tilgrunde; en Mindesten for den unge Helt Kong Magnus den Gode, som han højligt beundrede; et Mindekors for Knud Lavard og en Mindetavle for den danske Naturkyndige og Teolog Niels Steno, paa den skulde nederst staa: »Procul a dulci patria requiescat in pace«. Her er en Rigdom af Forslag, der alle paa to nær bleve til Virkelighed, og der kom endda andre til; Snubbekorset blev taget i Haand fra anden Side.

Efter den paa flere Maader vanskelige Helsing-Tavle syntes det naturligt at faa et Mindesmærke i Gang, der hurtigt og godt kunde slutte sig til de foregaaende, og det kunde formentlig en Mindetavle for St. Albani-Præsten i Odense, Danmarks første Psalmedigter Hr. Mikael. Lange satte ham højt. Han havde været en ivrig Fremmer af Mariadyrkelsen, og havde paa Dronning Kristines Opfordring skrevet sin religiøse Digtning »Jomfru Mariæ Rosenkrans«, af hvilken nogle noget ændrede Stykker endnu i Nutiden bruges som Psalmer; to af dem Nr. 263 og 468 i »Psalmebog til Kirke- og Husandagt«, nævner Lange blandt sine Yndlingspsalmer. Mindetavlen kunde, da den skulde have Plads i et Kirkerum, gjøres af almindeligt norsk Marmor, Indskriften var rede, den skulde lyde:

»In memoriam reverendi domini Michaelis psalmistæ sacerdotis ottiniensis, obiit anno circiter MD. Giv ham af Himlens Højhed Fred«. Og Artitekt Martin Borch, hvem Udførelsen ogsaa af dette Mindesmærke overdroges, leverede hurtigt en smuk Tegning. Allerede i Januar 1897 ansøgte herefter Kirke- og Undervisningsministeriet om den fornødne Tilladelse til Tavlens Anbringelse i St. Knuds Kirken, og Svaret ventedes hurtigt. Men — her mødte en kjedelig Overraskelse.

Mindetavlen for Psalmisten Hr. Mikael.

Ministeriet skrev til Stiftsøvrigheden over Fyns Stift og til det særlige Kirkesyn, men hermed syntes Sagen fuldstændig at skulle dø hen; der gik lang Tid, inden jeg underhaanden erfarede, at der et Sted var Betænkelighed ved at modtage Tavlen, fordi dens Indskrift var i to Sprog, paa Latin og Dansk, den burde være helt paa Latin eller helt paa Dansk. Jeg sendte strax Ministeriet en Skrivelse, hvori jeg hævdede det Berettigede i Langes Affattelse af Indskriften. Den af den katolske Præst forestaaede Gudstjeneste gik selvfølgelig paa Latin, men hans Digting, der har baaret hans Navn ned

gjennem Tiderne, var dansk, og Indskriftens sidste Linie var tagen af dem. Saa kom, i December 1896, Tilladelsen, hvorefter Tavlen blev udført og i April 1897 indsat paa den af Synet udpegede Plads i Kirkens nordre Sidevæg bag Døbefonten.

Vi komme nu til Mindestenen for Magnus den Godes Sejr over Venderne den 28. September 1043 paa Lyrskov Hede ved Slesvig. Som vi tidligere have hørt, vare Langes Tanker ved denne Begivenhed, da han i 1891 kjørte hen over Slagstedet; han saa op til den i Rusland opdragne Søn af Oluf den Hellige, der kun nitten Aar gammel sejrede i det for den Tid vældige, for Danmark betydningsfulde Slag paa Lyrskov Hede. Lange havde underhaanden ladet forespørge hos de paagjældende Myndigheder, om det vilde blive ham tilladt at rejse en Mindesten paa Stedet, men Svaret, der kom, lød afslaaende, og nu ønskede han Stenen rejst et Sted tæt Nord for Grænsen. Man kan læse herom i »Dannebrog« for den 20. Februar 1896, hvor ogsaa den Indskrift meddeles, han havde tænkt at sætte paa Stenen: »Magnus hin Unge, / Hvem hellig Oluf i Strid stod nær, / Slog Venderne her. / Fugle paa Heden om Helten sjunge. / Anno Domini MXLIII«. Og Notitsen ender med Spørgsmaalet, om Nogen velvilligt vilde skjænke det fornødne Jordsmon til Stenen. Der meldte sig strax en Gaardejer i Aatte ved Brørup, men samtidig pegedes der fra Askov paa en Höj i Skibelund Krat. Ludvig Schrøder kjørte mig rundt til de forskjellige Steder, som der formentlig vilde kunne være Tale om, og Afgjørelsen var let; Stenen burde staa i Skibelund Krat.

Da Niels Skovgaard kort før havde hugget de to prægtige Gravstene for Hostrup og Vilh. Birkedal — de ere afbildede i Tidsskrift for Kunstindustri 1895 — rettedes Tanken paa ham med Hensyn til Udførelsen af Magnus den Godes Sten. Han svarede velvilligt, og nu gik Foretagendet paa fortræffelig Maade fremad. Skovgaard fandt en Kæmpegravs Overligger, der svarede godt til hans Planer; den blev ikke uden nogen,

forøvrigt fornøjelig Besvær bragt til Skibelund Krat, og fra Maj 1898 tog Skovgaard selv Bolig i Skibelunds Efterskole for personlig i Stenen at kunne hugge baade Kong Magnus og hans Mænd med Oluf den Helliges Banner, omsvævet af

Magnus den Godes Sten i Skibelund Krat.

Ravne, samt den trondhjemske Klokke Glad, hvis Toner til Opmuntring for de kæmpende Nordmænd lod sig høre under Slaget. I August var Skovgaard færdig med sit Arbejde, om hvilket det med Rette er blevet sagt: »Ingensinde er nordisk Aand saa fuldtonende og kraftigt udtalt i et Skulpturværk, og nærmere er en dansk Kunstner aldrig naaet folkelig Kunst

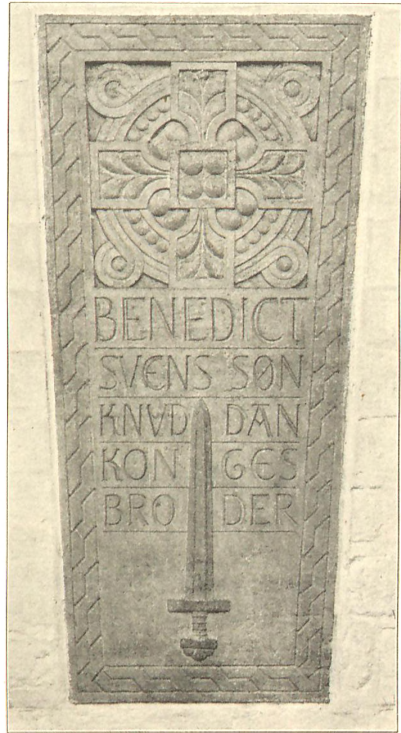
i den bedste skjønneste demokratiske Betydning«. I dette Minde skjænkede Lange sit Fædreland et betydeligt Kunstværk, og saa forhøjede han endnu dets Værd ved de Linier af ham, der bleve indhuggede paa dets Bagside: »Magnus, tvende Rigers Pryd, / Unde Gud Din Kongesjæl / At se Nordens Grænsepæl / Atter rykket frem mod Syd«. Sønderjyllands Skjæbne laa altid Lange paa Sinde.

Da Aarsdagen for Lyrskovslaget kom, den 28. September, var der samlet godt og vel 1000 Mennesker og deriblandt en stor Del Sønderjyder omkring Mindestenen, som jeg efter Af-syngelsen af en af Axel Sörensen forfattet Sang paa Thor Langes Vegne afslørede og overgav til Bestyrelsen for Skibe-lund Krat. Stenen saas fortrinligt i det smukke Solskinsvej, og paa Ludv. Schrøders Forslag sendtes der en hjærtetig telegrafisk Tak til Moskva, hvorpaa Forsamlingen begav sig hen paa den nærliggende Festplads, hvor der under stor Opmærksomhed blev talt af Dr. H. L. Møller, Xylograf Fr. Hendriksen, Gaardejer J. Skrumsager, Höjskolelærer Christoffer Baagø og Höjskoleforstander Holger Begtrup, saaledes som det Alt kan læses bl. A. i Höjskolebladet og i Dannebrog for den 30. September 1898. Afsløringen af Magnus-Stenen artede sig som en stor Folkefest Lange til Ære.

Det var Langes Beundring for den tapre unge Helt, der skabte Magnus-Stenen. En lignende Beundring nærrede han for en anden ung Kæmpe, Svend Estridsens Søn Benedikt, der faldt den 10. Juli 1086, da han i St. Albani Kirke i Odense uselvisk forsvarede sin Broder Kong Knud den Hellige mod det fremstormende rasende Folk; ogsaa ham ønskede Lange at sætte et Minde. I Juli 1899 indledede han med dette for Öje en Forbindelse med »Fyns Stiftstidende« ved at sende Redaktør M. Dreyer en Artikel til det nævnte Blad, idet han samtidig meddelte, at han interesserede sig for, at der i St. Knudskirke blev anbragt en Marmortavle til Minde om Kongesönnen Benedikt. »Jeg gjør mig en Fornøjelse af at rejse Mindesmærker i Danmark ved det, som jeg tjener med min

Pen. Honorarer for litterært Arbejde anvender jeg aldrig paa mig sely«, skrev Lange, og ved hans efterhaanden voxende Forbindelse med »Fyns Stiftstidende« fremstod saa ved Redaktør Dreyers gode Hjælp den Mindetavle, som nu findes ved Nedgangen til Krypten i den nævnte Kirke. Den tegnedes af Odense-Arkitekten Vilhelm Petersen og blev indsat paa sin Plads i April 1901, saaledes som det kan læses bl. A. i »Søndagsbladet« for den 7. April s. A. Den Indskrift, Lange oprindeligt havde tiltænkt den, var: »Bengt Bersærk, Svens Søn, Dankonings Broder, hin Trofaste MLXXXVI«, men den blev efterhaanden kortere og kjönnerne: »Benedict, Svens Søn, Knud Dankonges Broder«.

Naar her »Søndagsbladet« nævnes, skal det oplyses, at Lange i dette Aar, efter Opfordring af en af Bladets Redaktører, Professor Zacharias Nielsen, ogsaa havde begyndt at sende Artikler til dette Blad, og det kan da, i Forbigaaende, bemærkes, at de Forfatterhonorarer, han fik fra det, ikke gik til Mindesmærkerne. De stilledes til Zacharias Niensens Raadighed, saaledes som det fremgaar af et Brev til denne, hvori Lange bl. A. skriver: »De omtalte Smaaskillinger beder jeg Dem give, til hvem De troer kan blive glædest for dem. Velsignet den, der glæder sig over Lidet«. Men Smaaskillingerne bleve dog ogsaa her til

Benedikt-Stenen
i St. Knuds Kirke, Odense.

Noget. I sine »Minder« skriver Zacharias Nielsen: »Ikke saa lidt kunde jeg røbe om Langes Gavmildhed overfor Syge og Trængende, jeg har været Mellemmand mellem ham og Adskillige, der vare stedt i Nød«. Lange havde her som altid en aaben Haand. Men tilbage til Mindesmærkerne.

I »Søndagsbladets« Julenummer for 1901 findes et Bidrag fra Lange kaldet »Guds Fred«, 1907 optrykt i Bogen »I danske Farver« under Titlen »I Skovbrynet«. Det handler om Dronning Dagmar og ender med at nævne den Kilde i Vitten Præstegaardsskov i Nærheden af Hinnerup, som hun en Gang havde holdt Rast ved, og i hvis stille Rislen der derpaa stadig sagte lød et »Guds Fred, Guds Fred«. Denne Kilde var ofte i Langes Tanker paa denne Tid. I Oktober 1899 havde han skrevet til mig om Muligheden af at faa sat »en ganske lille simpel og ikke kostbar Sten« ved den, og jeg havde strax taget Sagen op. Inden Aarets Udgang havde jeg den fornødne Tilladelse fra Stedets Præst, Pastor N. (Hofman) Bang til, at Stenen maatte sættes; men da den først kom til at staa her i 1907 og et andet Minde Knud Lavards-Korset i Haraldsted rejstes forinden, skal her først fortælles om dette.

De to første Langeske Mindesmærker, Finderup-Korset og Grathe-Korset, vare begge, som nævnt, rejste paa Steder, hvor der havde staaet Bodskapeller, fra hvilke hellige Messesange i lange Tider havde lydt. Nu vilde han rejse et tredje paa et ganske lignende Sted, hvad der formentlig klart viser, at de to første, til hvis Rejsning Anledningen ligesom var kommen udefra, fuldstændig vare Mindesmærker af Langes Kjød og Blod. Det nye Mindesmærke ønskede han dog udført i Træ, idet han gik ud fra, at der Middelalderen igjennem var rejst ikke faa Trækors (Krucifixer) Landet over paa Høje og ved Veje, saaledes som det endnu ses i det katolske Sydtyskland. Opgaven blev betroet til Arkitekt Valdemar Koch, som derefter en Tid indgaaende studerede alle Nationalmuseets udskaarne middelalderlige Træsager med god Støtte af Museets paagjødende Direktør Dr. phil. V. Møllerup, der havde arvet sin For-

gænger, Dr. Henry Petersens store Interesse for de Langeske Mindesmærker. I Oktober 1901 vare Arkitektens Tegninger fær-

Knud Lavard-Korset i Haraldsted.

dige. De viste et mægtigt, fint leddelt syv Alen højt Egetræskors med et ejendommeligt fra Vejkruccifixerne laant, beskyt-

tende Tag over et hjærteformet Midtskjold, hvori læses »Sursum corda«, medens der paa Tvæarmen staar: »Hellig Knud, Hertug / 7. Januar MCXXXI«.

Korset blev sat i Arbejde hos Tømmermester H. J. Kornrup-Koch. Men Arkitekt Koch skulde ikke faa Lov til at se sit smukke Arbejde færdigt. Han døde den 28. Februar 1902, og da Korset derpaa den 3. Juni s. A. blev rejst paa Marken mellem Ruinerne af Knud Lavards-Kapellet og Vejen, der fra Haraldsted fører gjennem Vrangeskov til Skjoldnæsholm og videre til Roskilde, skete det under Tilsyn af Professor Martin Nyrop, der her traadte i sin afdøde Vens Sted. Ved en Deklaration af 15. Februar 1902 var Jorden, hvorpaa det rejstes, velvilligt stillet til Raadighed af Hof-Jægermester P. Bruun de Neergaard til Skjoldnæsholm og Gaardforpagter Christopher Christophersen, og at Omegnen var glad for Mindesmærket, fremgaar bl. A. deraf, at Præsten i Haraldsted, Pastor F. E. Lunds-gaard den 26. Juni i Anledning af dets Rejsning kunde samle Egnens Beboere til et talrigt Møde i Vrangeskoven, ved hvilket Museumsdirektør Møllerup var Hovedtaleren. Selvfølgelig lød der ved dette Møde varm Tak til Lange, saaledes som selvfølge- lig ogsaa i mine Smaaartikler om dette Kors i »Berlingske Tidende« for den 4. Juni 1902 og i »Tidsskrift for Industri«.

Medens der arbejdedes paa Haraldsted-Korset, arbejdedes der ogsaa paa det ovenfor nævnte Minde for Dronning Dagmar. Sammen med Arkitekt P. V. J. Klint besøgte jeg i Juni 1900 Vitten Præstegaard. Maalet for Rejsen var Præstegaardskoven, hvor vi fandt en svagt flydende Kilde, som kun besøgte af Faa, fjærnt som den ligger fra Alfarvej. Arkitekt Klints Syn paa, hvad her burde gjøres, kom frem i en helt storslaaet Plan, som han i 1901 udstillede paa den frie Udstilling: »Udkast til en Bröndkarm i Granit om Dronning Dagmars Kilde«. Hvad han vilde, stemte imidlertid ikke med Langes Ønske, og de herved fremkaldte Forhandlinger, der strakte sig over en længere Tid, døde hen uden Resultat. Sagen laa derpaa i nogen Tid stille, uden at den dog derfor paa nogen

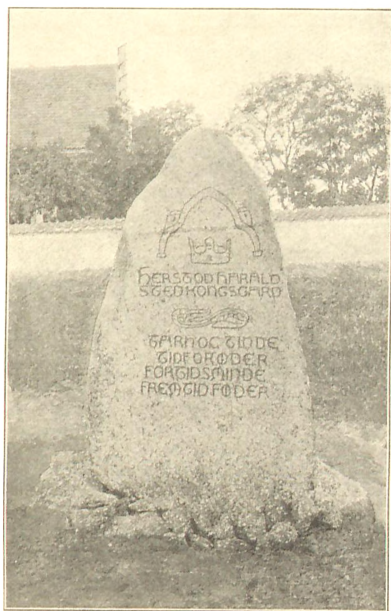
Dronning Dagmar-Korset i Vitten Præstegaardsskov.

Maade var falden bort, og i 1905 blev det overdraget Arkitekt S. F. Kühnel i Aarhus at gjøre et Udkast til det ønskede Minde, hvad han gjorde paa en saa tiltalende Maade, at Maalet derved blev naaet. I 1906 stod det efter hans Tegning udførte Minde færdigt med Thor Langes smukke Indskrift: »Gud glæde Dig i Himlen Dronning Dagmar / og lædske hver, som tørster her. / Maatte Dit Folk til Held / ud over Danmark rinde / Velsignelsens Kildevæld«. Men først i 1907 naaedes det, at Mindet kom paa Plads, saaledes som det kan ses af en lille Meddelelse fra min Haand i »Dannebrog« for den 26. Maj 1907. Thor Lange skrev til mig: »Næst Magnusstenen og Finderupkorset staar dette Dagmarsminde mit Hjærte nærmere end noget af de andre, skjøndt de alle, alle ere skjønne og stilfulde. Men for dette middelalderlige Crucifix i byzantisk Stele-Skikkelse er jeg uendelig glad«.

Paa denne Tid var Lange efter at have opgivet alle sine Stillinger i Moskva stærkt optagen af at indrette sig paa at føre en Landmands Liv paa Napådovka. Tanken om at rejse Mindesmærker synes foreløbigt trængt noget tilbage. Men saa kom den i ny Væxt ved en Paavirkning udefra. Sidst i 1910 sendte Museumsdirektør M. Mackeprang mig et Brev fra Lærer H. C. Larsen i Haraldsted, hvori denne udtalte et Ønske om at kunne faa rejst et Minde paa det Sted, hvor Haraldsted Kongsgaard havde staaet. Jeg lod Meddelelsen gaa videre til Lange, der svarede fra Wien, hvor han den Gang opholdt sig, og hans Svar viser, hvor fin hans Tanke altid var. Efter de ham givne Oplysninger var Stedets historiske Betydning ikke særlig stor, men — skriver Lange — »da Stedets Lærer har arbejdet for en principiell god Sag og Interessen for danske Minder synes levende paa Egnen, vilde jeg, hvis De er enig med mig deri, foreslaa, at der paa den med × betegnede Plads i Lærerens Have blev rejst en Kampesten, erhvervet paa selve Stedet og underbygget med en Stendysse af Fundamentlevningerne«. Og han gaar videre i Udmalingen af, hvorledes Mindet i det Hele formentlig kunde være. Foroven burde

hugges en Kongekrone, en Kopi af Kronen paa Harald Heins-Stenen i Skaane, derunder Ordene »Her stod Haraldsted Kongsgaard« og derpaa følgende Verslinier: »Taarn og Tinde / Tid forøder. / Fortidsminde / Fremtid føder«. Og saaledes blev Stenen. I September 1912 stod den færdig. Den stedlige Stenhugger, som her benyttedes, har dog ikke været helt heldig med Pladseringen af Indskriftens enkelte Bogstaver. Det kan her i Forbigaaende oplyses, at de fire første Langeske Minder alle ere udførte i E. Niensens Stenhuggeri i Kjøbenhavn og Dagmar-Stenen hos Brødrene Villefrance i Nørre Sundby.

Da Lange for sin Afrejse til Rusland tog Afsked med Alle, der stod ham nær, og Alt, hvad der var ham kjært i Danmark, tog han, som vi ovenfor have hørt, ogsaa Afsked med Dronning Dagmars Grav i Ringsted Kirke. Den unge, fromme Kvinde, der kom Alle her i Landet »til Lise«, stod for ham som Danmarks Skytsengel. Han var, som vi have hørt, meget glad over Mindet for hende i Vitten Præstegaardsskov, men han vilde — om muligt — gjerne ogsaa se et Billede af hende i Ringsted Kirke. Det maatte kunne males paa en af Kirkens Piller; der var jo malet endog mange Helgenbilleder paa Pillerne i de russiske Kirker. Og saa skrev han til Professor Joakim Skovgaard, om han ikke vilde overtage at male et Dagmarbillede i Ringsted, til Sognepræsten i Ringsted F. Stahlfest-Møller ligesom ogsaa til mig »om at tage

Stenen ved Haraldsted Kongsgaard.

en Haand med i Sagen«, men den syntes desværre kun vanskeligt at ville glide. Professor Skovgaard mente ikke at kunne overtage Udførelsen af det ønskede Freskomaleri, han gav sig ikke af med »Portrætter eller Enkeltbilleder, men kun med Figurkompositioner gruppevis« og anbefalede i sit Sted en yngre Kunstner til at udføre det ønskede Billede. Som naturligt er, vilde den Mand, der stod som Skaber af Ringsted Kirke i dens nye herlige Skikkelse faa væsentlig (d. v. s. afgjørende) Indflydelse paa Kirke- og Undervisningsministeriets Stilling til Sagen, og efter at jeg, for at faa Rede paa forskellige Forhold sammen med Direktør Mackeprang havde aflagt et Besøg i Kirken, gik jeg til Etatsraad Storck for paa Langes Vegne at forelægge ham Sagen. Hvad jeg herefter sidst i 1912 maatte skrive til Rusland, var jeg ikke glad ved, ti Sagen maatte herefter ganske sikkert gaa istaa. Det gik nemlig ud paa, at hvis Professor Skovgaard vilde tage Sagen i Haand, vilde Alt kunne ordnes, men ellers næppe. Den dygtige Arkitekt stod som en aarvaagen Vagt ved sin Kirke, for hvilken kun det Bedste var godt.

Jeg var kjed over ikke at kunne faa Sagen i Gang, jeg vidste, at det gik Lange tilhjærte, og var derfor glad over snart efter at faa en ny Sag fra ham ihænde. I Foraaret 1913 kom Frøken A. P. Krarup, der fra 1897 mere og mere var bleven en ypperlig Forretningsfører for Lange her i Landet, til mig med to af ham selv tegnede Udkast til et Erik Ejegods Minde, som han ønskede rejst paa Borgvold ved Viborg. Paa Viborg Ting var det jo, at Folket havde søgt at afholde den folkekjære Konge fra at drage til det hellige Land og derpaa med Jammer og Klage havde hilst hans Beslutning om ikke at ville bryde sit Løfte. Som bekjendt døde han paa Bodsrejsen. Lange, der jo paa denne Tid var en øvet Pastelmaler, havde interesseret tegnet en Runesten, paa hvilken der i en slynget Indskrift læstes, at En, der havde været vidt omkring, »rejste liden Sten efter Erik Konung sin Ejegod, der sydpaa døde«, og Baandet, hvori Runerne vare ristede, havde Lange endda slyn-

get forskjelligt i to forskellige Udkast. Ved Udarbejdelsen af dem havde han gjort Brug af den nordiske Filologi, han fra gammel Tid sad inde med, og Udkastene vare yderligere blevne forelagte Professor Villhelm Thomsen til Gjennemsyn.

Da jeg havde modtaget Udkastene, satte jeg mig i Forbindelse med Byraadet i Viborg, der strax erklærede sig rede til at ville lade en af Lange bekostet Erik Ejegods-Sten rejse paa det ønskede Sted. Herefter søgte jeg den fornødne Arkitekt-hjælp til at faa det af de to Udkast, som Byraadet havde valgt, realiseret. Men det derpaa fulgte Resultat, der endda tog meget lang Tid, svarede ikke ganske til Forventningerne, og saa indtraf yderligere, at Opmærksomheden var bleven henledt paa en stor Sten, der laa paa Vraa Mark ved Sødalgaard et Par Mil Nord for Viborg. Den mentes passende just til dette Öjemed, og den stedlige Presse beskjæftigede sig interesseret med den. Det maatte da bl. A. undersøges, hvad den vejede, og hvad dens Transport vel kunde koste. Alle disse Forhandlinger pinte Lange, der paa denne Tid var knuget af Sygdom og derfor dobbelt længtes efter en Afslutning. Overfor de enorme Tal, Stenens Undersøgelse bragte, blev det derfor nødvendigt at faa Sagen ind i en ny Gænge, hvad ogsaa ved Frøken A. P. Krarups gode Hjælp skete; jeg selv var syg den Gang. Sagen blev lagt i Hænderne paa Arkitekt Gerhardt Poulsen, og under hans Ledelse gik den hurtigt frem, men dog skulde Lange ikke have den Glæde at opleve dens Afslutning. Han døde i Februar 1915, medens Erik Ejegods Mindet, der paa særlig Maade helt igjennem var hans, som nævnt, ogsaa med Hensyn til Tegningen, blev først afsløret den 16. Juni s. A. Ved den Höjtidelighed, som da fandt Sted, mindede Borgemester Glud i hjærtelige Ord den afdøde Digter, den gode danske Mand, den altid varme og offervillige Fædrelandsven. Stenen, der udgik fra C. Numelins Stenhuggeri i Viborg, har paa sin Forside følgende Indskrift i Runer: »Vidfari risti stin tansi at Irik kunuk sin ikutin, ias sudr uard taudr. / Kristus auk Maria hialbi siel hans«; og paa Bagsiden med almindelige Bog-

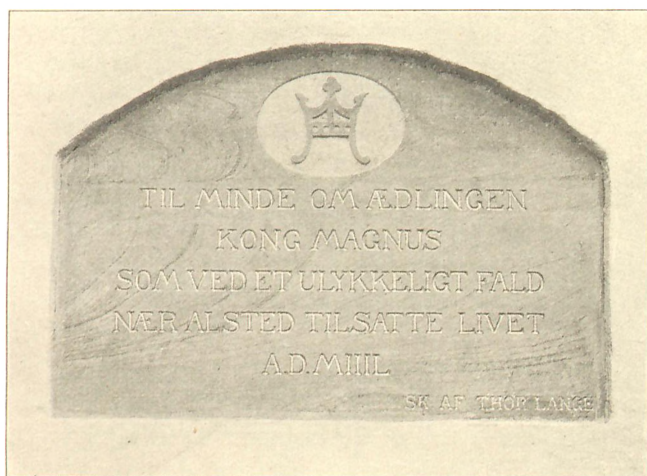
staver: »Vidfare rejste liden Sten efter Erik Konning sin Eje-
god, der sydpaa døde« samt »Procul a dulci patria. R. I. P.«

Erik Ejegod-Stenen paa Borgvold ved Viborg.

Som denne Sten først blev rejst efter Langes Død, saaledes gik det ogsaa med to andre i hans sidste Levetid forberedte Minder, Tavlen i Alsted Kirke for Magnus den Gode

og Korset paa Bjarup Kirkebakke. Ved Landsbyen Alsted Sydost for Sorø sprang en Hare op foran Kong Magnus' Hest, den styrtede, og i det derved fremkaldte Fald fra den slog Kongen Hovedet saa stærkt mod en Træstub, at Døden snart efter paafulgte. Her ønskede Lange et Minde, og han skrev i den Anledning til Pastor M. Weber, Provst for Ringsted og Alsted Herreder, der strax gjærne tog Sagen i sin Haand. Lange ønskede en Mindetavle, paa hvilken der under en Krone

Magnus den Gode-Tavlen i Alsted Kirke.

skulde staa: »Til Minde om Ædlingen Kong Magnus, som ved Alsted faldt og fik Ulivssaar. Christ have hans Sjæl. A. D. MIIIL«. Efter Provstens Forslag blev denne Indskrift dog noget ændret, saaledes at der paa den af Arkitekt C. C. Hansen besørgede Bremer Sandstens-Tavle kom til at staa: »Til Minde om Ædlingen Magnus den Gode, som ved et ulykkeligt Fald nær Alsted tilsatte Livet. Anno 1047«. Tavlen indsattes i den ydre Mur paa Alsted Kirkes Vaabenhus. Og nu staa vi ved Korset paa Bjarup Kirkebakke, der minder om baade Kalbygaard og Laasby Kirke.

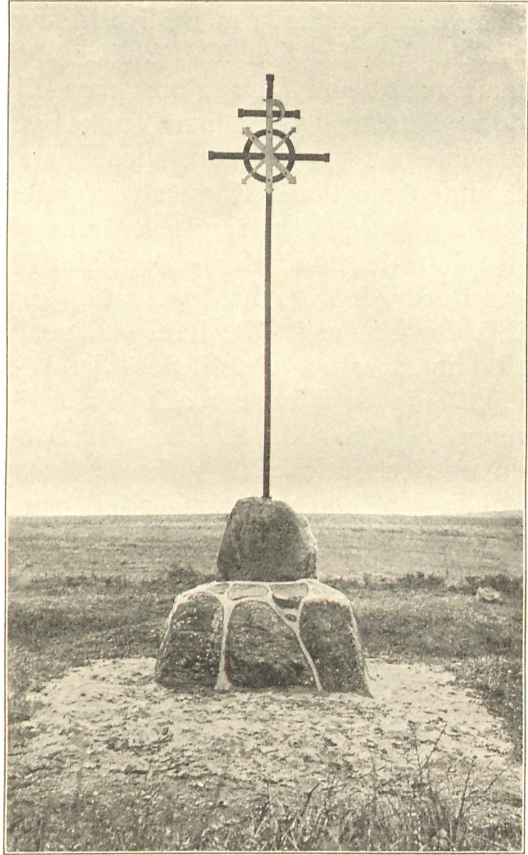
Strax i 1890 skrev Lange til mig om Laasby Kirke, og det blev ikke ved kun eet Brev om den. Kirken burde gjen-nemgribende gjøres i Stand og udsmykkes. Det høje Korvindue burde saaledes forsynes med et Dobbeltvindue af gult Glas, »Skjæret, der falder over Apsiderne og over Alteret med dets noget for lyse Vindue, vilde derved blive dæmpet og halvgyl-dent«, Korhvelvingerne burde undersøges, muligvis gjemte de gamle Freskobilleder, der kunde opfriskes, osv. Lange ønskede Interessen vakt for en gennemført Istandsættelse af den ham saa kjære Kirke, og han vilde bære sin Del af Bekostningen derved. Jeg lod denne Sag gaa videre til Dr. Henry Petersen, der var Medlem af det særlige Kirkesyn. Han lovede velvil-ligt at besøge Kirken, hvad han nogen Tid efter ogsaa gjorde, og derpaa tilskrev han Lange, men hans Udtalelser vare næppe ganske efter dennes Ønske. I September 1892 meddelte Lange mig, at Kirken ikke synes »rigtig at have interesseret ham [d. v. s. Henry Petersen]«, og senere berørte han ikke denne Sag, hvortil sikkert den Omstændighed væsentlig har bidraget, at Kalbygaard til Langes store Sorg snart efter gik ud af Fa-miliens Eje.

Derfor synes han dog ikke at have kunnet slippe Bjarup Kirkebakke af sine Tanker. I Februar 1912 skriver han saa-ledes til mig: »Havde jeg en Stump af den danske Jord, til hvilken jeg som ældste Søn af ældste Søn var lovlig Arving«, men som nu er borte til sidste Fodsbred, »vilde jeg anmode Dem om at hjælpe mig med paa Bjarup Banke over Tomten af den ved Reformationen nedrevne Kirke at faa rejst et Jern-kors Det skulde være en sønlig Hilsen til Hjemmets Jord og en Art Begravelse derhjemme. Men det bliver der ikke noget af«. Paa een Gang ligesom griber og slipper han Tan-ken, men sikkert synes det dog, at i hans tiltagende Svagheds-tilstand er Interessen voxet for at faa de tre Steder mindeteg-nede, som hans Ungdomsliv hjemme i Danmark paa særlig Maade havde knyttet ham til, Bjarupbanken ved Kalbygaard, Elleranden ved Løvenborg og Ringsted Kirke; for Bjarupban-

kens Vedkommende kan det oplyses, at Lange, naar de Unge fra Kalbygaard kom op til den, tog sin Hue af, idet han sagde, at her stod de paa hellig Jord, og een Gang vendte han sig endda til sin Kusine Frk. Cathrine Lange med de Ord: »Fru Huldfred! Om Gud vil give mig Lov til det, vil jeg en Gang lade rejse et Kors her, saa Efterverdenen kan mindes, hvor Bjarup Kirke har staaet«.

Han har afgjort talt om de her nævnte Minder baade til sin Hustru og til Frk. Krarup under dennes Besøg paa Napådovka, og efter et af ham gjort Udkast, som han gav den Sidstnævnte, tegnede da Arkitekt Gerhard Poulsen et Jernkors, der blev udført af Smedemester Peter Petersen i Vejle, og som den 1. Juli 1915, med dertil erhvervet Tilladelse hos Ejeren

af Gaarden Kirkedal, blev rejst paa Bjarup Kirkebakke; paa Korsets Fodstykke staar Indskriften: »Tantus labor ne sit casus«. Det er en Linie af den gamle Dommedagspsalme »Dies iræ, dies illa«, fra Verset-i den, der helt lyder: »Quærens me

Korset paa Bjarup Kirkebakke.

sedisti lassus / redemisti crucem passus, / tantus labor ne sit casus«, der er oversat saaledes: »Du, som søgte mig med Møde / og for mig paa Korset døde, / lad dit Værk ej lægges øde«. Sognepræsten i Linaa, Pastor Arne Møller, der i høj Grad ønsker, at Kirkebakken maa blive fredlyst, omtaler Korset i »Höj-skolebladet« for den 22. Oktober 1915. Det minder, skriver han, »om Thor Lange, om hans Kjærlighed til hans Barn-doms Minder og om hans Tanker ved Korsets Fod«, og den 3. September 1916 foranstaltede han yderligere en höjtidelig Sammenkomst ved Korset; han talte her for en Forsamling paa op ved et Par Hundrede Mennesker.

Som det heraf vil ses, bortfaldt Mindesagen ikke ved Langes Død. Alt hvad han paa dette Omraade havde ønsket, men ikke havde naaet, følte hans Hustru i sin inderlige Kjærlighed til ham som en pietetsfuld Pligt at faa virkeliggjort, og her meldte sig da i første Række Freskobilledet af Dronning Dagmar i Ringsted Kirke. Efter Fru Langes Opfordring skete der en ny Henvendelse til Professor Skovgaard, og nu gjorde Forholdene, at han velvillig gik ind paa Sagen. I Løbet af Sommeren 1916 malede han paa en Pille nær Alteret et tiltalende Billede af den knælende og bedende Dronning, der sikkert i høj Grad vilde have glædet Lange, og ved hvilket læses følgende Linier af denne:

Din Solskinssjæl steg did, hvorfra den kom,
Og her hos os Din Grav blev brudt og plyndret.
Guds Engel, Dagmar, bed vor Frelser om
At hele, hvad i Danmarks Land er søndret.

Den første Søndag, Menigheden saa Billedet, Søndag den 15. Oktober 1916, prækede den forrige Biskop i Aalborg, Christen Møller i Kirken, og han formede sin Prædiken over Dagens Text saaledes, at Gudstjenesten blev en smuk Hyldest til Mindet om den fromme, folkekjære Dronning, hvorefter Sognepræsten Pastor Johannes Lind takkede for den Kirken skjænkede skjønne Gave, medens tilsidst Folkevisen om Dron-

Dronning Dagmar-Billedet i Ringsted Kirke.

ning Dagmars Død blev afsungen som en stemningsfuld Afslutning paa Gudstjenesten.

Endelig er der ogsaa i Oktober 1916 endnu rejst et lille i rød bornholmsk Sandsten udført Minde ved Elleranden paa Løvenborg. Det er tegnet af Arkitekt Gerhardt Poulsen efter Langes Anvisning i græsk Steleform og bærer

følgende Langeske Linier, paa Forsiden under et Kristus-monogram: »Velsignet være Stien her samt Du, som gaar forbi! / Fra Fare, Nød og Hjærtensorg vor Frelser Dig befri«,

Ellerand-Stenen paa Løvenborg.

og paa Bagsiden: »Min grønne, solforyldte Ellerand / Med Duft af Jordbær, Hanekam og Mynte, / Dig elsker langvejsfra en fremmed Mand, / Som søger hjem, hvor han sit Liv begyndte«. Paa Sidefladerne staar henholdsvis 1857 og 1907; i det førstnævnte Aar saa han første Gang som sexaarig Dreng Elleranden, og i 1907 stod han under sit Besøg i Danmark for sidste Gang ved den.

De to sidste Minde ere udførte efter Langes Død, men begge bære de dog Langeske Indskrifter og det Indskrifter, der vise ham helt,

som han var, Naturelskeren, der glæder sig ved den solgyldne Ellerands Duft af Jordbær, Hanekam og Mynte; den gode Mand, der ønsker Alle fri for Fare, Nød og Hjærtensorg; Mystikeren, der i Dronning Dagmar ser en af Guds hellige Engle, og endelig Fædrelandsvennen, der ved hende beder vor Frel-

ser om at hele, hvad i Danmarks Land er søndret. Og det er særlig den fjærnt fra Danmark boende Fædrelandsven, vi med Beundring ville dvæle ved her, alle Mindesmærkerne tale endog højt om ham. Ethvert af dem minder paa sit Sted om Giverens Kjærlighed til Danmark, til Danmarks berømmelige Fortid som Bærer af dets Fremtid, ti det er atter og atter den, der ligger Lange paa Sinde. Maatte den dog blive lys, var hans Hjærtets stadige Ønske: »Maatte Dit Folk til Held / ud over Danmark rinde / Velsignelsens Kildevæld« lyder det som i inderlig Bön fra ham paa Mindestenen i Vitten Præstegaards Skov, i Bön til den fromme Frue, i hvem den katolsk troende Mand saa Danmarks Helgen.

Hans Syslen med disse Mindesmærker var ham en Trøst og Hjælp i trange Tider, han var personlig glad for dem. I 1904 skriver han synlig fornöjet til mig: »Igaar fik jeg endog et Par Ord fra en mig ubekjendt Dame med Vedlæggelse af en lille vild Blomst, plukket under Korset ved Haraldsted«. Og naar han takker mig varmt for det Lidet, jeg havde med Mindesmærkerne at gjöre, ser jeg ogsaa i dette et chevaleresk Udslag af den Glæde, han følte ved dem. Godt var det forøvrigt, at Frøken A. P. Krarup, da jeg i Langes sidste Tid blev syg, ogsaa her kunde træde til som den betroede Mellemand, ti derved blev hun den bedst mulige Hjælper paa dette Omraade ogsaa for Thor Langes Hustru, da denne i sin Tilbagetrukkenhed saa dygtige Dame efter sin Mands Død viste en i Sandhed beundringsværdig Iver for at fortsætte og afslutte det af hendes Mand paabegyndte gode Værk. Det er, som om den Kjærlighed, Fru Lange altid har vist overfor sin Mands Fædreland, efter hans Død er bleven endnu varmere og inderligere, det er, som om hun trænger til helt at tilegne sig hans store Kjærlighed til det lille fjærne Land, trænger til at vise, at ogsaa for hende er dette Land Fædrelandet, som han altid kaldte sit. At Langes Fædrelandskjærlighed var en levende Magt, viser sig her paa den skjønneste Maade, og i dens Navn skal der da her lyde en hjærtelig Tak til hans russisk fødte

Hustru for hendes Kjærlighed til Danmark. I hende vandt Lange den Prinsesse, som Ellerandens Fylgje Alvilde havde stillet ham i Udsigt. I det Brev, hvori Biskop Christen Møller, hvis Moder havde baaret Thor Lange over Daaben, for sit Vedkommende takker Fru Lange for Ringsted-Billedet, kalder han hende for »Langes gode Engel, for hans bedende Dronning Dagmar, som kastede Solskin over de tunge Dage saavel som over de lyse i hans Liv«.

DEN HELLIGE GRAL.

Som Gralsridder.

DET er fornøjeligt at læse Langes Bog »Grev Alexiej Tolstoj, et Bidrag til den russiske Litteraturs Historie«, som i September 1893 af det filosofiske Fakultet ved Kjøbenhavns Universitet blev antagen til at forsvares for Doktorgraden, men som Lange strax blev Dr. phil. paa. Som boende i Udlandet blev han ved kongelig Resolution fritagen for det mundtlige Forsvar. Han er fuld af Beundring over den Forfatter, han her beskæftiger sig med, »en af Ruslands betydeligste« siger han, og han øns-

sker at faa Andre til at dele Beundringen. Alexiej Tolstoj's historiske Roman »Fyrst Serebrjanyj«, der foregaar paa Ivan den Skrækkeliges Tid, staar efter Langes Mening paa Højde med hans Navnefælle Leo Tolstoj's »Krig og Fred«, hans dramatiske Arbejder maa nævnes med Agtelse, og hans Ballader og Romancer, der staa de lillerussiske Folkesange nær, ere rent ud mesterlige. Lange er betagen af deres »vidunderligt musikalske og bedaarende Vers«. Han har da heller ikke kunnet modstaa at oversætte endog flere af dem, f. Ex. »Hertug Knud« og »Rugevit«, og de ypperlige russiske Vers ere

ogsaa blevne ypperlige paa Dansk. I Alexiej Tolstojs Lyrik, siger Lange videre, faar det karakteristisk russiske Træk af uselvisk Hengivelse og lidt drømmende Mystik sit højeste Udtryk, medens det sanseligt Erotiske saa godt som helt mangler. Der er Melankoli i hans Vers, men det er den ejendommeligt russiske Melankoli, der aldrig bliver forknyt, stadig er parat til at tage fat paany, saa det kan blive til Noget.

Hvor er der her Meget, der ligner Lange selv. Den uselviske Æmhed, der mangler det sanseligt Erotiske, en dyb Melankoli, der dog aldrig formaar at knække hans modige Arbejdsiver, og saa endnu et for dem begge fælles mystisk Drag. Lange gjør opmærksom paa, at Al. Tolstoj som ingen anden ham bekjendt Digter har behandlet »det psykologiske eller snarere fysiologiske Fænomen, at Noget, der hænder os for første Gang, forekommer os at være en i de mindste Enkeltheder nøjagtig Gjentagelse af en tidligere Begivenhed foregaaet med os, uvist hvornaar«. Og for Lange kan det Samme paavises. Men inden vi gaa over til at se dette, skal her endnu gjøres opmærksom paa, at Lange har oversat en i Kjøbenhavn foregaaende Nutidsfortælling »Actæa« af Sergij Normanskij — trykt som Føljeton i »Dannebrog« for November 1898 — i hvilken en Kvinde fra den romerske Kejsertid bliver levende for en i den danske Hovedstad studerende ung Russer, hvem hun elskede, da han som Legionæren Servius drog imod Germanien, og her skal yderligere, skjönt de dække over noget helt Andet, gjøres opmærksom paa nogle Sætninger, der findes et Sted i denne Fortælling, og som Lange sikkert har staaet fuldt forstaaende overfor. Det hedder: »Ingen bestrider Muligheden af Telepati, Evnen for enkelte Mennesker til paa lang Afstand at modtage Indtryk af andre Mennesker eller gjøre Indtryk paa Andres Bevidsthed, uforklarlig og uafhængig af Sted og Rum. Hvorfor skulde noget Lignende ikke være Tilfældet for Tidens Vedkommende, saa at Sjæle, om de ellers existere som udødelige Væsener, kunde meddele sig til hinanden trods Afstande paa Aarhundreder«.

Vende vi os nu til Lange, da er han i Fortællingen »Levet Livet om«, der er trykt i »Skitser og Fantasier« (1890), optagen af en forsagende Nonne, som han for lang Tid siden, i Mid-delalderens Slutning, i Italien har baaret ulykkelig Elskov til, kun var han den Gang Kvinde og hun Mand! Og efter »Junker Hans« (»I danske Farver« 1907) synes han at have været Et med en Hans Lange fra Nörlund, der i Trediveaarskrigens Tid dreves af Landet og i Tillys Armée kæmpede mod de Danske, stadig søgende det himmelsendte Dannebrog, som de Danske ikke længere brugte, og søm, da han troede at have det i sin Haand, med sin Spysod saarede ham til Døde og foer op til Himmelen, hvorfra det var kommet.

Det er Langes levende Fantasi, hans urolige til Tider af fantastiske Syner fyldte Sind, der arbejder, og som laa ham i Blodet fra ung. Det er Digtning, men Digtning, som synes at antage mærkelig personligt virkelige Former. Hin Syvsovernat i Gurre ligesom bjergtoges han jo af det svundne Liv dér. Han saa baade Kong Valdemar og Tove, og i 1876 skriver han til Axel Sörensen: »I mange Henseender er jeg voxet og bleven modnet, siden jeg drog hjemme fra, men det er i rent ydre Henseende; mit Indre, det egentlige Væsen er uroligt, som det altid har været. Vel føler jeg mig ikke saa ofte mørk i Sind og bekymret som hjemme, men mine Fantasier raade over mig som för, og maaske endnu mere, og det er ikke Fantasier om Fremtiden desværre, de have intetsteds hjemme, ligesom jeg selv, idetmindste ikke paa Jorden; de ere meget venlige at se til, men have kun den stygge Vane aandeligt talt at kaste mig helt overende, uden at jeg kan beherske dem. Sommetider tages jeg af en aldeles hvirvlende Længsel efter et Hjem eller et Slags Hjem, som jeg ingensinde har eller vilde kunne have, mindst maaske i Danmark, skjönt mine Tanker, naar de løbe fra mig, altid tumle sig i Danmark eller ogsaa oppe mod den blaa Himmel«.

Og sex Aar efter skriver han: »Jeg bærer min Ulykke i mit eget Bryst, Hjemløshedens, Urolighedens fortærende, op-

rivende Sygdom, og at være i Danmark vilde slet ikke hjælpe mig. Noget gjør maaske min Nervøsitet, meget betyder ogsaa de temmelig vaagne religiøse Anfægtelser, for hvilke jeg er Gjenstand, og min for det virkelige Liv lidet skikkede Romantik, der maaske er forkastelig for Gud. Beklag mig. Jeg risikerer at miste Fodfæste baade i mit Fædreland og her — og allevegne«. Imod denne højt over Endeligheden hævede Romantik, som Lange aabenbart led under, har han sikkert ofte villet søge Hjælp i Religionen, men den kristne Tro er da i hans bølgende Sind bleven til det kristne Paradox, hvis strenge Fordringer han i Angst har følt, at han umuligt kunde fyldestgjøre. Saaledes synes det i alt Fald at fremgaa af et saakaldt sydlandsk Sagn, »Kommet igjen«, som han i Oktober 1882 sendte Redaktør Otto Borchsenius til »Ude og Hjemme«. Men vilde Sagnet mon blive optaget? I »Fædrelandet«, mener han, vilde man muligvis have teologiske Skruller overfor det, og til andre Blade var det »for smukt og alvorligt«; der er Tanker i det, skriver Lange, »som ofte have beskjæftiget mig«. Han kom imidlertid ikke til at vente længe, Sagnet kan læses i Ugeskriftets Numer for den 26. November 1882.

En fortvivlet Moder staar ved sin lille Datters Kiste i Kirken paa en lille Middelhavsø i Begyndelsen af det sextende Aarhundrede. Hun vender sig med bitre Klager mod Kristus: Er det sandt, at hver eneste Sjæl er Dig dyrebar, da maa Du give mig mit Barn tilbage, ti ellers vil min Sjæl gaa tabt. Og ud fra den hende omgivende Skare lyder det hørbart for Alle: »Du lille Barn stat op«, hvad strax skete. Men Alle veg sky tilbage fra den, hvis Røst her havde lydt. Kun ikke Kirkens myndige Domherre, der lod ham fængsle og senere gik til ham, den gjenkomne Kristus, i Fængslet, hvor han bittert bebrejdede ham hans nye Tilsynekøbst. Du kan kun forstyrre, sagde han, Du kan ikke gjøre Andet eller Mere, end Du alt har gjort, nu er det vor, d. v. s. Kirkens Sag at fuldføre, hvad Du har begyndt. De, der have forsøgt at vandre

den Vej, Du har anvist, maatte paa nogle enkelte særlig Udvalgte nær opgive det, de segnede dødtrætte. Dé Enkelte tilsteder Du at være i Din Nærhed, men alle de Andre, de Utallige? Ja dem have vi taget os af. Vi have tillempet Din Lære og bragt den ind i en for Mængden fattelig Form. Nu kunne ogsaa de Mange faa Del i Naaden ved at tjene Kirken i Dit Navn, nu ere de rolige og lykkelige. Dem kan Du umuligt dømme, Ansvarer for dem falder paa Kirken. Gaa og lad os i Fred. Da følte Domherren to Øjne over sig, to dejlige, deltagende, for hans Skyld bekymrede Menneskeøjne. Der lød et »Fred være med Dig«. Begge hans Øjne berørtes af et Kys, et Lys blændede ham, en Angst faldt over ham, og — han stod ene i Fængslet. Kirken havde sejret, og Kirken sendte Moderen og Datteren langt bort fra Øen, hvor de stadig vilde minde om det Skete. De naaede til Danmark, hvor Datteren fandt en Husbond og sammen med ham en Grav et Stykke tilvenstre for Laasby Kirkes Vaabenhusdør. En stor Granitsten med Billeder af hende og hendes Ægtefælle ligger over dem, men Indskriften er næsten udslettet og Figurerne temmeligt utydelige.

Det kan være et Spørgsmaal, om den her gjengivne Digtning er helt original. I Dostojevskijs Roman »Brødrene Karamazoff« findes i Afsnittet »Storinkvisitoren« et Forbillede. Men det er ligegyldigt. Hvad det her kommer an paa, er, at Tankerne i Digtningen have været levende i Lange, været hans alvorlige, personlige Tanker. Han siger det jo, og han ligesom knytter Fortællingen til sig og Sine ved at give den fra de Døde opvakte Kvinde Gravsted ved Laasby Kirke just paa det Sted, hvor hans Slægts Grav findes. Hvad der ogsaa skal lægges Mærke til, er, at Begivenheden foregaar i den katolske Tid, og at den Kirke, Domherren træder i Skranken for, er den romersk katolske hellige almindelige Kirke, som Lange tidligt følte sig hendragen til. Der er muligvis allerede noget af denne Følelse i ham, da han i 1874 tager Afsked med Dronning Dagmars Grav i Ringsted. Dronning Dagmar

stod jo senere for ham som en Art dansk Helgeninde. Og han siger det aabent i et langt Brev af Februar 1880 til nuværende Provst Levinsen: »Her ses vi næppe mere, muligt er det, at jeg om et Aar, lidt før eller lidt senere, vier mig til en anden Gjærning og rejser bort til et Kloster, maaske i Frankrig, maaske i Schweiz«.

Heraf ses det, at Lange for Alvor har tænkt paa ikke alene at gaa over til Katolicismen, men ogsaa paa at lukke sig inde i et Kloster. Ingen af Delene skete. I det ovennævnte Brev af 1882 til Axel Sørensen hedder det videre, at han er »troende, trods al Svaghed, paa den eneste Redning X, hvis Navn er velsignet, og hvem jeg elsker og hylder; selv om han af Retfærdighed forstøder mig — gid han maa være mig naadig — er jeg kun Lutheraner af Navn. For min Faders Skyld, af hvem jeg lærte alt det bedste, jeg veed, tør jeg ikke forandre min Tro, men jeg er Katolik af hele mit Hjærte. Maaske er det Synd, saa hjælpe mig Gud til Klarhed, men jeg kan ikke Andet . . . Den græsk-katolske Konfession er smuk og god, men den romersk-katolske hellige almindelige Kirke er den bedste af alle«.

Hvor maa det have bølget heftigt i hans Sjæl den Gang som ogsaa senere. Det kan bl. A. ses af hans Digte til hans afdøde Veninde, den »hvide og prude« Varja, der selv havde bestemt sit Livs Længde. I den Anledning maa efter eet Digt hendes Sjæl være »forvist, landflygtig / til samme Pøl som Lastens Pøbelpak«. Men i et andet Digt ser han hende drage ind »i Landet for Sankt Gral, / i alle Sjæles Land«. Ja han beder næsten til hende for sin egen Sjæl: »O, drag mig opad til Sankt Gral, / til Ham, hvis Gral Du fører i Dit Skjold, / til Ham, hvis Barm kan aldrig blive kold«. I en lille Samling Digte i »Nocturner« (1897), som han har givet Overskriften: »Varja«, synger han endelig overfor baade hende og sig selv tillidsfuldt: »Herre, frels os fra det Onde / i os selv og udenom, / ingen Sjæl maa gaa til Grunde, / siden Du til Verden kom. / . . . Herre hjælp! Du kan og vil«.

Fra den forholdsvis kolde Protestantisme er han draget over til den varme katolske Tro med dens uendelige Helgen-skare, med den milde Gudsmoder og med den lysende Gral. I »Den gyldne Legende« var han helt paa katolsk Grund, og med denne Digtning's Tilblivelse for Öje skrev han da ogsaa allerede i 1879 til sin Kusine paa Kalbygaard: »Usynlig for Andre, men synlig for mig kommer den hellige Cæcilie stundom i min Ensomhed og holder mig med Selskab. Naar jeg har været, som jeg burde, kommer hun; hun hjælper mig med at skrive hende holder jeg mere af end af alle de andre Engle, mere selv end af St. Mikael, den Vældige«. Allermest synes han dog at have tyet til den hellige Gral. I dens Dyrkelse var der, som vi have set, religiøs Tro for ham, ikke at tale om rig Poesi og — som det senere skal blive vist — ogsaa Kjærlighed til Fædrelandet.

Naar Menneskers Kjævl og Smaalighed trætter, skriver han i den fantastiske Skitse »Frostfeber«, gjør det godt at laase Dören og sidde med lukkede Öjne, lyttende til Bølgeslaget af Fantasiens Hav. Det bliver hørligt, og höjt over det tætter Disen sig til en svævende Plet af hvidt Sølv. Pletten voxer og tager Form af en skinnende Skaal. Et haarfint Net af rosenrøde Aarer spinder sig ud over Bægeret, stærkere og stærkere gløder Blodet derigjennem, bankende og pulsende. Og paa bleggyldne Vinger glider saa den hjærteformede Kalk höjt henover vinfunklende Vande til Bølgebrusets Orgelspil og stille liflig Sang af unge, friske, smeltende Stemmer, indtil den forsvinder langt borte i et rosenrødt Lys. Skjæret fra det stiger over Himmel og Hav og lægger sig i Brændingens Skumrosen paa Stranden, det er skinnende Drömmebloomster, af hvilke de mindste, om man kan gribe dem, give Lægedom og Sövn, medens de störste udslette al den Mén, Nogen med eller mod sin Vilje en Gang har forvoldt sin Næste. I den dulmende Glans af Gralsbægeret er der Lægedom for Alle.

Dette er muligvis en af de Fantasier, om hvilke han i et Brev til Provst Levinsen siger, at de »tyrannisere« ham.

»Sansebedaaende Gralsfantasier synge i Hovedet paa mig, men jeg maa staa tidligt op hver Morgen og trække i Uniformen. C'est fini avec la poesie«, skriver han til Otto Borchsenius. Sikkert er det, at han i høj Grad har beskjæftiget sig med Gralssagnet. 1891 skriver han til mig: »Jeg har de vildeste Fantasier i Hovedet om en Sangtext for Lange-Müller om den hellige Gral, men Tankerne have ingen Tid til at samle sig«, og i 1892: »Professor Malling har bedt mig om en Text til en enakts Opera; jeg har en Idee dertil, halv hjemlig, halv fantastisk, Gralssagnet spiller med deri. Maaske faar jeg det sat paa Papiret i Ferien«. Indgaaende og grundigt har han sikkert studeret Sagnene om den Skaal, hvori Josef af Arimatæa samlede Blodet, der randt fra Saaret i Kristi Side, da han paa Korset blev stukken med en Lanse. Skaalen blev sammen med et Gralstæppe samt Lansen til kostelige, undergjørende Relikvier, der bevogtedes af en Skare viede Ridderne. Men da Misgjerningerne paa Jorden bleve særligt mange, forsvandt den, og nu svor Ridderne af Kong Artus' runde Bord at ville finde den igjen, og ud drog de, som det berettes, baade Perceval, Galaad, Lancelot og alle de andre, og denne deres hellige Søgen er som greben ud af Langes Sjæl. Med sine efter hans egne Udtalelser middelalderlige Anskuelser hører han hjemme i disse Ridderes Kred, vi have hørt herom tidligere. Han ligesom væbner sig for at deltage i deres Søgen, August Tholander har malet ham i Gralsriddernes Rustning. Hele hans Liv er som en Søgen i Gralens Tjeneste henimod et Land, hvor Alt mødes i Fred og al Uret bødes og sones, og alle hans i forskellige Tidsskrifter og Blade trykte Grals-Legender foreligge samlede i hans fantasirige Bog »I danske Farver« (1907), en Titel, der kan antyde, hvad vi nedenfor skulle se, at Gralen for ham ogsaa spiller en Rolle i hans Fædrelands Historie. »Det rosenrøde Bæger«, der var stort nok for den hele Verden, havde ogsaa Ærinde i Danmark.

Lange fortæller, at da under Feltherren Maxentius en

vild Soldaterhorde efter Solnedgang stormede frem mod Ipomas Klosterbolig et Sted i Ægypten, skete der et Jærtegn. Solen stod op ved Midnat, ikke Jordens Sol, men Guds egen himmelske Alterkalk, det straalende Gralsbæger, hvilket intet menneskeligt Öje evner at betragte utilhyllet. Gralsbægeret randt op, og alle Stjerner forsvandt ved Glansen af den Solens Sol, som lyste gennem sit Dække. Men Dækket er et Slør af Morgenrøde med et ivævet Kors af hvide Straaler. Det Slør rullede nu som en Flagdug ud over hele Himlen; ind i sine Flige svøbte dette Kongebanner Ipoma med hendes Jomfruer og løftede dem bort fra Nød og Skam ind til alle Helgene i det Höje. Og han fortæller videre fra Frankrig, hvorledes Gralen kom husvalende til de af deres Medmennesker forladte, ja afskyede Spedalske; de droges med Døden i Udkanten af en Landsby. Solen var lige gaaet ned, og i Vest laa Skyerne røde; da skød fra Øst en bred Straale Morgenrøde frem, og henad denne Straale vandrede Guds egen Alterkalk, det hellige himmelfarne Gralsbæger Sankt Gral. Kalken böjede sig ned til de Døendes Mund, og af Guds hellige Blod i Gralsbægeret blev Lyset saa stærkt, at Mennesker faldt til Jorden, medens Markens Lærker vaagnede og syngende fløj til Vejrs.

Herefter kommer ogsaa Danmark, idet Lange ud af sin rige Viden eller maaske snarere fantasirige Digten fortæller saaledes: »De Fleste kjende Fortællingen om Jörgen Skeel, »le chevalier danois«, den Samme, der brød Fortryllesen i Armidas Have; Nogle have vel ogsaa hørt Navnet paa hans Kampfælle Geaufré de Cattoir, der sammen med ham Aar efter Aar efter det fjerde Korstog flakkede Verden rundt i Søgen efter den fra Montsalvat forsvundne Relikvie. Mindre bekjendt er derimod Gralsøgernes Besøg i Byzants med hin fjærne Ætling af Erik Ejegod, den syttenaarige Fyrstinde Aglaia; hun sluttede sig til de to Korsriddere for sammen med dem at deltage i »la quête du Gral«. Gjærne fortalte jeg den gamle Krønike Træk for Træk, ti mangt et Ord deri har gjort mig varm og glad. Dog veed jeg ikke, om mine Landsmænd tænke

som jeg. Saa være det da kun berettet, at efter lange Tiders Søgen, Forsagelse og Sult lød engang for de Tre ved Midnattid paa Heden susende Sang af et usynligt Kor: »Lovsynger Herren; hans Gral er hvert Menneskehjærte!« Saadan klang det Kor, at Stjerner i Tusindvis droges til deraf og som store Ædelstene svævede rundt om en Skare Engle, der med den rosenrøde Alterkalk løftet over sig forkyndte, at vel var Gralsbægeret selv nu for stedse borttaget; derimod kunde Lansen og Gralsklædet atter vende tilbage, hvis en Jomfru, forsagende jordisk Kjærlighed hengav sit Liv til Frelse for Andre. Og de Trende drog videre. Underlige Nordlysstraaler, røde som Randen af en Finger, der holdes op mod Lampens Flamme, førte dem ad vildsomme Stier over Karpaterne, henad Galiciens Stepper, gennem Litauens Skove mod Øst og mod Nord op til Bredderne af det baltiske Hav. Dér frelste Aglaia ved Kvindeliste sine Ledsagere fra Fangenskab; den ene af dem, le chevalier danois, var lønlig begyndt at blive hende mere kjær, end hun ret forstod. Nu undslap han i hendes Klædebon, men selv blev hun greben af de vilde Ester og ført til Stensætningen paa en aaben Plads i Fyrreskoven for at ofres til Maanegudinden. Baade smukt og trist i Krøniken at læse hendes Svanesang. Ikke jeg har oversat den; af sig selv glider den over i ligesom halvkjendte Ord og Toner: Du Himmelkonge milde, min Elskov aarle, silde, tænk nu paa mig tilsidst! Men i samme Öjeblik som hun døde for Offerkniven, brød gennem Skylaget Solen frem, ikke Solen, men selve den store flammende Gral, og i Glansen fra den dalede Gjenløsningens Lanse ned over en Flok Stridsmænd, der var omringet af Hedningerne. Den dalede, og fastgjort til Lansen foldede Gralsdækket sig ud som en Flagdug, selvlysende blegrød med Kors af tindrende Hvidt. Straal frem til Sejr paa blodig Val, St. Gral, St. Gral! sang det i Luften, og Hedningerne flygtede. Gralsdækket med den undergjørende Heltekræft var vendt tilbage til Jorden som en himmelfaldne Fane«.

Nu var Gralsdækket blevet det himmelfaldne Dannebrog,

og selve Gralen viser sig, da Valdemar Sejrs Søn Kong Erik dræbtes paa Slien ved sin Broder Hertug Abels Svig. Gralsbægeret »med Guds eget hellige Blod, det smertestillende, dulmende, forløsende« var tilstede hos ham, saa at han ingen Dødsqual følte. »Blidt med Kluk som af Harpetoner randt hans Blod over Baadsrælingen ud i Slien og bredte sig over Vandet som et höherødt Baand med Kors af hvide Maanestraaler. For det Jærtogens Skyld troede Menigmand, da han Nat efter Nat saa Lysflaget bølge henover Strømmen, at den myrdede Kong Erik var en Helgen; dunkelt følte det simple Folk maaske, at Valdemarsönnen havde levet og var død i Kamp for at holde Sønderjylland ved Riget«. Hans jordiske Levninger spredtes forunderligt mellem Slesvig, Ringsted og Roskilde, og »endnu lang Tid efter Reformationen vedblev sønderjyske Bønder at kysse Levningerne i Slesvig som Relikvier . . . Men hans Kongeskikkelse lever i dansk Folkebevidsthed kun kjendt under Spotnavnet Plovpenning, medens Maalet for hans Liv og Grunden til hans Død, det sukkende Sønderjylland, er revet fra Danmarks Rige. Tilbage bliver i Skumringen dernede paa Midsundes Strømme Lysbilledet af et Flag, naar Maaneglind løbe sammen i et snehvidt Kors, om hvis Arme det tindrer flammende rødt af Helgenblod eller Roser«.

Det er fjærne, legendeagtige Begivenheder, der her ere berettede, men nu kommer det himmelsendte Gralsdække, Korsflaget, til ligesom at nærme sig ham selv, forsaavidt det træder i Forbindelse med den tidligere nævnte »Junker Hans«. Herom veed Lange at berette Følgende: Som unge, uformuende og forældreløse Adelsbørn levede Hans Lange med sin nogle Aar ældre Søster Ellen paa Nörlund. Hun var vel oplært, kunde læse i haandskrevne Bøger fra Munketiden, og fra dem vidste hun bl. A. at berette om »et helligt Banner, som Engle havde ladet dale ned fra Himlen de Danske til Sejr, men som de Danske først skammelig havde tabt i Strid mod et lille fattigt Folk af Helte og siden endnu skammeligere glemt, som

om de aldrig havde ejet den himmelfaldne Oriflamme. »Derfor sidde Tyskerne nu Nord for Ejderen«, sagde hun, »og de Danske nemme deres Sæder og Sprog. Var jeg fri som Du, Broder Hans, vilde jeg vie mit Liv til at gjenfinde Korsflaget. Jeg har set det en Gang i en Dröm, set det viklet sammen om et Spyd staa forglemt paa Gottorp Slot ved Slien«. Men de gamle Munkebøger havde lært hende endnu mere. De havde fortalt hende, hvorledes Gudstjenesten havde været hundrede Aar för i Danmark; og hin Tids Lære sluttede hun sig til, hun undlod derfor at komme i Stedets protestantiske Kirke, ja hun lo af Sognepræsten Hr. Magnus, der gjorde Jagt paa Hexe. Men det førte til, at hun og hendes Broder selv bleve jagede, deres Slægt gik imod dem, hun blev dömt til Døden, medens Broderen for hans Ungdoms Skyld slap med at blive bragt ud af Landet. Men endnu da han laa lænket i Skibet, der førte ham til Tyskland, viste Ellen sig før ham, høj og bleg med et Baand af røde Perler om Halsen, »find Englebanneret«, sagde hun, gjorde Korstegnet over ham og forsvandt.

I Tyskland nemmede han Krigshaandværket, blev Ritmester i Tillys Hær, og ved Lutter am Barenberg stod han da mod sine Landsmænd, mod sin Slægt, som han ønskede Hævn over, den havde taget hans Søsters Liv og jaget ham af Landet. En Gang under Slaget løb Holstenerne, men da vristede en af deres Førere en Lanse ud af Haanden paa en gottorpsk Landsknegt, stemmede den paatværs mod de Flygtende. Han gjennede dem derved tilbage, svang saa Lansen over dem, saa at en Læderhætte fløj af den, og da han saa anden Gang svang Lansen, svang den i Korsform, se da skete det mærkelige, i det hvirvlende Støv, i det døvende Gny, i den skyede Luft stod i flammende Rødt det hvide Kors, hvorpaa Gud har blødt, og det gik gennem Hans Lange: Flaget er mit, jeg har arvet det efter Søster Ellen, og han vilde vriste Korsmærket fra dem, der tog hans Søsters Blod. Han vilde bære Dugen paa sit Bryst bort til et fjærnt og stille Land og

brede den over et ensomt Alter, hvor Hostien skulde løftes for det himmelfaldne Flag hvert aarle Gry, der i Østen dages. Han favnede allerede Sejrstegnet og løsnede Purpurfanen af, da Stangen af sig selv jog sin Spydsod i hans Hals, saa Blodet strømmede ned i hans Strube. Han tabte den hellige Dug af sin Haand, og fra Blodlugt og Skrig fløj Dannebrog op og forsvandt i Himmelen.

Hans Lange kvaltes i sit Blod, og henført til Bredden af en Flammesø stod han for en dømmende Engel: »Af Hævn og Hovmod greb Du Korsmærket og vristede det fra Din Næste, Dine Nærmeste«, og som Svar paa et undrende Spørgsmaal fra ham om hvorfor Englebanneret fløj bort, lød det: »Derom er Du ikke sat til at dømme; men Du skal vende tilbage til Jorden og leve Livet om. Det er Din Dom, at Du skal elske Dit Fædreland, men altid halvt være fremmed deri og aldrig kunne tjene det efter Vilje eller vinde deres Kjærlighed, blandt hvilke Du var født. Og Du skal gaa ud blandt Fremmede, og dem skal Du kunne tjene og vinde helgiven Kjærlighed, men halvt kun være nogensteds hjemme, indtil den store Morgen gryer«. Og saa slutter Lange Fortællingen saaledes: »Da sov jeg et Aarhundrede og to eller endnu længer, sov trygt og uden Drømme for siden at vaagne og leve paany i Haab om den Sol, der skal visselig gry for alle ventende Sjæle. Amen«.

Drøm og Virkelighed brydes mærkeligt sammen, og i Fortsættelse af Drømmen kan det siges, at Lange ventede nedtrykt og urolig. I September 1904 skriver han: »I min Melankoli kommer jeg længere og længere bort ikke blot fra Mennesker, endog fra kjære Mennesker, men ogsaa fra Vorherre«, i September 1911: »Sindet er uroligt. Det Eneste, jeg har Lyst til og som gjør mig godt er Violoncelspillet«. Hans Hoved er tungt, det gjør ondt. Han pines af Tvangsforestillinger, kan til Tider føle sig angst og nervøs, ja frygter for Sindssygdom, samtidig med at Forholdene i Danmark berøre ham smerteligt. Han fyldes med voxende Harmen over Forholdene dér. Han, der i 1876 skrev hjem til Vennen Levinsen: »Kommer

det saa vidt, at jeg kunde gavne mit Fædreland med min forresten ikke ret vældige Arm, da kommer jeg, hvis jeg paa nogen Maade kan«; han, der lader Gralsengelen sige: »Gak, hvide Ridder, kæmp og vind, / Kæmp dristigt, syng og tal«, han kan umuligt forlige sig med de civile Forsvarsministres valne Holdning i Forsvarssagen. Er ikke Dannebrog det himmelfaldne Gralsdække, er der ikke et stort Forbillede at se op til i Valdemarstiden? Kan Danmark virkelig synke saa dybt. I et Brev fra 1901 til Zacharias Nielsen taler han om Mindestenen »for hellig Knud Konges Broder Benedikt«, der for ham er »en halv Helgen«, og han fortsætter: »Hvor farer det danske Folk ilde med vort dyrebare Fædreland! . . . min Fader, som tog sin Død over Tabet af Slesvig, maa have vendt sig i sin Grav over den Udviklingsretning, som nu er eneraadende«.

Og saa gaar han derovre i Rusland, forpint ogsaa af Forholdene dér, af sin egen Skrøbelighed, hvortil endelig kommer hans Hustrus tiltagende Svaghed. Sidst i 1912 tage de ind til Kijev for at kunne faa bedre Pleje. Han er bekymret for sin Hustru. Og for sit eget Vedkommende skriver han, »slemst at trække Vejret, endsige hoste, naar det stikker tversigjennem den højre Lunge«. Saa kom »Nationaltidende« for den 4. Februar 1913, i hvilken den Aaret för afskedigede Generalmajor A. Arendrup udtaler sig om National-Indsamlingen til Danmarks Forsvar. Den har hans fulde Sympati, den bör hurtigt bruges til Forstærkning af Nordfronten, Tilvejebringelse af den nødvendige Ammunition, Lægemateriel osv., men det vilde være uforsvarligt at stille Pengene til Raadighed for den daværende Forsvarsminister, »ti en Forsvarsminister, der har handlet saa forbryderisk dumt i Garnisonsordningen (Fredericia), og som sætter Partipolitiken højere end Fædrelandets Forsvar (Taarbækfortet), kan man hverken have Respekt for eller Tillid til i en for Landets Forsvar saa vigtig Sag«.

Det var som talt ud af Langes Sjæl, og da han erfarede, at der i Anledning af denne Artikel blev lagt Sag an mod

Generalmajoren, skrev Lange strax fra Kijev til saavel »Nationaltidende« som til Herredsfogeden i Bjerger-Aasum Herreder, i hvilken Jurisdiktion Generalmajor Arendrup boede, at han stillede sig solidarisk med denne og ønskede samme Straf som han, hvis han skulde blive dømt. Samtidig tilskrev han ogsaa Generalmajoren og takkede ham hjærteligt for hans mandige Optræden. Det er et kraftigt Udslag af hele Langes harmfyldte Sind. »Jeg dør i fremmed Land Straadøden af Sorg over stadigt mere og mere at føle som hvilken quantité negligeeable vi Danske med vor Alberti og vor Forsvarsnihilisme betragtes«, og det er en Selvfølge, at han, da Dommen faldt den 14. Februar 1914 og gik ud paa en Bøde, strax sendte Bødens Beløb (100 Kr.) til »Nationaltidende« som Bidrag til et hvilket-somhelst fædrelandsk eller humanitært Öjemed, Bladet selv maatte vælge. I et Brev af 6. April 1914 til Generalmajor Arendrup skriver han: »Havde der været 50 ældre uafhængige Mænd, som havde gjort fælles Sag med Dem, vilde Danmark nu maaske have haft en Militær som Forsvarsminister«. Langes Sorg over Danmarks utilstrækkelige Forberedelse til et virkeligt Forsvar var dyb og inderlig.

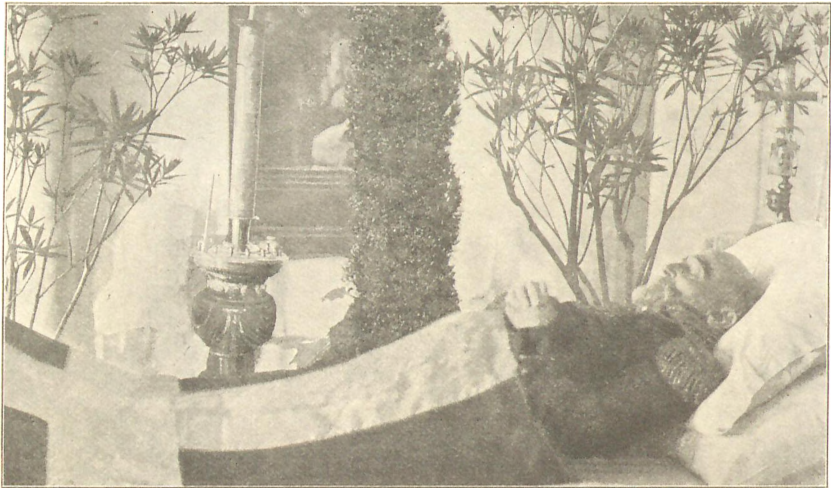
Der er en ikke ringe Højhed i dette Udslag af hans brændende Kjærlighed til Danmark og det danske Flag, en Kjærlighed, der bryder saa betagende frem i det mesterlige Digt »Det hellige Flag« i hans sidste Digtsamling. Digtet er en inderlig Bön til den hellige Gudsmoder, til Jomfru Maria, »Maria Moder, Maria Mø«, om Hjælp for Danmark i dets Nød. Tre af dets Vers lyde saaledes:

Gjör atter Folket, som Folket var,
Da Kæmperne, faa men stærke,
I sluttet Flok om Kong Valdemar,
Du frelste med Korsets Mærke.

Dit Slør af rødeste Rosers Flor
Med Kors ud af Liljer hvide
Du sænked fra Himmelen ned til Jord
Som Værn för Danske, der stride.

Vi lod Dit hellige Flag forгаа,
 — Guds Moder send os et andet!
 Bred først dets Flig ud for sønden Aa
 Og siden om hver i Landet.

Ikke et Aar efter, at Dommen var falden i den Arendrupske Sag, gik Lange bort. Hans Sygdom bragte ham tunge Lidelser, men hans Sind forblev under dem altid lyst og rent,

Paa Dødslejet i Napàdovka.

hans Hengivelse under Guds Vilje voxede. Paa sit Dødsleje bad han inderligt for baade Venner og Fjender og for sit gamle Fædreland, hvis Skjæbne bekymrede ham til det Sidste. Nogle af de sidste tydelige Ord, han hviskede under Dødsfantasierne, vare: »Hvad gjør Tyskerne nu?« Paa hans 32te Bryllupsdag den 21. Februar 1915 blev hans Hjærte svagere og svagere, og nogle Minuter, efter at Bryllupsdagen var runden ud, tog Døden ham næsten umærkeligt bort. Dannebrog blev bredt over ham, og Dannebrog blev svøbt om hans Kiste. Efter hans Ønske blev det saaledes ordnet af hans Hustru,

hvem han paa Dødslejet inderligt takkede for Alt, hvad hun havde været for ham.

I betagende Digterfantasier havde han vandret langs funk-lende Strande overstraaede af den hellige Grals Rosenlys og overstrøede af dens skinnende Drömmemblomster. Han havde følt sig som dens Ridder og havde derfor som den, hvor han blot kunde, varmhjærtet og ivrig, søgt at dulme Sorg og skabe Glæde; tynget af sit Sinds Uro havde han ogsaa selv klynget sig til den og bedt Gralens Herre om Fred ogsaa for sig: »Løft Herre, løft mod Synd, mod Sorg og Kval / Din Naades underfulde Kalk, Sankt Gral!«, og hans Bön blev sikkert hørt. »Med hvert Aar bliver min Sjæl mere ensom og fryser sig klarere«, skriver han i 1905, men der gaar dog stadig en varm, gudhengiven Ström gennem hans Hjærte. I et noget senere Brev taler han taknemlig om den Hjælp, der for ham kan ligge i »et ganske lille Fadervor«. Gralen og Guds hellige Moder have sikkert ladet ham naa frem til den dejlige Nyaarstid, han omtaler i den Dronning Dagmar-Skitse, han kalder »Guds Fred«. Den er trykt i »Söndagsbladets« Julenummer 1901 og begynder saaledes: »I en gammel czekisk Bog læste jeg en Gang, at Livet er en Julefest og Døden Indgang til et langt og glædeligt Nyaar. Det er smukt. Egentlig burde man slutte hver Dag, som gaar, med en Julepsalme. Saa kom Nyaarsmorgen blidt og stille«. — Saaledes er den sikkert kommen til ham, den altid vaagne Gralsridder og ydmyge Kristen. I et Digt, som en svensk Digterinde, Jeanna Oterdahl, skrev ved hans Død, kaldes han »den siste danske riddarn av Sankt Gral«.

Her skal sluttet med, hvad Zacharias Nielsen saa træffende har sagt om ham: »Der er kun faa danske Digtere, der give deres Personlighed saa helt og saa fuldt hen i deres Digtning som Thor Lange i sin. Hans Hjærte rummer et Væld af Følelse, der skyder sig op fra dybe Lag og trænger sig ud i lige Strömløb i hans Arbejder. Han er en saa stærkt udpræget Personlighed, stærk i sin Harme og stærk i sin Medhu, stær-

kest i sin Kjærlighed; ti Kjærlighed, den inderlige Samfølelse med Menneskehjærter, der banke i Takt med hans eget, er hans Naturs inderste Væsensmærke. Det er, naar man læser hans mest følelsesmættede Arbejder, som man ser en udbredt Favn, der gjerne vilde lukke sig fast om Alt, hvad der findes i Verden af Renhed, Sandhed og Skjönhed. Ofte hører man i hans Digtning en Klang af Vemod, et Suk fra — ikke et sygt, men et dybt alvorligt, stundom tungt aandende Bryst, en higende Udve mod et tænkt Lykkeland, hvor Kjærligheden bygger Løvvægge og den evige Fred hvælver sin Himmel over Skyerne«.

TAK.

Anna Krarup og Benedikte Nyrop
paa Napådovka.

dende, at Lange »indenfor sin Digtergeneration blev den, hvis Virksomhed kom til at øve den stærkeste Indflydelse paa den yngre danske Poesi«. Under Artiklen stod Kai F. M. »Berlingske Tidende« for den 14. Marts er et helt Thor Lange-Numer med Bidrag fra Ernst v. d. Recke, Kai Hoffmann, Ingeborg M. Sick, Axel Sørensen og Læge C. M. Norman-Hansen; »Nationaltidende« meddelte i flere Numre, fra den 10. Marts at regne, først et Interview med Frk. A. P. Krarup og

DA Thor Lange den 22. Februar 1915 døde, naaede Efterretningen ikke strax til Danmark. Krigsforholdene forsinkede Meddelelsen. Først ind i Marts kom Brevene fra Napådovka hertil — et afsendt Telegram naaede aldrig frem — og nu lød der i Pressen Røst paa Røst, der lagde Hæder om hans Gjerning og takkede for, hvad han havde udrettet. Fra alle Sider mødtes man i Enighed herom. Selv i det Blad (»Politiken«), der ofte havde stillet sig overlegent overfor »Halvdigteren«, stod der den 10. Marts en anerkjendende Artikel, hvis første Ord lød: »En Guldstræng paa den danske Lyre er bristet«, og som bl. A. gjør gjæl-

derpaa Artikler af Valdemar Rördam, Sognepræst A. Fibiger og Vicekonsul Fr. Edström; i »Höjskolebladet« skriver J. A., Dr. Marius Kristensen og Frk. Petrine M. Lange; i »Hovedstaden« Børge Janssen; i »Illustreret Tidende« Otto Borchsenius; i »Danmarks Samfundets Medlemsblad« Axel Sörensen osv.

Ingeborg Sick fortæller, at hun havde elsket Thor Langes Vers fra hun var ganske ung; de havde sunget sig ind i hendes Erindring, saa at hun kunde dem udenad uden nogensinde at have lært dem. Ernst v. d. Recke peger paa, at Thor Lange allerede i sine første Arbejder viste sig som den fuldt færdige Mester, og at han holdt sig paa denne Højde Livet igjennem; ethvert Digt, han skrev, havde han en enestaaende Evne til at forme saaledes, at det fristede til musikalsk Behandling, hvad Komponisterne i rigeste Maal gjorde Brug af. Hans Gjendigtning af »Den gyldne Legende« kaldes af Axel Sörensen, der særlig beskæftiger sig med Langes Versekunst, et klassisk Værk. Han dimitterer nødigt et Artiumshold, siger han, uden at det har lært Legenden helt at kjende; mindst de tredive Gange har han læst den for sine Elever, og den er stadig lige frisk og lige ny for ham selv.

Det er først og fremmest Digteren, som der bliver ydet varm Hyldest og Tak, men Fædrelandsvennen bliver ikke glemt for Digteren. Thor Langes Kjærlighed til Danmark paa-skjønnes levende, og da ikke mindst hos Valdemar Rördam og Marius Kristensen. Den Sidstnævnte meddeler et Digt af Lange, som her skal aftrykkes, da det næppe kjendes andenstedsfra. Lange skrev det i 1900 til Höjskoleforstander Ludvig Schröder:

Mand af Gud til Fører kaldt
Led de Unges lyse Skare,
Led den til at ofre Alt,
Alt for Danmark at forsvare.

Tal med egne djærve Ord:
Næst vor Frelser intet Andet,
Intet paa den vide Jord,
Intet uden Fædrelandet.

Komme vi herefter til Børge Janssen, da staar Thor Langes Liv for ham som et rigt Eventyr. Den danske Præstesøn bliver russisk Bojar og Excellence, men vedbliver at »tilbede« det danske Sprog og det danske Flag. Børge Janssen kalder ham »en Riddersmand, en sjælfuld Digter, en Sprog-lærd og en god dansk Mand«. Pastor Fibiger ser endnu en kristen Mand i ham. Han ser det Drag af Mystik, der træder saa stærkt frem hos ham, men ved Siden heraf den store Ydmyghed, der afgjort er tilstede i hans Tro, og med den for Øje siger han: »Saa befale vi trygt Thor Lange til Herrens Barmhjærtighed og sige Gud Tak for, hvad han gav ham i Jesus Kristus, og for hvad han gav os igjennem ham«.

Herefter maa det ogsaa nævnes, at Thor Lange endnu bliver takket som trofast Ven, og i saa Henseende lyde varme Ord særlig fra Vicekonsul Edström og Professor Borchsenius. Edström betragter det som en Lykke for sig, at han har staaet Lange saa nær, som han har. Hans Kjærlighed til Mennesker, især til de Smaa i Samfundet, var stor, og derfor blev hans Trang til at hjælpe, give og gjøre godt nærmest ubegrænset. Han var »en meget beskeden Mand«, siger Edström, »god og opofrende og med Hjertet paa det rette Sted«. Borchsenius gaar ud fra, at Lange troede paa Telepati, troede paa dens Existens og paa dens Kraft, men han nøjedes, siger Borchsenius, absolut ikke med at vise sit Venskab paa Afstand. Forholdene paa Napådoŭka vare store, Lange var i Virkeligheden en russisk Bojar. Da han i 1912 førte sin Söns og sin Svi-gerindes jordiske Levninger fra Moskva til Familiebegravelsen paa Godset, gik der et Tog paa over eet Tusinde Bønder hen over Steppen med Gejstligheden fra tre Landsbyer i Spidsen, med flyvende Kirkefaner og Messesang, Alt til Ære for »den lille Bojar« og »Fruesøsteren«. Over 1200 Personer bleve derpaa bænkede ved Borde i det Frie foruden omtrent halvhundrede indenfor i Salene. De store Forhold forpligtede. Lange og Hustru vare altid rede til at vise »russisk« Gjæstfrihed, ja Borchsenius' udførlige Artikel i »Illustreret Tidende« kan end-

videre oplyse, at blev f. Ex. en Vens Barn sygt, kom der strax den venligste Indbydelse til at søge Lægedom og hente nye Kræfter paa Napådovka: »Her er dejligt Solskin, mild Varme og sund stærk Steppeluft«.

At en saadan Indbydelse ikke var Mundsvejr, kan med hjærtelig Tak bevidnes af Mange, og mellem disse Mange staar jeg selv. I 1891 nød jeg, som tidligere nævnt, skjöntdt helt fremmed stor Gjæstfrihed i det Langeske Hus, og i 1900 tilbragte min Datter en lykkelig Rekonvalescenttid paa Napådovka. Ved hende blev der knyttet et nyt Baand mellem det Langeske Hjem i Rusland og mit Hjem i Danmark. Da hun var syg, blev der i Rusland bedt for hende, da hun var ved at komme sig, blev der kjærligt hygget om hende, og da hun senere gik bort, blev hun paa den elskeligste Maade erindret.

Hun laa syg i St. Josefssøstrenes Hospital nede i Wiesbaden, og Døden sad i lang Tid ligesom ventende ved hendes Seng. Efterretningen herom naaede til Vennerne i Rusland, og nu kom der Brev paa Brev fra Lange fulde af levende Deltagelse. Min Hustru har, hedder det i et af dem, »efter sin Skik tændt Lamperne foran sine Helgenbilleder«. I et andet: »Notja siger med Taarer i Öjnene, at for Deres Datters Sundhed vil hun gaa tilfods hen til den iberiske Gudsmoder«, og saa tilføjer han ligesom forklarende overfor en eventuel protestantisk Ikke-Forstaaelse: »Maaske hverken den hellige Jomfru eller Barnet paa hendes Arm finder noget overflødigt eller latterligt i et Voxlys, der tillidsfuldt bringes for en lille Piges Sundhed og Glæde«. I et tredje Brev endeligt: »Troede jeg, at Josefssøstrene vilde modtage det, skulde min Hustru og jeg gjerne skjænke deres Kirke et gammelt smukt byzantisk Mariabillede, hvis Klædebon kunstfærdigt er udført i drevet Sølv. Søstrene kunde jo lade det gjenindvie efter katolsk Ritus«. Og det gamle pragtfulde Arvestykke kom til Wiesbaden, det fik Plads i St. Josefssøstrenes Kirke. »Maatte det bringe Lykke, som vi af hele vort Hjærte bede om«, skriver

Lange, og det gjorde det. Min Datter rejste sig igjen fra Sygesengen.

Hvor var det elskeligt og kjærligt overfor en ung Pige, som Lange kun havde set en enkelt Gang flere Aar før som Barn, nemlig i 1891, det Aar, han foretog sin hastige Danmarksrejse. Da jeg med Hustru og Døtre tilfældig var i Silkeborg paa en Sommerrejse, just som han kom til Kalbygaard, kjørte jeg derud for at hilse paa ham og bragte ham tilbage til Silkeborg, hvorfra han skulde fortsætte sin Rejse. Ved denne Lejlighed saa han min Datter, og han skriver i et af Brevene til Wiesbaden, at han »godt fra Silkeborg mindes den yndefulde, mildøjede lille Pige, hendes klare Træk og Solskinsmil«. Han synes strax at have fattet Godhed for hende, og det gode Indtryk vedblev, da han paa Napàdovka lærte hende at kjende, ti hun kom virkelig til dette vidunderlige Gods i Ukraine takket være Frk. A. P. Krarup, der velvillig kom til hende i Wiesbaden og derfra hjalp hende den lange Vej til Rusland. Ogsaa her var Frk. Krarup paa bedste Maade Thor Langes kjærlige Ombud, hvad jeg nævner med den største Tak.

Frøken Krarup var i de unge Aar knyttet til Byfoged Jörgensens Hus i Sorø. Her lærte hun Sønnens Ven Thor Lange at kjende, og Langes Rejse til Rusland slog ikke en Streg over Bekjendtskabet. Da han i 1880 udsendte »Den gyldne Legende«, var hun en af dem, der fra ham modtog et Exemplar af den, og Digtsamlingen »Gjennem farvet Glas« (1894) dediceredes til hende. Imidlertid var hun, efterat have taget Lærerindeexamen, bleven Kommunalærerinde, senere endnu Overlærerinde, og da hun i Sommerferien af Hensyn til sit Helbred maatte bruge udenlandske Bade, vaagnede der hos hende en Rejselyst, der efterhaanden førte hende ikke alene til Frankrig, men ogsaa til baade Grækenland, Ægypten og det hellige Land. Det er derfor næsten naturligt i 1897 at finde hende i Rusland, i Moskva hos Lange, og nu blev det saaledes, at hun saa godt som hver Sommer var Gjæst paa Napàdovka, hvad der førte til, at hun blev Lange en god

Hjælper med Hensyn til at holde Rede paa alle de Tidsskrifter og Blade, hvori der fandtes Digte, Fortællinger eller andre Bidrag fra ham. Med sin store Kjærlighed til Langes Digtning blev hun den paalideligste Vogter for hele hans litterære Virke. Hun bevarede nænsomt alle de paagjældende Blade og Hefter, og kom herved lidt efter lidt til ogsaa at være den, til hvem Honorarerne for de i dem optagne Langeske Bidrag blev indbetalte, ja til i alle Henseender at staa som Langes betroede Forretningsfører her.

Frk. Krarup blev en kjær Veninde ikke alene for Lange, men ogsaa for hans Hustru. Hun blev den, der herfra stod i stadigst og inderligst Forbindelse med dem, men derfor er det ogsaa naturligt, at hun kom til at skrive gode Ord om Livet paa Napådovka, saaledes som i »Dannebrog« for den 16. Oktober 1900 (»Paa Sommerbesøg hos Thor Lange«) og i »Søndagsbladet« 1903 Nr. 3 (»Ferie«) ikke at tale om det ovenfor nævnte Interview i »Nationaltidende« for den 10. Marts 1915. Bedre Indfører kunde min Datter derfor ikke faa, og Opholdet paa Napådovka blev da ogsaa i alle Henseender det bedst mulige for hende. Hun vandt her baade Sundhed og Venner. Thor Lange skriver en Gang: »Bedre Datter ønskede jeg mig aldrig. Min stille Hustru har faaet hende kjær«.

Med den kjærligste Interesse fulgte Hr. og Fru Lange derefter deres »lille Solstraales« Liv, hendes Forlovelse og Bryllup. Da de i 1907 vare i Kjøbenhavn, var det Lange en særlig Glæde at høre hende synge Duetter sammen med sin Søster. Efter at være vendt hjem, skriver han en Gang: »Notja paastaar, at jeg plagede Deres Døtre ved at bede dem synge i Timevis. Maaske; men jeg var ikke desto mindre tilbøjelig til at gjentage Plageriet, om jeg paany kunde faa de to Søsterstemmers harmoniske Sammensmeltning at høre«. Det fik han dog aldrig. Min Datter døde i Januar 1910. Hendes Død ramte som et tungt Slag ogsaa ovre paa Napådovka. Fru Lange skrev hendes Navn ind i »den lille sorte Fløjelsbog med Sølvkors, hvor de Navne staa, som reciteres af Præ-

sten, naar der holdes Sjølemesse hos os eller i Kirken«, og Lange, der ikke kunde forstaa, at »lille Benedikte, min, ogsaa min Benedikte, hun var ogsaa vor«, var død, udbryder: »Jeg kan ikke betragte hende som død. Hos Gud er hun aldrig tabt af Sigte, saa bør hun heller ikke være det blandt os Mennesker. Godt at tro, at hun straalere hist i stadig stærkere Glød«, og saa skrev han følgende smukke Trøstedigte til dem, der sørgede over hende:

Til Benedikte.

Ingen mørke Tanker mer,
 Al hans Kjærlighed forklaret,
 Al Din Trofasthed forvaret
 Højt hos Ham, der klarest ser.
 Ham, hvis Syn er klart og blidt
 Der, hvor jordisk Kløgt maa svigte,
 Favner lille Benedikte
 Æmt for Alt, hun tavs har lidt.

Aldrig mer forgræmt, forpint,
 Rolig, glad, forløst, forfremmet,
 Klart paa Guldgrund, solskinsbræmmet
 Staar Dit Aasyn ungt og fint.
 Faders, Moders Æjsten;
 Aldrig, aldrig tabt af Sigte
 Straaler lille Benedikte
 Stor i Troskab, høj og ren.

Benedikte, hører Du?
 Der er En, paa hvem vi kalde.
 Gjennem Ham gaar Bud til Alle,
 Bud til Dig som før saa nu.
 Ind for Ham vor Graad staar frem:
 »Tag Dit Barn og vort i Gjemme
 I det Lys, hvor Du har hjemme;
 Dona illi requiem!«

Atter og atter kommer han derefter i sine Breve tilbage til »lille Benedikte«, lige indtil hans sidste Tids Sygdom. »Jeg

delers mine Minder om Deres Barn med Dem«, skriver han, og saa fortæller han Aar efter Aar om de Steder derovre, hun holdt af at sidde, om de muntre Svar, hun kunde give, om den glade Sommerdag, da hun blev »Ejerinde« af Pustynka-huset, i hvilket hun derefter undertiden præsiderede som Værtinde, osv. osv. Endnu i 1913 omtaler han hendes saa ofte ytrede store Kjærlighed til Napådovka, og saa skriver han: »Hun havde sin egen Maade at sige: Aa, hvor her er dejligt! Baade Eudoxia og gamle Machea talte igjen om hende iforgaars, da de saa de danske Gjæster; for de Gamle paa Gaarden er »sláunaja barischnja« [den fine lille Frøken] stadig lyslevende, ung og smilende. Og hendes Hus ved Pustynkaskoven staar nyrepareret, men ganske lignende sig selv, ligesom det ventede paa hende. Denne Afkrog af Ukraine har holdt af hende. Den hvide Skrænt med Klokkeblomsterne under det vilde Pæretræ, hvor hun holdt af at sidde, synes lige til det mindste Græsstraa ikke at have forandret sig, kun er maaske Træet begyndt at tørres lidt hen i Toppen«. Og saa følger ligesom med Hensyn til ham selv: »Husker De den gamle Vise fra Middelalderen: Der falmer hen og falder ned Løvet over alle grønne Lunde. Og den højre Arm, paa hvilken hun sommetider sad med sin Arm omkring min Skulder, kan nu knap nok holde fast paa den Stok, ved hvilken jeg stavrer mig frem«.

Han er syg, endog meget syg, men det Væld af Kjærlighed, som hans Sjæl rummede, er lige kraftigt og friskt. Derfor skal ogsaa den Tak, som min Hustru og jeg, Benediktes Forældre, saa ofte have sendt ham, paany lyde her.

Ligefra jeg første Gang saa ham, har jeg følt mig sympatetisk dragen til ham. Hvor var den fint følende Sanger af Guds Naade ikke en rank og energisk Mand, hvor søgte den aandfulde, paa saa mange Maader artistisk optagne Mester ikke altid at være en venlig Hjælper, hvor var hans fantasifulde, for Naturindtryk saa følsomme Sjæl ikke trofast i Venskab, og hvor virkede i det Hele den tungsindige Kjærlighed, der,

selv naar Sygdom knugede ham, gjennemlyste hans mærkeligt sammensatte Væsen, ikke varmt betagende ligesom hans altid ridderlige Optræden, bag hvilken der skimtedes et mystisk Drag bort fra Nuet, men ogsaa en stærk Vilje. Alle, der kjendte ham, knyttedes ligesom uvilkaarligt til ham, og derfor maatte der lyde Tak og atter Tak til ham ved hans Død. Det er sandt, hvad Axel Sørensen siger i det smukke Digt, hvormed han ledsagede det lille Bøgetræ, han sendte herfra til Vennens fjærne Grav, at i dets Bladsus vil »her fra Øresund« lyde »Tak fra Venners Hjærtegrund«.

Til hvad ovenfor i saa Henseende er nævnt, kan her endnu føjes, at »National-Forfatterforening« samledes til hans Ære den 30. December 1915, at »Kristelig Forening for unge Mænd« fejrede hans Minde paa Aarsdagen for hans Død den 22. Februar 1916, og at en Kreds af Landsmænd efter Professor Martin Nyrops Tegning lod udføre den nedenfor afbildede Mindetavle over ham til Kirken i Napådovka; den skulde »bære Bud til Ukraines Folk om, hvad Thor Lange var for sit fjærne Fædreland, og hvad danske Mænd og Kvinder have mistet i ham«. Den blev sendt til hans Hustru, der vel maa siges at være den af Alle, der ved hans Død mistede mest.

INDHOLD.

FORORD.	
FØRSTE BEKJENDTSKAB	1
RUSLAND.....	6
DANMARK	44
MINDESMÆRKER	79
DEN HELLIGE GRAL.....	113
TAK	131

